

2013
4.

BELÜGYI SZEMLE

A BELÜGYMINISZTERIUM SZAKMAI, TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA

NÉMETH ZSOLT: A számháború vége? A statisztika, a valóság és a rendőrség

FORRÓ ANTAL: Kriminálgeográfiai vizsgálatok a Békés Megyei Rendőr-főkapitányság illetékességi területén

NYIRI SÁNDOR: Az Országgyűlési Őrségről

KISS BERNADETT: Új lehetőségek előtt a településrendészet?

GYÖKÖS MELINDA – SÁRIK ESZTER: Sport, tudomány és művészetek a bűnmegelőzés szolgálatában – a fiatalok bűnelkövetés megelőzése

KARDOS SÁNDOR: A tényfeltáró fegyelmi vizsgálatok lefolytatásának gyakorlati tapasztalatai

61.
évfolyam

TARTALOM 2013/4.

NÉMETH ZSOLT A számháború vége?

A statisztika, a valóság és a rendőrség (5–11)

FORRÓ ANTAL Kriminálgeográfiai vizsgálatok

a Békés Megyei Rendőr-főkapitányság
illetékességi területén (12–33)

NYIRI SÁNDOR Az Országgyűlési Őrségről (34–48)

KISS BERNADETT Új lehetőségek előtt a településrendészet? (49–60)

GYÖKÖS MELINDA – SÁRIK ESZTER

Sport, tudomány és művészetek
a bűnmegelőzés szolgálatában

– a fiatalkori bűnelkövetés megelőzése (61–75)

KARDOS SÁNDOR A tényfeltáró fegyvelmi vizsgálatok lefolytatásának
gyakorlati tapasztalatai (76–89)

SZÜCS GÁBORNÉ A keresztény egyházak tevékenysége

a rendőrök szakmai-etikai képzésében
és lelki gondozásuk területén (90–101)

• HÍRES BŰNÜGYEK, TANULSÁGOS NYOMOZÁSOK

SZEMES BETTINA Élet elleni bűncselekmény nyomozása
és a média (102–117)

• KÖNYVISMERTETÉS

Müller Rolf:

Politikai rendőrség a Rákosi-korszakban (118–123)

HORVÁTH KRISZTIÁN

• EURÓPAI UNIÓ

A hónap eseményei

az EU belügyi együttműködése terén (124–128)

SZERZŐK 2013/4.

- FORRÓ ANTAL** PhD-hallgató, Debreceni Egyetem
- HORVÁTH KRISZTIÁN** KRE-BTK Történelemtudományi Doktori Iskola
- KARDOS SÁNDOR** rendőr alezredes, kiemelt fegyelmi főreferens,
ORFK Humánigazgatási Szolgálat Fegyelmi Osztály
- DR. KISS BERNADETT PhD** jogi főreferens,
Alapvető Jogok Biztosának Hivatala
- DR. GYÖKÖS MELINDA** jogi szakreferens, Belügyminisztérium Európai
Együttműködési Főosztály
- DR. NÉMETH ZSOLT PhD** nyugállományú rendőr ezredes, főiskolai tanár,
Nemzeti Közszerződési Egyetem
Rendészettudományi Kar Bűntudományok
Intézete Kriminológiai Tanszék
- DR. NYIRI SÁNDOR** nyugállományú vezető ügyész
- DR. SÁRIK ESZTER** fiatalok ügyésze, Országos Kriminológiai Intézet
- DR. SZABÓ ADRIENN** tanácsos, Európai Együttműködési Főosztály,
osztályvezető, BM EU Együttműködési Főosztály
- SZEMES BETTINA** egyetemi hallgató, Nemzeti Közszerződési Egyetem
Rendészettudományi Kar
- DR. SZŰCS GÁBORNÉ** főiskolai adjunktus, Nemzeti Közszerződési Egyetem
Rendészettudományi Kar Idegennyelvi és Szaknyelvi
Központ

Németh, Zsolt

Statistics, reality and the police [5–11]

The author provides an overview of the myths and challenges concerning crime statistics.

Forró, Antal

Criminal-geographical inquiries in Békés county [12–33]

The author provides an overview of trends in criminality in the past decades in Békés county, Hungary.

Nyiri, Sándor

On the parliamentary guard [34–48]

The author provides an overview of the operation and historical precedents of the Hungarian parliamentary guard, a new law enforcement agency, established in 2012.

Kiss, Bernadett

New prospects for municipal law enforcement? [49–60]

The author provides an overview of how a Hungarian law may provide competences for local governments to establish a community police force.

Gyökös, Melinda – Sárík, Eszter

Sport, science and art in the prevention of crime among children and youth – Best practices in Europe in 2011 [61–75]

The authors provide an overview of the projects presented at the annual Best Practice Conference of the European Crime Prevention Network (EUCPN).

Kardos, Sándor

The fact-finding in internal investigations [76–89]

Focusing on the unregulated area of fact-finding, the author provides an overview of the operation of the Disciplinary (Internal Investigations) Department of the Hungarian National Police.

Szűcs, Gáborné

The role of churches in providing psychological care and ethical training for police officers in Germany and Russia [90–101]

The author provides an overview on how churches may provide psychological care and ethical training in Germany and Russia.

Szemes, Bettina

Murder investigations and the media [102–117]

The author overviews challenges and potentials in police media relations.

NÉMETH ZSOLT

A számháború vége?

A statisztika, a valóság és a rendőrség

Reducing crime in itself not enough:
we need to ensure that people feel safer too
and have confidence in the police service.¹

„Elmúlt a rendőrségnél a számháború, egy-egy kerület megítélését, az ott élők biztonságérzetét nem az határozza meg, hogy egy adott hónapban huszonöt vagy huszonhét betörés volt ott, hat gépkocsit loptak el vagy nyolcat. Véleményem szerint az állampolgárok biztonságérzetét sokkal inkább növeli, ha gyakran találkoznak rendőrökkel, akik megkérdezik, hogy mi aggasztja őket a lakóhelyükön, és lépéseket tesznek a problémák megoldására. Nem a bűnügyi statisztikák határozzák meg a rendőrség munkáját, az emberek bizalma a határozott, ugyanakkor udvarias és korrekt intézkedésektől alakul ki” – jelenti ki Budapest rendőrfőkapitánya, mintegy az új idők nyitányaként.²

A közbátorságra áhító országlakó régóta vár erre a szemléletre és hangütésre. A recept a nyugat-európai rendőrségi modellekből már régóta ismert. A közösségi rendészet (*community policing*) modellje nem egyszerűen a megelőzésre fókuszál a megtorlás helyett, hanem a társadalmi folyamatokba való proaktív beavatkozást ambicionálja, ezzel tulajdonképpen a bűnözési félelem csökkentésének intézményévé válik. Nem elégszik meg a lakossági jelzésekre való reagálással; törekszik megismerni a normasértések hátterében meghúzódó problematikus életviszonyokat, sőt részt vesz azok kedvező alakításában is. Fokozott a társadalom előtti felelőssége, törődik az emberekkel és a jogaikkal, továbbá velük és a közösség intézményeivel kölcsönös együttműködést alakít ki. Nem csak a lakosság van befolyással a rendészetre, a rendészet is hat a közösségre: rámutat a felelősségükre, hibás gyakorlatukra, és ezzel polgári aktivitást hív elő a biztonsági helyzet javítására. Az együttműködés lényege a kollektív, helyi, széles körű problémamegoldás; a kriminalitást a társadalmi beágyazottságában szemlélve a közösségi rendőrség a bűn-

¹ Az angol rendőrség filozófiája. A bűnözés csökkentése önmagában nem elég, biztosítani kell, hogy az emberek nagyobb biztonságot érezzenek, hogy legyen bizalmuk a rendőrség iránt.

² Budapesten vége a számháború időszakának. Interjú Tóth Tamással, a BRFK vezetőjével. Magyar Nemzet, 2011. november 19.

megelőzés alapintézményévé lényegül át, hiszen elsősorban a rendőrség birtokolja a bűnözés keletkezésének összefüggéseire vonatkozó ismereteket. Ebben a rendszerben a lakosság megismeri a rendőrség erőfeszítéseit, korlátait, nehézségeit (esetleg gyengeségeit is), ezért szívesebben támogatja, a kudarcokat pedig megérti. A rendőrség ugyanis soha nem tud olyan professzionálissá válni, hogy nélkülözhesse a lakosság segítő együttműködését és információit.³

Mindez szépen hangzik, a rendőrségi vezetők nyilatkozataiban, sőt a különféle normákban (rendőrségi bűnmegelőzést, áldozatvédelmet, a családi erőszak kezelését, a kisebbségi népcsoportokkal való viszonyt szabályozó ORFK-vezetői utasításokban) ezek a nemes eszmék és törekvések rendre megjelennek, miközben az „utcafronton”, a hétköznapi rendőri tevékenység során még mindig rengeteg a hiátus. Ennek nagyon sok oka van. Egy évtizeddel ezelőtt az akkori országos rendőrfőkapitány a bajok okát sorolta: „*Ma már világos, hogy sokkal többet kell költeni a biztonságra, mint azt bárki is gondolta, ugyanis csak az tud biztonságot szolgáltatni, aki maga is biztonságban van. A rendőrségen a fejlesztés azonban rendre elmarad, mindig a napi feladatokra kell koncentrálni. Az átszervezések valójában soha nem követték a bűnügyi helyzet tényleges alakulását, állandó a létszámhiány, a jól képzett szakemberek folyamatosan mennek el, tapasztalatlanok a fiataljaink, jellemzően identitászavarral. Nincs egységes akarat, nincs stabil célrendszer: motiválatlanság, a testülethez való kötődés hiánya, aggasztó méretű korrupció, állandó költségvetési hiány, nyomasztóan szűk elhelyezési feltételek, korszerűtlen épületek – ez a közegünk. Ugyanakkor a közvélemény elvárja, hogy a rendőrség profi legyen, eredményes, de egyúttal törvényes is – ennek pedig nem tudunk megfelelni. Stratégiai programot hoztunk létre, előtte már volt 3-4 próbálkozás, mindegyiket elsodorta az idő!*”⁴

Az eredményesség kontra törvényesség, igen, ez az ősi dilemma, amelynek feloldása évtizedek alatt, megannyi nekirugaszkodás ellenére sem sikerült. A rendőrség teljesítményének méréséről van szó természetesen. A rendőrség tíz évvel ezelőtt értékelt a helyzetet, és ma is korszerűnek tekinthető javaslatokat tett.⁵

³ Korinek László: Nomádok és letelepedettek. Gondolatok a közösségi bűnmegelőzésről. Jogtudományi Közlöny, 2006. július

⁴ A magyar rendőrség jelene, jövője, kilátásai. Salgó László országos rendőrfőkapitány előadása. Magyar Kriminológiai Társaság tudományos ülése, 2002. november 22.

⁵ ORFK Bűnügyi Főigazgatóság Elemző és Koordinációs Igazgatóság Stratégiai Elemző Osztály, 2001

A tíz évvel ezelőtti helyzet:

- A mai rendszer kártékony versengésre kényszerít/készítet, demoralizáló, mert egzisztenciális következményei vannak, a kialakított rangsoroknak semmi közük a valósághoz, látványtervezéshez vezet.
- Az értékelés megyei szintje elfedi a helyi részleteket.
- Az ERÜBS alapján történő értékelés nem szakmai, hanem statisztikai jellegű.
- A nyomozási és felderítési eredményességi mutató nem tartalmazza a rendőri szerv kondícióit.
- Torz szemléletet hordoz (amit melleleg maga a rendőrség is táplál): miszerint a bűnözés jól szabályozható jelenség, kezelése majdnem kizárólag a rendőrség felelőssége, illetve kötelessége (márpedig az komplex szociológiai-pszichológiai, vagyis kriminológiai jelenség).
- 2001-ben a felderítés eredményességét „javító” technikák tovább durvultak (12 bűnügyi osztályvezetőt kellett hamisításért büntető-, illetve szabálysértési eljárás alá vonni).

A javasolt új koncepció szerint a bűnözést és a bűnüldözést nem önmagában, hanem a társadalmi folyamatok részeként kell értékelni, a következő elemekkel:

- Társadalomstatisztika.
- Lakossági vélemények (bűnözésről és bűnüldözésről egyaránt).
- Az önkormányzati testületek véleménye.
- Az értékelés alapegysége a rendőrkapitányság.
- Értékelni kell a költségfelhasználást is: a rendőri szerv anyagi-technikai kondícióival egybevetve.
- Egyetlen faktort sem lehet kiemelten kezelni!

A javasolt értékelési metódus sarokpontjai:

- százezer lakosra jutó bűncselekmények száma,
- a százezer lakosra jutó társadalmi veszélyességi súlyérték (ennek alapja az egyes bűncselekmények büntetési tétele),
- költségfelhasználás (egy bűnügy, egy nyomozás, egy gyanúsított vonatkozásában), valamint mindez az eredményes és eredménytelen ügyek relációjában külön is,
- a szervezet állománytábla szerinti feltöltöttsége,
- a szakmai követelményeknek való megfelelés aránya,
- fluktuáció a beosztásokban (szolgálatban és beosztásban eltöltött idő),
- rendőrsűrűség,
- egy lakosra jutó rendőrkiadás,
- tisztázott ügy: a lezárt, nem tisztázott: újra elő kell venni később.

De már korábban, a kilencvenes évek végén, az új büntetőeljárás törvény megszületésekor is napirenden volt a téma: a kormány több határozatot hozott a büntügyi statisztika fejlesztéséről, ugyanis politikai természetű kétségeket is ébreszt, ha az állampolgárok benyomásai, sőt a napi rendőri tapasztalatok sem felelnek meg a statisztikából kiolvasható változásoknak. Már akkor evidencia volt, hogy nem csupán a rendőrségi tevékenység racionális megszervezése nem valósulhat meg enélkül, de a civil kontroll megvalósulásának is feltétele a büntügyi és bűnüldözési adatok megismerhetősége. Hasonlóan sürgető igény mutatkozott a latencia egzakt megismerésére, hiszen az ismertté vált bűnözés semmiképpen nem tekinthető a rejtett bűnözés reprezentatív mintájának.⁶

A bűnözés és a rendőrség teljesítményének mérése is egyre égetőbb problémákat vetett fel: a lakosság szubjektív biztonságérzete mind jobban romlott a rendszerváltozás utáni nagy várakozás szertefoszlásával. A rendőrség már akkor sem volt képes hatékonyan kezelni a nagy tömegű kis és közepes súlyú bűncselekményeket, különösen a felderítésében növekedett az adósság. A rendőrség birtokában lévő információk a központi szervek kiszolgálására voltak csak alkalmasak és nem a végrehajtó állomány munkájának az orientálására: „*alapvetően elhibázott rendszerelem, hogy az információáramlás gyakorlatilag egyirányú. A közbiztonság állapotának valós javítása helyett a teljesen eluralkodott statisztikai szemléletmód vált az értékelés, és ennek következtében a rendészeti tevékenység fókuszába. Az eredményességre való – minden más értéket elsöprő – törekvés a törvénytelen eszközök használatát mindennaposá tette, csak a statisztikai mutatókban megjelenő vezetői elvárások számítottak. Mindez pazarlásnak is felfogható volt, hisz ezzel az önállóságtól megfosztott rendészeti »közkatonákat« mechanikus parancs- és utasítás szolgái végrehajtójává degradálta, ennek következtében a magyar rendőrség mérhetetlen szellemi erőforrásait téltelenségre szorította.*”

Meghatározó tudósok és szakemberek hosszú évtizedek folyamán mutattak rá arra, hogy milyen nem kívánt hatásokat váltott ki a büntügyi statisztika egyoldalú, merev kapcsolása a munkaterheléshez, sőt a bérezési és illetményrendszerhez. A hetvenes évtized derekán a *Belügyi Szemle* szerkesztősége ál-

6 Kertész Imre: A tükör görbe vagy a királynő csúnya. A büntügyi statisztika reformjáról. Magyar Jog, 1998/9.

7 Berta Attila rendőr dandártábornok, Tolna megyei rendőrfőkapitány előadása. In: A büntetőeljárás modernizációja az európai jogharmonizáció és a növekvő bűnözés kettős szorításában. A II. Országos Kriminológiai vándorgyűlés anyaga, Szekszárd, 1996. október 4–5. Magyar Kriminológiai Társaság, Budapest, 1998

tal szervezett szakmai közvélemény-kutatásban több száz rendőrségi szakember igazolta véleményével ezt a tételt.⁸

Mert mire is jutottunk mára? Mondhatni, az igazság ezúttal is utat tört magának, ennek első markáns jele volt a *Kovács Tamás* legfőbb ügyész által *Pintér Sándor* belügyminiszterhez 2010 nyarán írt levél. A levélben figyelemfelhívás olvasható: nem lehet valós képet kapni az ország büntügyi helyzetéről, mert hamis statisztikaiadat-szolgáltatás történik a rendőrségen, és most már elkerülhetetlen a felelősségre vonás. Ennek nyomán az országos rendőrfőkapitány feljelentést tett rendőrségi vezetők ellen. A sajtó szokásos hatásvadász szalagcímében realitás is megbújik: „*Szakmai anomália miatt bűnözhetnek a rendőrök*”.⁹ A beszámoló arról tudósít, hogy több tízezres nagyságrendben találtak hamis adatokat a rendőrségi anyagokban. A szakmai anomália a sajtóközlemény szerint régi probléma: a rendőrfőkapitányságok és a parancsnokok munkájának eredményességét mindig a büntügyi statisztikával mérik, és nem képesek elszakadni ettől a gyakorlattól, pedig szakmai tanulmányok sora szól a változtatás szükségességéről.

A probléma lényege azon túl, hogy a közbiztonság büntügyi statisztikára alapozott értékelése eleve elhibázott, az, hogy a statisztikai mérés is számtalan hibaforrást tartalmaz. És nem csak arról van szó, hogy az adatok „szépítgetése” megkérdőjelezi a mérés hitelességét, fogalmi tisztázatlanságok is növelik a bajt. A kérdéskörrel a hazai tudományos közéletben a legtöbbet *Déri Pál* foglalkozott¹⁰, rámutatva: már azzal kezdődik a káosz, hogy sokan a büntügyi statisztikát nem regisztrációnak, hanem valós tények közlésének tekintik: osztanak, szoroznak, összehasonlítanak és egyes területi egységek bűnözését matematikai szabályok szerint értékelik, rangsorolják, kárt okozva ezzel mind a lakosságnak, mind a rendőrségnek.

A büntető igazságszolgáltatás, ezen belül a rendőrség hatékonyságának erős korlátai vannak. Tudomásul kell vennünk, hogy folyamatosan növekszik a bűnözés, amelyet változó struktúra, jelleg és elkövetési módszerek jellemeznek. Az igazságszolgáltatás mindezt – természetes módon – csak késve tudja követni (személyi, anyagi-technikai, szervezeti vonatkozásokban), és mind jelentősebb a felderítetlenül maradó bűncselekmények száma. Az igaz-

⁸ Katona Géza: A büntügyi tudományok és a büntügyi statisztika fejlődése. In: Kovacsics Józsefné (szerk.): Egy élet az igazságügyi statisztika szolgálatában. Ünnepi kötet a 70 éves Vavró István tiszteletére I-II. ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2006

⁹ Csikász Brigitta: A rendőri vezetők megússzák a statisztikahamisítást? HVG, 2011. október 24.

¹⁰ Déri Pál: A büntügyi statisztika problémái és a bűnözés prognózisa. Előtanulmány a Rendőrség Tudományos, Technológiai és Innovációs Tanácsának megrendelésére. Budapest, 2008

ságszolgáltatás rendszere a felderített bűncselekményeket sem képes feldolgozni (létszámnövelés, szervezetmódosítás, anyagi ráfordítás bővülése sem segít), ennek következtében informális, majd formális úttal nyílnak az oppor-
tunitásnak. Az alkotmányos emberi jogi garanciák megerősítették a terhelte és védője eljárásjogi pozícióit, szűkítették a bűnüldözés mozgásterét, ezzel is csökkentve az eredményességet; törvénysértő gyakorlat terjed. Mindezek következtében az igazságszolgáltatás működése bürokratikus öncélok, a bűnüldözési érdek abszolutizálása irányába tart, lényege szerint csak a saját, belső hatékonysági mércéjének való megfelelés számít. Következmény: a büntető igazságszolgáltatás sem a bűnözésre, sem a bűnözőre nem tud számottevő hatást gyakorolni, tehát valójában nem is hatékony. Ki kell mondani, hogy a büntető igazságszolgáltatási rendszer a pusztán létével és nem többlettel bír a társadalmi harmóniához: bizonyos fenyegetettség a jogsértő számára, hogy a bűncselekmény elkövetését felelősségre vonás követi. Kiegyensúlyozott és törvényes működésével azonban felmutatja és ezzel erősíti a társadalmi értékeket, ezzel pedig egyensúlyt teremt a társadalom biztonság iránti igénye és a bűnözés között.¹¹

A rendőri munka értékeit ehhez a felismeréshez kell igazítani. *Finszter Géza* munkáiból ismerjük a járható utat. Angliában a következők hatják át a rendészeti praxist: professzionalizmus, integritás, az erőszak minimális alkalmazása és a közösség szolgálata. Ez náluk azt jelenti, hogy a rendőri tevékenységnek hozzá kell járulnia az emberek közötti béke fenntartásához és a társadalmi harmóniához. Ez elérhető, ha a rendőr számára nyilvánvaló: a felelőssége mindenki iránt fennáll, tiszteletben kell tartania minden ember értékét, akaratát, méltóságát, egyediségét és természetesen a jogait. Ehhez még azt is hirdetik, hogy a rendőrnek kötelessége elhárítani minden befolyásoló tényezőt, amely gátolja a tárgyilagos munkavégzését. *Finszter* a hazai – egyszer talán megszülető – rendészeti stratégiához konkrétumokat ajánl, miszerint akkor lesz jó a rendőrségnek is meg a közbátorságnak is, ha a következők jellemzik ezt a tevékenységet: a konfliktus korai felismerése, erőszakkerülés, együttműködési készség a partnerekkel, szolidaritás a gyengékkel, a másság tolerálása – ezek birtokában lehetséges lesz a támogató beavatkozás, mégpedig minél korábban, annál kisebb represszió szükséges.

Mindezzel nem szándékozom lebecsülni a kriminálstatisztikát, hiszen a kriminológia éppen ennek a tudománynak köszönheti a kifejlődését, és vizs-

¹¹ Farkas Ákos: A büntető igazságszolgáltatási rendszer hatékonyságának alapkérdései. In: Gönczöl Katalin – Korinek László – Lévai Miklós: Kriminológiai ismeretek – Bűnözés – Bűnözéskontroll. Corvina Kiadó, Budapest, 2016

gálódásaink kezdőpontja ma is gyakran a kriminálmorfológiai adatok elemzése. Be kell látni azonban, hogy a politikai vezetés és ennek következtében a rendőrségi igazgatás is – minden szólam és deklaráció ellenére – makacsul csak ennek alapján minősít, és ez mérhetetlen károkat okoz magának a rendészeti területnek, de amiért az egész van, a közbiztonságnak, vagyis az országalakók életminőségének. Jól ismerjük tehát a történetet: sok évtizedes munka és költségek nyomán ebben a tekintetben semmiféle változást nem sikerült elérni. Semmiféle vita nem lehet a tekintetben, hogy szükségünk van a bűnügyi statisztikára, de a mindenhatóságába vetett hitet le kell rombolni, miközben meg kell oldanunk, hogy a minősítés alapja elsősorban a lakossági elégedettség legyen. Ez persze nagyon bonyolult, komplex és költségesen létrehozható értékelési alap, de nincs más választásunk, és úgy látszik, az ideje is elérkezett. A főváros rendőrfőnökének szándéka és kinyilatkozása – magas pozícióban lévő döntéshozótól ilyen eddig még nem volt szerencsénk hallani – túlbecsülhetetlen jelentőségű. Most már „csak” annyit kell elérni, hogy mindez a valóságban működjön is, hogy ezt a „fronton” dolgozó rendőr is így tudja, aztán így is gondolja. És így talán megvalósul Déri Pál nagy ideája, amely szerint ki kell lépünk ebből a számháborús versengésből, a bűnüldözőket kizárólag csak az kell, hogy ambicionálja: az emberek érezzék biztonságban magukat.

FORRÓ ANTAL

Kriminálgeográfiai vizsgálatok a Békés Megyei Rendőr-főkapitányság illetékességi területén

A Magyarországon az 1980–1990-es évtized fordulóján bekövetkező rendszerváltozás óta végbement társadalmi-gazdasági változások, a növekvő bűnözés, a morális biztonság és az emberek szubjektív biztonságérzetének nagyfokú gyengülése különösen indokoltta teszi a bűnözés jellemzőinek átfogó elemzését, szociálgeográfiai kutatását.

A bűnözés térbeli megoszlása a régiókban és egyes közigazgatási egységekben (megyék, városok és vonzáskörzeteik) eltérő előfordulást mutat. Rendkívül kedvezőtlen változás következett be a hazai bűnözés minőségében, jellegében, szerkezetében, helyében, idejében, eszköz- és módszertárában. A bűnözés a korábbiakhoz képest veszélyesebbé, erőszakosabbá, durvábbá vált. Emiatt a kivételes esetnek számító bűncselekmények nagyobb hangsúlyt kaptak a médiában, ami az emberek biztonságérzetét is nagyban rontotta.

A hazai bűnözés kedvezőtlen irányú módosulását jelzi, hogy a korábban ismeretlen vagy kivételesen előforduló bűnözési jelenségek (nemzetközi szervezett bűnözés, kábítószer-kereskedelem, embercsempészet stb.) honosodtak meg. A közép-európai országokban, köztük Magyarországon is külföldi bünszervezetek építették ki kereskedelmi kapcsolataikat, bázisukat. Ezért e negatív jelenségek vizsgálata különösen fontossá vált elsősorban a megváltozott bűnözés struktúrájának megismerését illetően.

A téma iránti nagyfokú érdeklődésem miatt igyekeztem egy olyan térséget választani, ahol korábban még nem végeztek földrajzi vizsgálatot a bűnözésről. Ez a Békés Megyei Rendőr-főkapitányság illetékességi területe. Döntésemet elsősorban a megye elszigeteltsége és határ menti helyzete indokolta, továbbá a széles körű vizsgálati lehetőségek megléte, amelyek előfeltételei az eredményes vizsgálatnak.

A kutatási céljaim között szerepelt elsősorban a Békés Megyei Rendőr-főkapitányság illetékességi területének elhelyezése Magyarország bűnügyi térképén, valamint a bűnözés struktúrájának feltárása Békés megyében. Ez után tér- és időbeli aspektusú összehasonlító elemzések végzése 2001 és 2010 között a Békés Megyei Rendőr-főkapitányság illetékességi területéhez tartozó

nyolc rendőrkapitányság kriminalitásáról, illetve összehasonlító elemzések arra vonatkozóan, hogy a Békés megyében ismertté vált bűnözés mennyire tért el az országos értékektől. Ezen kívül a rendőrségi munka eredményességének vizsgálata és a bűnözés néhány társadalmi-gazdasági összefüggésének korrelációs számításokkal való bemutatása Magyarországon, illetve a Békés Megyei Rendőr-főkapitányság illetékességi területén.

A kutatásaimat elsősorban a rendőrségi beszámolókból szereplő adatokra alapoztam. Továbbá felhasználtam az Egységes Nyomozóhatósági és Ügyészségi Bűnügyi Statisztika (ENYÜBS) adatait, amelyek az interneten elérhetők voltak (crimestat.b-m.hu), valamint a Központi Statisztikai Hivatal, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal, a Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat, a 2001. évi népszámlálás és az Európai Bűnügyi és Biztonsági Felmérés adatait (<http://gis.geox.hu/crimemap/gcrime/default.asp>).

A kriminálgeográfia fogalma

A kriminálgeográfia definiálása előtt szükségesnek tartom a bűnözés fogalmának és jelenségének rövid ismertetését. „*A bűnözés a mindenkori társadalomhoz való viszonyok kifejeződése olyan magatartásban, amelyek sértik az adott társadalom politikai, gazdasági, kulturális rendjét, az uralkodó társadalmi értékeket, s ezen keresztül a büntetőjogi normákat.*”¹ A bűnözés tehát olyan társadalmi tömegjelenség, amely nagyarányú emelkedés vagy csökkenés esetében „*már a társadalom valamilyen rendellenességéről tanúskodik*”².

„*A bűnözés térbeli aspektusainak vizsgálatát többször bűnügyi földrajznak, illetve bűncselekmények földrajzának nevezik.*”³ „*A bűnügyi földrajz nem elégszik meg a földrajzi hely és a bűnözés statisztikájának összehasonlításával, hanem a következő kérdést teszi fel: mik azok a leíró indikátorok, amelyek meghatározzák a bűnözés növekedését, és amelyek megmagyarázzák az adott földrajzi hely vonzó hatását a bűnözésre.*”⁴

Ennek következtében a kriminálgeográfiának vagy bűnözésföldrajznak nemcsak kriminológiai, hanem szociálgeográfiai értelmezése is van. Tehát a

¹ Vigh József: Kriminológiai alapismertetek. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1998, 14. o.

² Uo. 48. o.

³ Tóth Antal: A bűnözés térbeli aspektusainak szociálgeográfiai vizsgálata Hajdú-Bihar megyében. PhD-disszertáció. Debreceni Egyetem Természettudományi Doktori Tanács, Földtudományok Doktori Iskola, Debrecen, 2007, 10. o.

http://adatbazis.ttk.ektf.hu/uploads/papers/thesis_784.pdf

⁴ Herold, Horst: Földrajz és bűnözés. Belügyi Szemle tájékoztatója 17. 1973, 82. o.

kriminálgeográfia a bűncselekmények és a bűnelkövetők tendenciáját, dinamikáját, struktúráját, illetve annak társadalmi, gazdasági, demográfiai hátterét vizsgálja egy meghatározott földrajzi hatókörben. A bűnözésföldrajz azonban nem tekinthető önálló diszciplinának, „hiszen tárgya, fogalomrendszere és módszerei, tudományelméleti alapelvei alapvetően a kriminológia, a szociológia és a szociálgeográfia tudományain alapulnak, attól függenek”⁵.

„A kriminálgeográfia célja, hogy lehetőleg pontos képet fessen a bűnözés térbeli elterjedéséről, felvilágosítson a bűnözés »forró pontjairól«, rámutasson ezen jelenségek tömeges megjelenésének okaira, támaszpontot adjon egy céltudatos bűnmegelőzés megvalósítására és felbecsülje, hogy az intézkedések milyen hatást értek el.”⁶

A Békés Megyei Rendőr-főkapitányság illetékességi területének rövid bemutatása

Békés megye az ország délkeleti részén, a Dél-Alföld régióban, a Körös és a régi Maros folyók hordalékán helyezkedik el. Délkeleti határa a 178,1 km hosszú magyar–román országhatár, északon Hajdú-Bihar és Jász-Nagykun-Szolnok, nyugaton pedig Csongrád megyével határos. A megye területe 5631,05 négyzetkilométer. A rendőrség helyi területi szerve a Békés Megyei Rendőr-főkapitányság, illetékessége a megye területére terjed ki. Helyi szervei nyolc igen heterogén rendőrkapitányság. Területük nem fedi a KSH statisztikai kistérségeit, kivétel ez alól a Gyulai és a Mezőkovácsházi Rendőrkapitányság. Előbbi illetékességi területéhez mindössze négy település (Elek, Gyula, Kétegyháza, Lökösháza), míg a legtöbb, összesen tizennyolc település a Mezőkovácsházi Rendőrkapitányság illetékességi területéhez tartozik (1. számú táblázat).

Területét tekintve a Szarvasi Rendőrkapitányság a legnagyobb, illetékessége kilenc településre terjed ki, köztük Gyomaendrőd városra, amely a maga 303,94 négyzetkilométerével Békés megye legnagyobb közigazgatási területű települése. A legnépesebb rendőrkapitányság a Békéscsabai, lévén hogy Békéscsabán több mint hatvannégyezren laknak. A városi lakosság aránya a Mezőkovácsházi és a Sarkadi Rendőrkapitányság illetékességi területén a legalacsonyabb, mindazonáltal itt a legnagyobb a nyilvántartott álláskeresők ará-

⁵ Tóth Antal: i. m. 11. o.

⁶ Pódör Andrea: Térinformatikai alapú bűnmegelőzési stratégia. Budapest, 2006, 45. o.

nya. Érdemes azonban megemlíteni, hogy bár a Békési Rendőrkapitányság illetékességi területének munkanélküliségi rátája 14,91 százalék volt 2010-ben, a százezer lakosra jutó bűncselekmények számát tekintve a legalacsonyabb volt Békés megyében, a százezer lakosra jutó bűnelkövetők számát tekintve pedig az ötödik a nyolc rendőrkapitányság között (1. számú táblázat).

Bűnözési és bűnelkövetési gyakoriság a megyében

A magyarországi megyékben tapasztalható bűnözési és bűnelkövetési gyakoriság a rendszerváltozás utáni évtizedben meglehetősen változatosan alakult. A bűnözés térbeli megoszlása az egyes megyékben eltérő előfordulást mutatott (2. számú táblázat).

Az ezredforduló utáni gazdasági, demográfiai és szociális változások azonban éreztették hatásukat, olyannyira, hogy az ország keleti, északkeleti részei váltak bűnügyileg a legfertőzöttebb területekké. Békés megye azonban az évtized végére kis szigetként rajzolódik ki az ország bűnözési térképén. Elszigeteltségének, azaz bűnügyileg alacsony fertőzöttségének oka elsősorban, hogy a megye nem kimondottan helyszíne a hatalmas fejlődésnek, és

1. számú táblázat
Békés megyei rendőrkapitányságok adatai (2010)

Rendőrkapitányság	Békési	Békés- csabai	Gyulai	Mezőko- vácsházi	Orosházi	Sarkadi	Szarvasi	Szeghalmi	Békés megye
Százezer lakosra jutó bűnelkövetők	1020,3	917,1	924,2	1250,9	935,3	1522,2	1215,8	1301,8	1077,9
Százezer lakosra ju- tó bűncselekmények	1665,2	3511,9	2552,0	2554,7	7242,8	3724,3	2377,4	2646,7	3418,6
Munkanélküliségi ráta (%)	14,91	9,45	8,14	16,97	10,62	17,63	9,03	14,02	11,71
Városi lakosság arány (%)	81,1	81,4	86,2	52,8	68,2	50,6	82,1	82,2	75,4
Települések száma	8	10	4	18	8	10	9	8	75
Népsűrűség (fő/km ²)	66,1	127,2	103,3	44,1	71,9	40,0	45,6	40,7	65,1
Népesség (fő)	38 615	92 143	43 064	39 731	52 176	20 299	48 035	32 493	366 556
Terület (km ²)	579,38	718	413,22	881,18	717,49	500,34	1035,27	784,81	5631,05

Forrás: az ENYÜBS, a KSH és az NFSZ adatai alapján (saját szerkesztés)

nagy változások sem történtek az 1990-es évtizedhez képest. Habár 2001 és 2010 között a bűncselekmények száma hullámzó tendenciát mutatott, ennek ellenére a bűnözési gyakoriság az előző évtizedben kedvezően alakult Békés megyében (2. számú táblázat).

2. számú táblázat

A regisztrált bűncselekmények százezer lakosra jutó száma Magyarországon és Békés megyében, illetve Békés megye helyezése a Budapesttel kiegészített megyei rangsorban (2001–2010)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Magyarország	4561	4132	4073	4135	4320	4223	4238	4063	3922	4462
Békés megye	3634	3482	2846	3038	2694	3488	3753	2653	2863	3419
Helyezés	17.	11.	20.	20.	20.	13.	13.	20.	17.	17.

Forrás: ENYÜBS és a KSH adatai alapján (saját szerkesztés)

3. számú táblázat

A regisztrált bűnelkövetők százezer lakosra jutó száma Magyarországon és Békés megyében, illetve Békés megye helyezése a Budapesttel kiegészített megyei rangsorban (2001–2010)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Magyarország	1130	1153	1117	1229	1259	1185	1119	1131	1085	1195
Békés megye	1128	1110	1030	1120	1072	973	922	968	995	1078
Helyezés	10.	12.	13.	14.	18.	19.	18.	15.	13.	13.

Forrás: ENYÜBS és a KSH adatai alapján (saját szerkesztés)

A regisztrált bűnelkövetők száma azonban korántsem mutatott olyan hullámzó tendenciát, mint a bűncselekmények esetében. Jóllehet az ismertté vált bűnelkövetők száma Békés megyében az országos érték alatt maradt, de a bűnelkövetési gyakoriság az ezredforduló után még közepes értéket mutatott, ami az előző évtized közepére folyamatosan csökkent. Meg kell azonban jegyezni, hogy mind a bűnözési, mind a bűnelkövetési gyakoriság és a rangsor között fordított arányosság van (3. számú táblázat).

A regisztrált bűncselekmények vizsgálata

Országos adatokkal összevetve, a regisztrált bűncselekmények struktúrája a Békés Megyei Rendőr-főkapitányság illetékességi területén csaknem meg-
egyező volt 2003 és 2010 között (4. számú táblázat).

A legjelentősebb részt a vagyon elleni és a közrend elleni bűncselekmények adták. A vagyon elleni bűncselekmények arányát tekintve a Békés Megyei Rendőr-főkapitányság több mint tíz százalékkal az országos érték alatt maradt, míg a közrend elleni bűncselekmények arányát tekintve csaknem tíz százalékkal meghaladta az országos értéket a vizsgált időszakban. A további öt bűncselekménycsoport kevesebb mint az ötöde volt az ismertté vált bűncselekmények számának. 2003 és 2010 között a személy elleni bűncselekmények aránya nagyjából megegyezett országos és megyei szinten (4. számú táblázat).

4. számú táblázat

A regisztrált bűncselekmények százezer lakosra jutó számának számtani átlaga, illetve az elkövetett bűncselekménycsoportok megoszlása Magyarországon és Békés megyében (2003–2010)

	Magyarország		Békés megye	
	Százezer lakosra	%	Százezer lakosra	%
Személy elleni	176,90	4,40	140,18	4,54
Közlekedési	202,65	5,03	187,38	6,06
Házasság és család elleni	103,76	2,58	54,55	1,77
Az államigazgatás, az igazságszolgáltatás és a közelet tisztasága elleni	57,30	1,42	40,48	1,31
Közrend elleni	667,37	16,57	814,37	26,36
Gazdasági	166,87	4,14	135,11	4,37
Vagyon elleni	2652,67	65,86	1717,53	55,59

Forrás: ENYÜBS és a Tájékoztató a bűnözésről 2010. adatai alapján (saját számítás)

Mivel a vagyon elleni bűncselekmények teszik ki a regisztrált bűncselekmények jelentős részét, ezért kiemelt figyelmet érdemelnek. Akárcsak az ismertté vált bűncselekmények esetében, Békés megye a vagyon elleni cselekményeket tekintve is a kevésbé fertőzött területek közé tartozott az elmúlt évtizedben. Ennek oka elsősorban a megye alacsonyabb gazdasági aktivitása és a növekvő előregedés folyamata, illetve hogy a megyeszékhely, Békéscsaba nem tekinthető nagy iskolavárosnak, hiszen Szeged és Debrecen elszívó ereje jelentős. Ráadásul a megyéhez autópálya sem vezet, ezért a térség nem közvetlen célpontja a bűnözőknek. Ezt bizonyítja, hogy a regisztrált vagyon elleni bűncselekmények százezer lakosra jutó számának számtani átlaga 2003 és 2010 között az országos érték alatt maradt (4. számú táblázat).

5. számú táblázat

A regisztrált bűncselekmények és bűnelkövetők százezer lakosra jutó számának számtani átlaga, illetve megoszlása Békés megyében rendőrkapitányságonként (2001–2010)

Rendőrkapitányság	bűncselekmény	%	bűnelkövető	%
Békési	2005,69	6,58	963,86	9,69
Békéscsabai	4178,14	32,26	988,18	23,39
Gyulai	3608,38	12,93	1060,59	11,64
Mezőkovácsházi	2907,96	10,31	1281,02	13,92
Orosházi	2537,19	11,36	875,10	12,01
Sarkadi	3006,49	5,33	1438,23	7,82
Szarvasi	3423,56	14,19	948,73	12,06
Szeghalmi	2485,89	7,04	1090,19	9,47

Forrás: ENYÜBS (saját számítás)

Ha Békés megye rendőrkapitányságaira tekintünk, megállapítható, hogy 2001 és 2010 között a Békéscsabai, a Gyulai és a Szarvasi Rendőrkapitányság illetékességi területén követték el a legtöbb bűncselekményt százezer főre vetítve. Az említett három kapitányság mellett még a másik két határ menti, a Sarkadi és a Mezőkovácsházi Rendőrkapitányság illetékességi területének kriminalitása volt kiemelkedő. A regisztrált bűncselekmények csaknem egyharmadát a Békéscsabai Rendőrkapitányság illetékességi területén követték el, míg az ismertté vált bűncselekmények megoszlását és százezer lakosra jutó számának számtani átlagát tekintve 2001 és 2010 között a legalacsonyabban fertőzött kapitányság a Békési Rendőrkapitányság volt.

A regisztrált bűnelkövetők százezer lakosra jutó számának vizsgálatakor megállapítható a határ menti kapitányságok (Sarkad, Mezőkovácsháza és Gyula) kiemelkedő fertőzöttsége, valamint a Békéscsabai és a Szeghalmi Rendőrkapitányság közepes fertőzöttsége (5. számú táblázat). A szeghalmi kapitányság elsősorban azért érdekes, mert inkább a szomszédos Hajdú-Bihar megyéhez közelít, amelynek bűnelkövetési gyakorisága magas volt az előző évtizedben.

A regisztrált bűncselekmények alakulása egyes bűncselekmény-főcsoportok (személy elleni, közlekedési, közrend elleni, vagyon elleni bűncselekmények) esetében hullámzó tendenciát mutatott a vizsgált években, ez részben a bűnügyi statisztika torzításának tulajdonítható. 2010-ben az Orosházi Rendőrkapitányság illetékességi területén egy temetői lopássorozat felderítése és eredményes befejezése 2364 rendbeli bűncselekménnyel növelte meg az ismertté vált büntetőjogi jogsértések számát.

6. számú táblázat

A Békés Megyei Rendőr-főkapitányság illetékességi területén elkövetett bűncselekménycsoportok alakulása (2003–2010) (%)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Személy elleni	4,92	5,13	5,15	2,89	2,58	5,11	6,03	5,39
Közlekedési	6,96	7,42	7,37	5,58	5,58	6,47	5,56	4,05
Házasság, család elleni	2,11	1,87	2,22	1,59	1,62	1,82	1,64	1,38
Az államigazgatás, az igazságszolgáltatás és a közelet tisztasága elleni	1,91	1,79	1,42	1,15	0,91	1,01	1,36	1,06
Közrend elleni	24,55	19,91	19,45	37,24	44,41	19,13	23,59	15,64
Gazdasági	5,39	4,05	5,75	4,24	2,87	5,25	4,74	3,47
Vagyon elleni	54,16	59,83	58,64	47,31	42,03	61,21	57,08	69,01

Forrás: az ENYÜBS és a Békés Megyei Rendőr-főkapitányság adatai alapján (saját számítás)

Ettől függetlenül megállapítható, hogy 2007 kivételével a vagyon elleni bűncselekmények adták a bűncselekmények döntő többségét (6. számú táblázat). A vagyon elleni bűncselekményeken belül a lopások száma volt a legnagyobb, mintegy ötven százalék a vizsgált időszakban, míg a betöréses lopások száma csökkent. Békés megyében elsősorban a határ menti, a Gyulai, a Mezőkovácsházi és a Sarkadi Rendőrkapitányság illetékességi területén volt magas a vagyon elleni bűncselekmények száma az előző évtized második felében, valamint a Békéscsabai Rendőrkapitányság illetékességi területén. Érdekes, hogy Békés megye gazdaságilag két jól teljesítő (a Békéscsabai és a Gyulai Rendőrkapitányság) és két szerény mutatójú (a Mezőkovácsházi és a Sarkadi Rendőrkapitányság) térségről van szó. A Békési Rendőrkapitányság alacsony fertőzöttsége azonban nem véletlen, hiszen 2001 és 2010 között Békés megye bűnügyileg legalacsonyabban fertőzött rendőrkapitánysága volt.

Megnéztem, hogy az Európai Bűnügyi és Biztonsági Felmérés eredményeit tekintve hogyan alakult az ismertté vált bűncselekmények megoszlása Békés megyében. A European Crime and Safety Survey (EU ICS 2005) projekt célja, hogy felmérje és bemutassa az emberek biztonságérzetét Európában. A kutatás nem rendőrségi statisztikákra, hanem egy közvélemény-kutatás eredményeire épült (7. számú táblázat). A projekt keretében Magyarország vonatkozásában 2005 szeptemberétől dolgozták fel a bűncselekmények és a hatósági intézkedések adatait, Békés megyében egészen pontosan 2005. október 31-től.

7. számú táblázat

A Békés Megyei Rendőr-főkapitányság illetékességi területén elkövetett bűncselekménycsoportok megoszlása az Európai Bűnügyi és Biztonsági Felmérés eredményei alapján (%)

	2005. X. 31. – 2010. V. 24.
Személy elleni	4,50
Közlekedési	51,12
Házasság, család elleni	1,71
Az államigazgatás, az igazságszolgáltatás és a közelet tisztasága elleni	1,18
Közrend elleni	2,03
Gazdasági	0,21
Vagyon elleni	39,25

Forrás: EU ICS (saját számítás)

A felmérésben rögzített adatok és észrevételek arról tanúskodnak, hogy a megkérdezettek elsősorban a közlekedési, valamint a vagyon elleni bűncselekményekre helyezték a hangsúlyt Békés megyében. Tehát a lakosság szubjektív biztonságérzetét leginkább befolyásoló tényezőkre (7. számú táblázat). A felmérés eredményeit összevetve a Békés Megyei Rendőr-főkapitányság illetékességi területén regisztrált bűncselekmények alakulásával, megállapítható, hogy a személy elleni bűncselekmények megoszlása csaknem megegyező volt a vizsgált időszakban.

A bűnözés viktimológiai elemzése

Az ezredforduló után a Békés Megyei Rendőr-főkapitányság illetékességi területén folyamatosan csökkent a regisztrált bűnelkövetők száma. Az elmúlt évek adataiból megállapítható, hogy az elkövetők döntő többsége férfi. A nők aránya 2008-tól növekszik valamelyest. A 2007. évi 14,57 százalékhoz képest 2008-ra 1,72 százalékkal emelkedett a női elkövetők aránya, és lépte át először a 16 százalékot az előző évtizedben (8. számú táblázat).

Ezzel együtt megállapítható, hogy a Békés Megyei Rendőr-főkapitányság illetékességi területén regisztrált bűnelkövetők korosztály szerinti struktúrája majdnem azonos volt az országos arányokkal 2003 és 2010 között. Az ismertté vált bűnelkövetők valamivel több mint két százaléka volt gyermekko-

8. számú táblázat

A regisztrált bűnelkövetők százezer lakosra jutó számának számtani átlaga, illetve megoszlása korosztály szerint Magyarországon és Békés megyében (2003–2010)

	Magyarország		Békés megye	
	Százezer lakosra	%	Százezer lakosra	%
Gyermekkorú	33,24	2,74	21,04	2,06
Fiatalkorú	111,57	9,19	96,69	9,45
Fiatal felnőtt	262,61	21,63	225,79	22,07
Felnőtt	806,70	66,44	679,42	66,42

Forrás: az ENYÜBS és a Tájékoztató a bűnözésről 2009. és 2010. adatai alapján (saját számítás)

rá a Békés Megyei Rendőr-főkapitányság illetékességi területén, míg az országos arány három százalék körüli volt. A fiatalkorú bűnelkövetők aránya nagyjából megegyezett: kilenc százalék fölött volt. A fiatal felnőtt elkövetők aránya 0,56 százalékkal magasabb volt Békés megyében (22,07) a vizsgált időszakban. A felnőtt korú bűnelkövetők aránya nagyjából megegyező, 66,4 százalék körül volt 2003 és 2010 között (8. számú táblázat).

Megvizsgáltam a 2003 és 2010 között regisztrált bűnelkövetők százezer lakosra jutó számának alakulását, illetve megoszlását előélet szerint Magyarországon, illetve a Békés Megyei Rendőr-főkapitányság illetékességi területén (9. számú táblázat). Jól látható, hogy mind a büntetlen, mind a büntetett és visszaeső elkövetők százezer lakosra jutó száma más értékeket mutatott a vizsgált területi egységekben. Az elkövetők előélet szerinti megoszlásából megállapítható, hogy az elkövetők döntő többsége büntetlen előéletű volt a vizsgált időszakban. Érdekesség: 2009-ben a százezer lakosra jutó ismertté

9. számú táblázat

A regisztrált bűnelkövetők százezer lakosra jutó számának számtani átlaga, illetve megoszlása előélet szerint Magyarországon és Békés megyében (2003–2010)

	Magyarország		Békés megye	
	Százezer lakosra	%	Százezer lakosra	%
Büntetlen	787,26	65,0	719,93	70,5
Büntetett	420,75	35,0	300,12	29,5
Visszaeső	128,26	10,6	79,81	7,8

Forrás: az ENYÜBS és a Tájékoztató a bűnözésről 2010. adatai alapján (saját számítás)

vált büntetlen előéletű bűnelkövetők száma magasabb volt Békés megyében (694,8), mint az országos érték (675,7). A büntetett előéletű elkövetők aránya öt és fél százalékkal alacsonyabb volt a Békés Megyei Rendőr-főkapitányság illetékességi területén, mint országosan. A visszaeső bűnelkövetők arányában is csaknem háromszázalékos eltérés mutatkozott 2003 és 2010 között. A visszaeső bűnelkövetők nagyjából harminc százaléka követett el újra bűncselekményt a vizsgált időszakban.

Megvizsgáltam, hogy az előző évtized adatait tekintve a tízezernél népesebb és kisebb lélekszámú településeken, illetve a városok és falvak területén hogyan oszlik meg a regisztrált bűnelkövetők száma Békés megyében. A vizsgálat során az egyes éveknél figyelembe vettem az adott település jogállását, így 2009-ben Medgyesegyháza és Újkígyós már a városok között szerepelt. Az ismertté vált bűnelkövetők abszolút számait a területi és időbeli összehasonlítás érdekében számított értékekkel egészítettem ki, százezer főre az adott területen élő lakosságszámhoz viszonyítva (10. számú táblázat). A vizsgálat során érdekes eredmény született: 2006 és 2007, valamint 2009 és 2010 között a tízezer főnél kisebb lélekszámú településeken a regisztrált bűnelkövetők százezer lakosra jutó száma nagyobb volt, mint a tízezer főnél népesebb településeken (10. számú táblázat).

10. számú táblázat

A regisztrált bűnelkövetők százezer lakosra jutó számának alakulása Békés megye tízezer főnél népesebb és kisebb lélekszámú településein

	Bűnelkövetők	Százezer lakosra	Bűnelkövetők	Százezer lakosra	Bűnelkövetők	Százezer lakosra	Bűnelkövetők	Százezer lakosra
Tízezer fő felett	1963	956,7	1814	888,4	1874	932,5	2113	1060,2
Tízezer fő alatt	1792	991,9	1708	959,6	1822	1069,6	1838	1099,0
Összesen	3755	973,2	3522	921,5	3696	995,4	3951	1077,9

Forrás: az ENYÜBS adatai alapján (saját számítás)

Hasonló eredmény született a városok és a falvak vizsgálatakor, ez esetben a falvakban volt több a százezer lakosra jutó regisztrált bűnelkövető 2008 és 2009 között (11. számú táblázat).

Ennek elsődleges oka, hogy az ezredforduló után rohamosan csökkent a községek lélekszáma (12. számú táblázat). 1990 és 2010 között nagyjából Szolnok lakosságszámával, 73 227-tel csökkent a községek lélekszáma, míg 31 076-tal, azaz nagyjából Gyula lakosságszámával nőtt a városok népessége.

11. számú táblázat

**A regisztrált bűnelkövetők százezer lakosra jutó számának alakulása
a Békés megyei városok és falvak közigazgatási területén**

	2008		2009	
	Bűnelkövetők száma	Százezer lakosra jutó	Bűnelkövetők száma	Százezer lakosra jutó
Város	2640	966,77	2660	984,58
Falu	1006	971,21	1036	1024,15
Összesen	3646	967,99	3696	995,36

Forrás: az ENYÜBS adatai alapján (saját számítás)

12. számú táblázat

A Békés megyei városok és községek népessége (1990–2010)

	Város	Község
1990	180 897	163 381
2000	183 998	144 287
2010	211 973	90 154

*Forrás: a KSH adatai alapján
(saját szerkesztés)*

Közhelynek tűnik ugyan, de a vizsgálat eredményeinek másik oka a falusi, vidéki élet, hiszen a falvak esetében általában nagy valószínűséggel fény derül az elkövetők személyére, lévén hogy mindenki ismer mindenkit. Meg kell jegyezni azonban, hogy mind a tízezernél kisebb lélekszámú településeken, mind a falvak esetében a megyei értéknél magasabb volt a kiemelt évek esetében a regisztrált bűnelkövetők százezer lakosra jutó száma.

A rendőrségi munka értékelése a nyomozati eredményesség és az ismeretlentettes-felderítés alapján

A rendőrség munkájának hatékonyságát hazánkban alapvetően a nyomozati eredményességi mutató és az ismeretlentettes-felderítési mutató segítségével elemezhetjük. Az Egységes Nyomozóhatósági és Ügyészségi Bűnügyi Statisztikában 2009 óta már nem szerepel az ismeretlentettes-felderítési mutató, így 2002 és 2010 között csak a nyomozati eredményességi mutatót keresztül

13. számú táblázat
**Nyomozati eredményességi mutató Magyarországon és Békés megyében,
 illetve a Békés Megyei Rendőr-főkapitányság helyezése a Budapesttel kiegészített
 megyei rangsorban (2002–2010) (%)**

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Magyarország	49,0	54,1	54,4	56,4	56,8	54,7	53,6	48,3	46,3
Békés megye	53,6	65,8	63,5	64,4	71,6	64,7	66,6	61,1	63,0
Helyezés	14.	4.	6.	4.	1.	3.	2.	2.	1.

Forrás: Békés Megyei Rendőr-főkapitányság adatai alapján (saját szerkesztés)

értékelem a Békés Megyei Rendőr-főkapitányság eredményességét (13. számú táblázat).

A Békés Megyei Rendőr-főkapitányság nyomozati eredményessége 2002 és 2010 között meghaladta az országos értékeket, illetve a Budapesttel kiegészített megyei rangsorban a legjobban teljesítő rendőr-főkapitányságok egyike volt a vizsgált időszakban (13. számú táblázat). A 2006-os esztendőől kezdve rendre az első három helyezett között szerepelt. A Békés Megyei Rendőr-főkapitányság 2006-ban és 2010-ben a nyomozati eredményességi mutatója alapján az ország legeredményesebb rendőr-főkapitánysága volt. Ráadásul 2010-ben a Budapesttel kiegészített megyei rangsorban szintén a legeredményesebb rendőr-főkapitányság volt a kiemelt bűncselekmények nyomozási eredményessége alapján.

A Békés Megyei Rendőr-főkapitányság illetékességi területéhez tartozó nyolc rendőrkapitányság nyomozati eredményességi mutatójából látható, hogy a vizsgált években eltérő volt a kapitányságok nyomozási eredményessége. Ezek a mutatók néha kiugró eredményeket tükröztek. A 2006-os nagyarányú növekedés oka, hogy a Szarvasi Rendőrkapitányság 3100 rendbeli vizsgálás okirattal vétség bűncselekményt állapított meg egy család miatt folytatott eljárásban az alapügyeken felül, ezt az Egységes Rendőrségi és Ügyészségi Bűnügyi Statisztikában (ERÜBS) 2006 januárjában rögzítették. 2010-ben az Orosházi Rendőrkapitányság területén pedig egy tetetői lopás-sorozat felderítése és eredményes befejezése 2364 rendbeli bűncselekménnyel növelte az ismertté vált büntetőjogi jogsértések számát. A vizsgált időszakban a legeredményesebb kapitányságok közé a Békési, a Sarkadi, a Szeghalmi és a Mezőkovácsházi tartozott, közvetlenül mögöttük az Orosházi Rendőrkapitányság. A kapitányságok nyomozati eredményességi mutatói általában az országos értéket meghaladták (14. számú táblázat).

14. számú táblázat

A Békés megyei rendőrkapitányságok nyomozati eredményességi mutatói (2004–2010) (%)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Békési	67,3	75,8	77,2	73,9	75,8	68,5	61,0
Békéscsabai	54,4	56,1	56,2	59,4	56,3	63,8	51,7
Gyulai	67,0	64,4	60,6	61,6	61,2	56,8	51,2
Mezőkovácsházi	66,6	66,2	67,9	65,9	79,1	56,2	51,2
Orosházi	63,0	59,6	58,6	63,2	62,7	55,7	80,8
Sarkadi	73,8	71,4	68,2	66,8	74,4	66,0	54,5
Szarvasi	51,4	59,5	88,5	64,1	59,1	54,9	53,8
Szeghalmi	73,5	74,6	71,3	74,3	71,8	56,1	55,1
Békés Megyei Rendőr-főkapitányság	63,5	64,4	71,6	64,7	66,6	61,2	62,9

Forrás: a Békés Megyei Rendőr-főkapitányság adatai alapján (saját szerkesztés)

15. számú táblázat

Ismeretlenttes-felderítési mutató Békés megyében rendőrkapitányságonként (2004–2008) (%)

	2004	2005	2006	2007	2008
Békési	61,1	76,5	73,5	71,0	77,3
Békéscsabai	49,1	51,0	50,1	50,6	52,4
Gyulai	63,5	57,1	61,2	57,2	55,8
Mezőkovácsházi	58,4	60,0	59,9	55,2	77,2
Orosházi	52,9	53,1	52,0	56,3	57,1
Sarkadi	74,4	78,1	72,8	64,5	74,0
Szarvasi	37,6	52,6	54,1	57,9	51,2
Szeghalmi	70,3	73,2	66,0	70,4	70,9
Békés Megyei Rendőr-főkapitányság	56,3	59,3	58,3	58,4	62,9

Forrás: a Békés Megyei Rendőr-főkapitányság adatai alapján (saját szerkesztés)

Az ismeretlenttes-felderítési mutató esetében ugyanaz mondható el, mint a nyomozáseredményességről: 2004 és 2008 között a legeredményesebb kapitányságok közé a Békési, a Sarkadi, a Szeghalmi és a Mezőkovácsházi tartozott, közvetlenül mögöttük a Gyulai Rendőrkapitányság. A kapitányságok ismeretlenttes-felderítési mutatói, akárcsak a nyomozáseredményesség esetében, az országos érték fölött voltak.

Kiemelendő továbbá, hogy a 80,43 százalékos ismeretlenttes-felderítési mutatója alapján 2010-ben az Orosházi Rendőrkapitányság lett a legeredményesebb.

nyesebb az országban, míg a 80,78 százalékos nyomozáseredményességet tekintve a második legeredményesebb, holott a regisztrált bűncselekmények száma 324,65, a nyomozás-eredményességi mutató pedig 25 százalékkal nőtt 2009-hez képest.

A bűnözés néhány társadalmi-gazdasági összefüggése

*„A bűnözés statisztikai és szociológiai módszerekkel elemezhető, társadalmi-gazdasági viszonyok által determinált tömegjelenség, amely sztochasztikus kapcsolatban áll más társadalmi tömegjelenségekkel. De sokkal összetettebb jelenség annál, hogy egyetlen, vagy néhány változó mentén magyarázható lenne, ezért a matematikai-statisztikai módszerek csak igen megfontoltan alkalmazhatók.”*⁷

Az ilyen típusú vizsgálatok akár a kriminálgeográfia speciális részterületeinek is tekinthetők, hiszen a statisztikai módszerek alkalmasak lehetnek arra, hogy az ismertté vált bűnözés és a társadalmi-gazdasági élet közötti összefüggéseket feltárják regisztrált adatok felhasználásával. Ezért kísérletet tettem arra, hogy kimutassam a regisztrált bűnözés és néhány társadalmi-gazdasági mutató kapcsolatát. Az összefüggések feltárására korrelációs számításokat végeztem. Vizsgálataim során a magyarországi megyék és Budapest, illetve Békés megye 75 településének különféle gazdasági-társadalmi, illetve a bűncselekményekre, bűnelkövetőkre vonatkozó adatait vetettem össze. A főváros és a megyék esetében 2010-re vonatkozóan, míg Békés megye esetében a vizsgálatokat 2001 és 2010 között, minden egyes esztendőre külön elvégezve. Cikkemben csupán a 2003-as és a 2004-es vizsgálatok eredményeit tüntetem fel.

Magyarországon a bűnözési gyakoriságnak a gazdasági fejlettséggel kapcsolatos mutatók között egyedül a működő vállalkozások számával volt szoros pozitív a kapcsolata 2010-ben. Társadalmi mutatókat tekintve pedig az általános iskola nyolc osztályánál kevesebbet végző nyilvántartott munkanélküliek arányával, valamint a munkaképes korú lakosság számához viszonyított rendszeres szociális segélyben részesülők arányával.

A bűnelkövetési gyakoriság a fiatalok bűnelkövetőket leszámítva a gazdasági fejlettséggel gyenge negatív kapcsolatot, a működő vállalkozások számával és a munkanélküliségi rátával viszont szoros pozitív kapcsolatot mu-

⁷ Tóth Antal: i. m. 88. o.

tat, akárcsak az általános iskolai végzettségű, illetve az általános iskola nyolc osztályánál kevesebbet végző nyilvántartott álláskereső arányával, valamint a munkaképes korú lakosság számához viszonyított rendszeres szociális segélyben részesülők arányával (16. számú táblázat).

Megnéztem, hogy 2003-ra vonatkozóan a munkanélküliségi ráta, az általános iskolai végzettség, az általános iskola nyolc osztályánál alacsonyabb végzettségű nyilvántartott álláskereső aránya, a munkaképes korú lakosság számához viszonyított rendszeres szociális segélyben részesítettek aránya és a száz lakosra jutó működő vállalkozások száma, illetve a regisztrált bűncselekmények, bűnelkövetők, valamint a vagyon elleni bűncselekmények száz-

16. számú táblázat
Fővárosi és megyei adatokból számított korrelációs együtthatók (2010)

Mutatók	Bűncs.	Vágyon	Elköv.	Fiatal	Büntetett	Vágyon elköv.
GDP/fő	-0,29	-0,27	-0,51	-0,56	-0,37	-0,35
Szja/fő	-0,26	-0,24	-0,49	-0,58	-0,38	-0,39
Átlagkereset	-0,25	-0,23	-0,49	-0,56	-0,40	-0,40
Műk. váll.	0,93	0,94	0,75	0,44	0,74	0,38
Mn-i ráta	0,48	0,47	0,75	0,79	0,75	0,81
Általános	0,44	0,43	0,77	0,82	0,75	0,84
8 osztály	0,59	0,58	0,84	0,83	0,87	0,90
Rendsz. szoc.	0,62	0,64	0,73	0,71	0,76	0,78

Rövidítések és források: GDP/fő: egy főre jutó bruttó hazai termék (2010) – KSH; Szja/fő: egy lakosra jutó szja-bevételek (2010) – Nemzeti Adó- és Vámhivatal; Átlagkereset: az alkalmazásban állók nettó átlagkeresete (2010) – KSH; Műk. váll.: 100 lakosra jutó működő vállalkozások száma (2010) – KSH adatai alapján (saját számítás); Mn-i ráta: munkanélküliségi ráta (%) (2010) – Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat; Általános: az általános iskolai végzettségű nyilvántartott álláskereső aránya (%) (2010) – a KSH és az NFSZ adatai alapján (saját számítás); 8 osztály: az általános iskola nyolc osztályánál alacsonyabb végzettségű nyilvántartott álláskereső aránya (%) (2010) – a KSH és az NFSZ adatai alapján (saját számítás); Rendsz. szoc.: rendszeres szociális segélyben részesítettek aránya a munkaképes korú lakosság számához viszonyítva (%) (2010) – a KSH felmérése alapján (saját számítás); Bűncs.: az ismertté vált bűncselekmények százezer lakosra jutó száma (2010) – Tájékoztató a bűnözésről 2010; Vágyon: az ismertté vált vagyon elleni bűncselekmények százezer lakosra jutó száma (2010) – Tájékoztató a bűnözésről 2010; Elköv.: az ismertté vált bűnelkövetők százezer lakosra jutó száma (2010) – Tájékoztató a bűnözésről 2010; Fiatal: az ismertté vált fiatalok bűnelkövetők százezer lakosra jutó száma (2010) – Tájékoztató a bűnözésről 2010; Büntetett: az ismertté vált büntetett előéletű bűnelkövetők százezer lakosra jutó száma (2010) – Tájékoztató a bűnözésről 2010; Vágyon elköv.: az ismertté vált vagyon elleni bűncselekmények bűnelkövetőinek százezer lakosra jutó száma (2010) – Tájékoztató a bűnözésről 2010

ezer lakosra jutó száma között van-e összefüggés Békés megyében. A bűnözési gyakoriságnak a gazdasági fejlettséggel gyenge negatív a kapcsolata, míg az ismertté vált bűncselekmények százezer lakosra jutó száma a nyolc osztálynál alacsonyabb végzettségű munkanélküliek arányával, a száz lakosra jutó működő vállalkozások számával és a munkaképes korú lakosság számához viszonyított rendszeres szociális segélyben részesülők arányával gyenge pozitív. A vizsgált tíz évet tekintve azonban egyedül 2003-ban volt a bűnözési gyakoriságnak pozitív a kapcsolata az általános iskola nyolc osztálynál alacsonyabb végzettségű nyilvántartott álláskeresők arányával (*17. számú táblázat*).

2003-hoz hasonlóan 2004-re vonatkozóan is megnéztem, hogy a munkanélküliségi ráta, az általános iskolai végzettségű, az általános iskola nyolc osztálynál alacsonyabb végzettségű nyilvántartott álláskeresők aránya, a munkaképes korú lakosság számához viszonyított rendszeres szociális segélyben részesülők aránya és a száz lakosra jutó működő vállalkozások száma, illetve a regisztrált bűncselekmények, bűnelkövetők, valamint a vagyon elleni bűncselekmények százezer lakosra jutó száma között van-e összefüggés a megyében. A bűnözési gyakoriságnak a gazdasági fejlettséggel gyenge negatív a kapcsolata. A vizsgált tíz évet tekintve azonban egyedül 2004-ben volt a bűnözési gyakoriságnak szoros pozitív a kapcsolata a működő vállalkozások számával, akárcsak a bűnelkövetési gyakoriság esetében (*18. számú táblázat*).

Nemzetiségi hovatartozás tekintetében a 2001. évi népszámlálás eredményei pontatlannak tekinthetők, mivel a valóságban jóval nagyobb számértéket kapnánk. A magyarországi cigányság akkori számát tekintve a roma lakosság nemzetiségi kérdésben nem engedett, ez a felmérés szempontjából kedvezőtlen volt (*19. számú táblázat*).

Ennek ellenére érdekes eredményeket kaptam a 2001-es népszámlálás adatai alapján kiszámolt roma népesség aránya és a 2003-ban, valamint a 2006 és 2008 között a regisztrált bűnelkövetők százezer lakosra jutó számát tekintve. A két mutató között ugyanis korrelációs kapcsolat mutatható ki a vizsgált években (*19. számú táblázat*). Az eredményeket tekintve megállapítható, hogy azokon a területeken, ahol nagyobb a cigány népesség aránya, valóban szorosabb az ott élő roma lakosság kapcsolata a bűnözéssel, de országos viszonylatban sem beszélhetünk „cigánybűnözésről”, inkább a roma népesség aránya és a bűnelkövetési gyakoriság összefüggéséről. Úgy gondolom, az előbb említett kifejezést egy demokratikus társadalom a huszonegyedik században már nem tolerálhatja. Különösen úgy, hogy „1990-ben embe-

17. számú táblázat

Településsoros adatokból számított korrelációs együtthatók Békés megyében (2003)

N = 75

N = 75	Bűncselekmény	Vagyon elleni	Bűnelkövető
Mn-i ráta	-0,016	-0,017	0,062
Általános	-0,015	-0,026	0,138
8 osztály	0,037	-0,020	0,523
Rendsz. szoc. segély	0,013	-0,017	0,170
Műk. vállalk.	0,266	-0,145	-0,113

Rövidítések és források: N = települések száma; Mn-i ráta: munkanélküliségi ráta (%) (2003) – Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat; Általános: az általános iskolai végzettségű nyilvántartott álláskereső aránya (%) (2003) – a KSH és az NFSZ adatai alapján (saját számítás); 8 osztály: az általános iskola nyolc osztályánál kevesebbet végző nyilvántartott álláskereső aránya (%) (2003) – a KSH és az NFSZ adatai alapján (saját számítás); Rendsz. szoc. segély: rendszeres szociális segélyben részesítettek aránya a munkaképes korú lakosság számához viszonyítva (%) (2003) – a KSH felmérése alapján (saját számítás); Műk. vállalk.: száz lakosra jutó működő vállalkozások száma (2003) – a KSH adatai alapján (saját számítás); Bűncselekmény: az ismertté vált bűncselekmények százezer lakosra jutó száma a Békés Megyei Rendőr-főkapitányság illetékességi területén (2003) – ENYÜBS; Bűnelkövető: az ismertté vált bűnelkövetők százezer lakosra jutó száma a Békés Megyei Rendőr-főkapitányság illetékességi területén (2003) – ENYÜBS; Vagyon elleni: az ismertté vált vagyon elleni bűncselekmények százezer lakosra jutó száma a Békés Megyei Rendőr-főkapitányság illetékességi területén (2003) – ENYÜBS

*ri és kisebbségi jogi megfontolásból belügyminiszteri intézkedés törölte el a fogalmat, s szüntette meg a statisztikai nyilvántartást*⁷⁸.

Az eredményeket értékelve elmondható, hogy a munkanélküliek számát tekintve lényegesen kisebb a magukat regisztráltak köre. „A munkanélküliek esetében a bűnelkövetés motíváló ereje nem a jelenlegi anyagi helyzetből fakad, sokkal inkább a régebben elért anyagi pozíció elvesztéséből, illetve a magasabb szint elérése utáni vágyból, valamint a legálisan elérhető eszközök hiányából ered.”⁷⁹ A rendszeres szociális segélyezés pedig attól függ, hogy mekkora a település forrása a segély fizetésére, és a rászorulóknak szempontjából a segélyezettek körébe való bekerülésre.

Az ilyen típusú vizsgálatok másik problémája, hogy az egyes bűncselekmények, például a vagyon elleni cselekmények bűncselekményi alakzatainak elkövetési értékhatárát időnként átrendezik. A lopás büntetethez tartozó értékhatára 2012. április 15-től húszezerről ötvenezer forintra növekedett. Az elő-

⁷⁸ Uo. 82. o.

⁷⁹ Kó József – Münnich Iván: Új szegénység és bűnözés. Valóság, 2000/6., 32. o.

18. számú táblázat

Településsoros adatokból számított korrelációs együtthatók Békés megyében (2004)

N = 75

N = 75	Bűncselekmény	Vagyon elleni	Bűnelkövető
Mn-i ráta	-0,006	-0,011	0,125
Általános	-0,037	-0,041	0,003
8 osztály	-0,008	-0,010	0,070
Rendsz. szoc. segély	-0,029	-0,036	0,013
Műk. vállalk.	0,930	0,929	0,859

Jelmagyarázat és forrás: N = települések száma; *Mn-i ráta:* munkanélküliségi ráta (%) (2004) – Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat; *Általános:* az általános iskolai végzettségű nyilvántartott álláskereső aránya (%) (2004) – a KSH és az NFSZ adatai alapján (saját számítás); *8 osztály:* az általános iskola 8 osztályánál kevesebb végzettséggel rendelkező nyilvántartott álláskereső aránya (%) (2004) – a KSH és az NFSZ adatai alapján (saját számítás); *Rendsz. szoc. segély:* rendszeres szociális segélyben részesítettek aránya a munkaképes korú lakosság számához viszonyítva (%) (2004) – a KSH felmérése alapján (saját számítás); *Műk. vállalk.:* száz lakosra jutó működő vállalkozások száma (2004) – a KSH adatai alapján (saját számítás); *Bűncselekmény:* az ismertté vált bűncselekmények százezer lakosra jutó száma a Békés Megyei Rendőr-főkapitányság illetékességi területén (2004) – ENYÜBS; *Bűnelkövető:* az ismertté vált bűnelkövetők százezer lakosra jutó száma a Békés Megyei Rendőr-főkapitányság illetékességi területén (2004) – ENYÜBS; *Vagyon elleni:* az ismertté vált vagyon elleni bűncselekmények százezer lakosra jutó száma a Békés Megyei Rendőr-főkapitányság illetékességi területén (2004) – ENYÜBS

ző évtizedben a vagyon elleni bűncselekményeknek körülbelül a felét lopások tették ki a Békés Megyei Rendőr-főkapitányság illetékességi területén. Magyarországon „*évi átlagban nagyságrendileg ötezer és tízezer között mozog azoknak a vagyon elleni cselekményeknek a száma, amelyek ugyan a büntetőhatóságok látókörébe kerülnek, ám végül az ezek miatt indított eljárások a fejleményes elutasításával, illetve a nyomozás megszüntetésével érnek véget azért, mert a konkrét cselekmények nem bűncselekményt, hanem szabálysértést valósítanak meg*”¹⁰. Ráadásul a bűnözés sajátosságainak vizsgálatkor tekintettel kell lenni arra, hogy „*a bűnözés társadalmi jelensége és a regisztrált bűnözés nem egymást fedő halmazok*”¹¹. Az össz-bűnözés és az ismert bűnözés különbsége az úgynevezett latens bűnözés, „*melynek terjedelmét,*

10 Kacziba Antal: A magyarországi össz-bűnözés alakulása a XX–XXI. század fordulóján (1988–2007). Budapest, 2008, 8. o.

11 Ligeti Miklós: Az ezredfordulót követő bűnözési helyzet. Elemzés az egységes nyomozó hatósági és ügyészégi büntügyi statisztika adatai alapján. Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium Statisztikai és Elemző Osztály, Budapest, 2010, 3. o.

19. számú táblázat

Korrelációs együtthatók a regisztrált bűnelkövetők százezer lakosra jutó száma és a 2001-es népszámlálás adataiból számított roma népesség aránya között

	Magyarország		Békés megye	
	2003	N = 3145	0,34	N = 75
2006	N = 3152	0,38	N = 75	0,55
2007	N = 3152	0,42	N = 75	0,60
2008	N = 3152	-0,0003	N = 75	0,57

Rövidítés és forrás: N = települések száma; az ENYÜBS és a 2001-es népszámlálás adatai alapján (saját számítás)

struktúráját, tér- és időbeli változásait nem ismerjük”¹². Éppen ezért teljes körű vizsgálatok elvégzésére ezek az adatok nem alkalmasak, de bizonyos esetekben a területi különbségeket képesek szemléltetni.

Összegzés

Amint azt a Békés Megyei Rendőr-főkapitányság illetékességi területén elvégzett kriminálgeográfiai vizsgálataim is alátámasztják, Békés megye bűnözése sajátos jelleget képvisel. Iparosodási és infrastrukturális elmaradottsága, ezáltal elszigetelt földrajzi helyzete miatt nem tartozik a bűnügyileg legfertőzöttebb területek közé, de a kedvezőtlen társadalmi-gazdasági folyamatok indokoltá tették kutatásaimat: több elemzési szempont alapján hasonló eredményeket mutatott a vizsgált időszakban, mint az országos érték, különösen a regisztrált bűncselekmények, illetve a bűnelkövetők korosztály szerinti struktúráját tekintve. Egyúttal eltérő eredményekkel is szolgált, például az alacsony bűnözési és bűnelkövetési gyakoriság vagy a kiemelkedő nyomozati eredményesség és az ismeretlentettes-felderítési mutató esetében. Negatív jelenségnek mondható, hogy a Békés Megyei Rendőr-főkapitányság illetékességi területén a visszaeső bűnelkövetők csaknem harminc százaléka követ el újra bűncselekményt.

2001 és 2010 között a Békés Megyei Rendőr-főkapitányság illetékességi területéhez tartozó nyolc kapitányság kriminalitását tekintve a határ menti rendőrkapitányságok és Békéscsaba emelkedett ki viszonylag magas bűnözé-

¹² Tóth Antal: i. m. 52. o.

si és bűnelkövetési gyakorisággal. A bűnügyileg legalacsonyabban fertőzött terület pedig a Békési Rendőrkapitányság illetékességi területe volt a vizsgált időszakban. E jelenség oka elsősorban a megyén belüli sokszínűség, ami a kapitányságok eltérő területi, társadalmi és demográfiai helyzetéből, valamint gazdasági fejlettségéből adódik. A rendőri munka eredményességét illetően azonban a kapitányságok eltérő nyomozati eredményességi és felderítési mutatói évről évre változó teljesítményeket tükröztek, ez a rendőrségi statisztika torzításából is eredt. A legeredményesebb kapitányság a vizsgált időszakban szintén a Békési Rendőrkapitányság volt.

Békés megye 75 települése tekintetében 2001 és 2010 között az ismertté vált bűnözésnek nem volt kimutatható egyértelmű korrelációs kapcsolata a vizsgált társadalmi, gazdasági paraméterekkel. A munkaképes korú lakossághoz viszonyított rendszeres szociális segélyben részesülők aránya és a munkanélküliségi ráta, illetve a regisztrált bűncselekmények, bűnelkövetők és vagyon elleni bűncselekmények százezer lakosra jutó száma között egyetlen évben sem lehetett összefüggést kimutatni. A vizsgált mutatókat tekintve csupán két évben volt kimutatható pozitív szoros kapcsolat: 2003-ban a bűnelkövetési gyakoriság és az általános iskola nyolc osztályánál alacsonyabb végzettségű nyilvántartott álláskereső aránya között; 2004-ben pedig a bűnözési, a bűnelkövetési gyakoriság és a száz lakosra jutó működő vállalkozások száma között. Az előző évtized településsoros adataiból számított korrelációs együtthatókat tekintve megállapítható, hogy a bűnelkövetési gyakoriság és a 2001-es népszámlálás adataiból számított roma népesség aránya között pozitív kapcsolat négy esztendő során mutatkozott a vizsgált időszakban.

A rendőrök folyamatosan teljesítenek szolgálatot a Békés Megyei Rendőr-főkapitányság illetékességi területéhez tartozó településeken, járőrözve gyalog, motorral, illetve autóval. Folyamatosan együttműködnek a polgárőr-séggel a rendezvények biztosítása érdekében, társadalmi bűnmegelőzés céljából egyes civilszervezetekkel (civil áldozatvédelmi iroda). Részben ennek és a végrehajtott akcióknak, valamint a központi programoknak (DADA-program, Oviszaru, Az iskola rendőre, ELLEN-SZER, ELBIR, „Idős ember nem fél ember”, „Tanyaprogram”) köszönhetően a közbiztonság jó. Ezt támasztja alá egy 2005-ben és 2008-ban végzett közvélemény-kutatás is. Több mint háromezer-ötszáz embert kérdeztek meg, és a megye hetvenöt települése közül az egyik legjobb eredményt Orosháza érte el. A megkérdezettek szubjektív biztonságérzete több mint hetvenszázalékos volt. Egy 2009-ben megjelenő civil felmérés szerint az ott élők leginkább a Békés megyei rend-

örökben bíznak. Ez jól összezseng a Békés Megyei Rendőr-főkapitányság elmúlt évekbeli eredményességével.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Herold, Horst: Földrajz és bűnözés. Belügyi Szemle tájékoztatója 17. 1973

Kacziba Antal: A magyarországi összébűnözés alakulása a XX–XXI. század fordulóján (1988–2007). Budapest, 2008

Kó József – Münnich Iván: Új szegénység és bűnözés. *Valóság*, 2000/6.

Ligeti Miklós: Az ezredfordulót követő bűnözési helyzet. Elemzés az egységes nyomozó hatósági és ügyészségi büntügyi statisztika adatai alapján. Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium Statisztikai és Elemző Osztály, Budapest, 2010

Pődör Andrea: Térinformatikai alapú bűnmegelőzési stratégia. Budapest, 2006

Tájékoztató a bűnözésről. Belügyminisztérium Koordinációs és Statisztikai Osztály–Legfőbb Ügyészség Számítástechnika-alkalmazási és Információs Főosztály, 2009
<http://www.mklu.hu/repository/mkudok6610.pdf>

Tájékoztató a bűnözésről. Belügyminisztérium Koordinációs és Statisztikai Osztály–Legfőbb Ügyészség Számítástechnika-alkalmazási és Információs Főosztály, 2010
<http://www.mklu.hu/repository/mkudok6201.pdf>

Tóth Antal: A bűnözés térbeli aspektusainak szociálgeográfiai vizsgálata Hajdú-Bihar megyében. PhD-disszertáció. Debreceni Egyetem Természettudományi Doktori Tanács, Földtudományok Doktori Iskola, Debrecen, 2007

http://adatbazis.ttk.ektf.hu/uploads/papers/thesis_784.pdf

Vigh József: Kriminológiai alapismeretek. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1998

Honlapok

crimestat.b-m.hu

nav.gov.hu

<http://statinfo.ksh.hu/Stainfo/index.jsp>

<http://gis.geox.hu/crimemap/gcrime/default.asp>

NYIRI SÁNDOR

Az Országgyűlési Őrségről

Az ember ősidők óta szereti biztonságban érezni magát. Igyekszik biztonságban tudni életét, testi épségét, kezdetben barlangját, tartózkodási helyét, háza népét, vagyontárgyait. Igyekezett megóvni magát és környezetét a betolakodóktól. Mindezt kezdetben éberséggel, figyélssel, a kor lehetőségeinek technikai eszközeivel tudta elérni. Az emberi társadalom kialakulásának kezdetén megjelenhettek azok az emberek, akiknek az lett a feladatuk, hogy a hierarchiában magasabb rangban lévő, gazdagabb, a csoportot vezető emberek biztonságát vigyázzák. Nincs rá adat, de az ember ősidők óta létező természetéből kiindulva alaposan feltehető, hogy már az ősközösségi társadalomban valamilyen módon védtek a közösség fejt, vagy védte magát. Így jöhettek létre a különböző testőrségek, amelyeknek a feladata az emberek különböző rendű-rangú vezetőinek biztonsága feletti őrködés volt. A testőrködés végigkíséri az emberiség történetét. Kis túlzással azt is mondhatjuk, hogy egyike a legősibb rendészeti tevékenységnek: mivel feladata volt a védett személyt és a védett területet, épületet fenyegető veszély megelőzése, elhárítása, a veszély bekövetkeztekor pedig annak megszüntetése, a rend helyreállítása.

A testőrködés a külső szemlélő számára kellő pompával járt és jár még ma is. Gondoljunk csak Mátyás király híres Fekete Seregére, vagy a Mária Terézia által 1765-ben alapított Magyar Testőrségre, amelynek gárdahadnagyi rendfokozatban tagja volt a magyar nyelvű irodalom egyik megteremtője, Bessenyei György. De gondolhatunk a még ma is színpompás egyenruhát viselő Vatikáni Gárdára, vagy az angol királyi ház biztonságát vigyázó medvecuismás gárdistákra. De ne hagyjuk ki a sorból az egykori és mai hazai koronaőröket, rendőröket és országgyűlési őrköket se.

A veszély elhárításhoz a testőrnek sokáig csak a fizikai ereje és néhány kézi fegyver – lándzsa és kard – állt a rendelkezésére. Az eszköztár a technika fejlődésével bővült. Megjelentek a kézi lőfegyverek, a motorizáció adta lehetőségek, majd a modern informatikai eszközök.

A veszély megelőzésének, elhárításának, bekövetkezése esetére a megszüntetésének, a rend helyreállításának eszközeit, eljárási rendjét, az intézkedési lehetőségeket szabályzatokba, a modern időkben jogszabályokba foglalták.

A történelem során – különösen a XX. század végére jellemzővé váló terrorizmus hatására – elfogadottá vált, hogy az állam szempontjából különösen fontos személyek (védett személyek) életét és testi épségét, a kijelölt létesítményeket fokozottan kell őrizni és védeni, s e feladatra speciális ismeretekkel és jogosítványokkal felruházott rendészeti szerveket kell létrehozni. Elfogadottá vált az is, hogy az állam működése és a lakosság ellátása szempontjából vannak olyan kiemelten fontos létesítmények, amelyeket ugyancsak fokozott védelem illet meg.

Országunkban a XX. század második felében a védett személyek és a kijelölt létesítmények őrzését a rossz emlékü Államvédelmi Hatóság látta el. A feladat ellátására 1958-ban a Belügyminisztérium önálló szerveként, országos illetékességgel, csaknem ezerkét száz fővel hozták létre a Kormányőrséget. A rendszerváltozáskor a Kormányőrség neve Köztársasági Őrezredre változott. Kormányzati döntés folytán az őrezred önállósága 1992-ben megszűnt, s a rendőrségbe integrálódott. Az őrezred az Országos Rendőr-főkapitányság egyik igazgatósága, parancsnoka pedig az országos rendőr-főkapitány egyik helyettese lett.

A korabeli szabályok [329/2007. (XII. 13.) kormányrendelet] szerint az őrezred

- az országos rendőr-főkapitány közvetlen irányítása alatt, országos illetékességgel, önálló szervként ellátja a védett személyek és a kijelölt létesítmények védelmével kapcsolatos feladatokat;
- személy-, valamint létesítményvédelmi feladatai körében irányítja a rendőrségi feladatok előkészítését és végrehajtását, valamint ellátja a személy- és létesítményvédelmi feladatkörben felmerülő tűzszerészeti feladatokat;
- végzi a Magyar Köztársaság érdekei szempontjából jelentős – védett vezetők részére megtartott – rendezvények biztosításhoz kapcsolódó rendőrségi feladatok előkészítését;
- együttműködik a személy- és létesítményvédelmi feladatok ellátásában érdekelt és a biztosítás végrehajtásában közvetlenül érintett hazai, valamint külföldi szervekkel és szervezetekkel;
- nemzeti kapcsolattartó szervként ellátja a közéleti személyiségek Európai Hálózat-beli tevékenységével kapcsolatos feladatokat;
- gondoskodik a kormányvendéglátással és a külön jogszabályban meghatározott gépjármű-szolgáltatással összefüggő feladatok technikai és személyi feltételeinek megteremtéséről.

Az Országgyűlés 1994. március 1-jén fogadta el a rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. számú törvényt. A törvény 1. § (2) bekezdés g) pontja szerint a rendőrség védi a Magyar Köztársaság érdekei szempontjából különösen fontos személyek (védett személyek) életét, testi épséget, őrzi a kijelölt létesítményeket. A törvény [100. § (1) bekezdés i) pont] felhatalmazta a kormányt, hogy e tárgyban rendeletet alkosson. A törvény felhatalmazta a belügyminisztert arra [101. § (1) bekezdés i) pont], hogy az állam működése szempontjából kiemelten fontos létesítmények körét rendeletben szabályozza.

A védett személyek és kijelölt létesítmények védelméről a 160/1996. (X. 5.) kormányrendelet rendelkezik. A rendelet eredeti szövege szerint állandó személyi védelemben részesült

- a Magyar Köztársaság elnöke,
- a Magyar Köztársaság miniszterelnöke,
- a Magyar Országgyűlés elnöke,
- a Magyar Köztársaság Alkotmánybíróságának elnöke,
- a Magyar Köztársaság Legfelsőbb Bíróságának elnöke.

A rendőrség által folyamatosan őrzött létesítmény és érték volt

- az Országgyűlés épülete és Irodaháza,
- a Magyar Köztársaság Alkotmánybíróságának, Legfelsőbb Bíróságának, Legfőbb Ügyészségének, Belügyminisztériumának és Külügyminisztériumának központi épülete,
- a „K” vezetési rendszer külön jogszabályban meghatározott létesítményei,
- a Budapest XII. kerületi, Béla király úti kormányvendégház területe,
- a Szent Korona és a koronázási jelvények,
- az Állami Számvevőszék központi épülete,
- a Miniszterelnöki Hivatal központi irodaháza,
- a Sándor-palota épülete.

Fokozott védelem illette (illeti) meg a nemzetközileg védett személyt is. A nemzetközileg védett személyek, köztük a diplomáciai képviselők ellen elkövetett bűncselekmények megelőzéséről és megbüntetéséről szóló, New Yorkban, az ENSZ-közgyűlés XXVIII. ülészakán, 1973. december 14-én elfogadott egyezményt országunkban az 1977. évi 22. tvr. hirdette ki. E szerint nemzetközileg védett személy

- az államfő, ideértve a vonatkozó állam alkotmánya szerint az államfői feladatokat ellátó testület bármelyik tagját, a kormányfőt vagy a külügyi-

nisztert, amikor bármelyik külföldi államban tartózkodik, úgyszintén a kíséretében lévő családtag;

- az állam bármelyik képviselője vagy tisztségviselője, valamely nemzetközi kormányközi szervezet tisztségviselője, vagy megbízottja, aki abban az időben és azon a helyen, ahol a bűncselekményt ellene, hivatalos helyisége, magánlakása, vagy szállítási eszközei ellen elkövetik, a személye, szabadsága, vagy méltósága ellen irányuló bármely támadással szemben, a nemzetközi jog alapján különleges védelemre jogosult, akárcsak a felsorolt személyek háztartásában élő családtagok.

Az állam működése és a lakosság ellátása szempontjából kiemelten fontos létesítményekről a 24/1997. (III. 26.) BM rendelet rendelkezett. E szerint az állam működése szempontjából kiemelten fontos létesítmény

- az Országház és az Országgyűlés Irodaháza;
- a köztársasági elnök és a Köztársasági Elnöki Hivatal elhelyezésére szolgáló budavári Sándor-palota;
- az Alkotmánybíróság épülete;
- az Állami Számvevőszék épülete;
- a Miniszterelnöki Hivatal és a minisztériumok épületei;
- a Honvédelmi Tanács és a kormány védett vezetési rendszer létesítményei;
- a bírósági, az ügyészségi és a rendőrségi épületek;
- a honvédelmi, a határőrségi, a polgári nemzetbiztonsági szolgálati, a polgári védelmi alapfeladatok ellátását szolgáló létesítmények;
- a Magyar Köztársaság területén működő, a nemzetközi jog alapján kiváltságot és mentességet élvező külképviseletek objektumai;
- a közszolgálati rádió és televízió, a Magyar Távirati Iroda épületei;
- a büntetés-végrehajtás intézményei, intézetei;
- a távközlési rendszerek központi létesítményei;
- az atomenergia alkalmazását szolgáló üzemi létesítmények;
- a Magyar Nemzeti Bank, valamint a többségi tulajdonában lévő bankjegy, értékpapír és érme előállításával foglalkozó gazdasági szervezetek épületei.

A lakosság ellátása szempontjából kiemelten fontos létesítmények:

- az országos közforgalmú kikötők és a határkikötők;
- a nemzetközi kereskedelmi repülőterek és a légiforgalmi irányítást szolgáló létesítmények;
- a vasúti pályaudvarok;

- a tömegközlekedést segítő utasforgalmi és üzemi (forgalomirányítási, energiaellátási) létesítmények és műtárgyak;
- a vasúti és közúti nyomvonalas létesítmények kiemelten fontos műtárgyai;
- az országos víz- és energiatermelő, -ellátó rendszerek központi objektumai, állomásai;
- a folyami duzzasztóművek, a hajószilipek.

Ez volt a helyzet 2010-ig.

2010 után

A 2010-es országgyűlési választások után megalakuló kormány programjában – egyebek között – olcsóbb, takarékosabb államot, a közrend, a közbiztonság javítását, „állandó, erős rendőri jelenlétet” ígért. A kormány – ezzel összefüggően – első lépései között beterjesztette az Országgyűlésnek az egyes rendészeti tárgyú és azokkal összefüggő törvények módosításáról szóló javaslatát. A 2010. évi CXLVII. törvény egyebek között módosította a rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvényt. (Megjegyzem, hogy az 1994. október 1-jei hatálybalépése óta ez volt a törvény huszonötödik módosítása, amelyet azóta még öt módosítás követett. A törvény néhány szakaszát az Alkotmánybíróság négy határozata is érintette.) A módosítás jelentős mértékben hatott a rendőrség szervezetére. Az addig egységes rendőrségi szervezetet egymástól teljesen elkülönült – de egymással együttműködésre kötelezett –, a kormánynak alárendelt, a rendészetért felelős miniszter – ez idő szerint a belügyminiszter – által irányított három szervezetre tagolta. Létrehozta

- az országos rendőrfőkapitány által vezetett, az általános rendőrségi feladatokat ellátó rendőrségi szervet (az akkor még létező Köztársasági Őrezred az általános rendőrségi feladatokat ellátó rendőrség része volt);
- a főigazgató által vezetett belső bűnmegelőzési és bűnfelderítési feladatokat ellátó rendőri szervet (Nemzeti Védelmi Szolgálat); és
- a főigazgató által vezetett, terrorizmust elhárító szervet, a Terrorelhárítási Központot (TEK).

A módosított Rtv. a védett vezetők tekintetében a feladatokat kettéosztotta, amikor a 7/E § (1) bekezdése úgy rendelkezett, hogy a jogszabályban meghatározott, kiemelten védett vezetők személyi védelmét a TEK látja el. A kormány a törvény felhatalmazása alapján a 232/2010. (VII. 19.) kormányrende-

lettel módosította a védett személyek és kijelölt létesítmények védelméről szóló 160/1996. (XI. 5.) számú rendeletét és előírta, hogy a TEK látja el a köztársasági elnök és a miniszterelnök állandó védelmét. A többi védett személy állandó védelmét változatlanul a Köztársasági Őrezred látta el. A módosítás felvette a védett személyek körébe a legfőbb ügyészt is. Az objektumvédelem szabályai nem változtak.

Témánkat illetően a következő változást a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről szóló 2011. évi CXIII. törvény és a végrehajtása tárgyában kiadott 78/2011. (V. 12.) kormányrendelet hozta. E jogszabályok szerint a Szent Korona és a hozzá tartozó jelvények őrzését a Nemzeti Honvédség Díszegység Honvéd Koronaőrseg végzi. (Az előterjesztő szerint e változásra a második világháború előtti hagyományok követése miatt volt szükség. A jogszabályok szerint a honvédség arra kijelölt egységei természetesen ellátják a honvédségi objektumok védelmét, őrzését is.)

Kormányzati intézkedésre 2012. július 1. napjával mint önálló rendőrségi szervezeti egység megszűnt a Köztársasági Őrezred, s maradék feladatát az ORFK Készenléti Rendőrsége vette át. A készenléti rendőrség

- részt vesz a védett személyekkel kapcsolatos biztosítási feladatok végrehajtásában, valamint – a köztársasági elnök és a miniszterelnök védelmével összefüggő feladatok kivételével – ellátja a védett személyek és a kijelölt létesítmények védelméről szóló kormányrendeletben meghatározott feladatait, ennek keretében
- végzi a Magyarország érdekei szempontjából jelentős – védett személyek részvételével megtartott – rendezvények biztosításához kapcsolódó rendőrségi feladatok előkészítését,
- irányítja a rendőrségi feladatok előkészítését és végrehajtását,
- együttműködik a személy- és létesítményvédelmi feladatok biztosításában érdekelt és a biztosítás végrehajtásában közvetlenül érintett hazai, valamint külföldi szervekkel és szervezetekkel,
- gondoskodik a külön jogszabályban meghatározott gépjármű-szolgáltatással összefüggő feladatok technikai és személyi feltételeinek megteremtéséről.

Az Országgyűlési Őrség

2013. január 1-jén hazánkban eggyel gyarapodott a rendészeti (rendvédelmi) szervek száma, mivel az Országgyűlésről szóló 2012. évi XXXVI. törvény (a

továbbiakban: OGY.tv.) létrehozta az Országgyűlési Őrséget (OGY.tv. 125. és 142. §). Az intézmény nem előzmény nélküli a honi történelemben, ugyanis 1912-től a második világháború végéig működött hazánkban Képviselőházi Őrség.

Az Országgyűlési Őrséget a törvény 127. §-ának (1) bekezdése a házelnök (az Országgyűlés elnöke) irányítása alatt álló fegyveres szervként definiálja. Feladatuként az Országgyűlés védelmét, függetlenségének és külső befolyástól mentes működésének fenntartását, a törvényben meghatározott személyvédelmi, létesítménybiztosítási feladatok ellátását, valamint az elsődleges tűzoltási és tűzbiztosítási feladatok elvégzését jelöli meg. Ennek során

- ellátja a házelnök személyi védelmét;
- az Országház, az Országgyűlési Irodaház, valamint az Országgyűlés Hivatala elhelyezésére szolgáló épületek, valamint az abban (sic!) tartózkodók biztonsága érdekében létesítménybiztosítási feladatokat lát el;
- biztosítja az Országház, az Országgyűlés Irodaháza, valamint az Országgyűlés Hivatala elhelyezésére szolgáló épületek területére történő belépés és az ott-tartózkodás rendjére vonatkozó szabályok betartását;
- az Országházban, az Országgyűlés Irodaházában, az Országgyűlés Hivatala elhelyezésére szolgáló épületekben gondoskodik a jogszabályokban meghatározott tűzbiztonsági követelmények megtartásáról, valamint a tevékenységi körökkel kapcsolatos vészhelyzetek megelőzésének és elhárításának feltételeiről;
- ellátja az Országgyűlés tárgyalási rendjével kapcsolatos, a törvényben meghatározott feladatokat;
- protokolláris feladatokat lát el, és
- elvégzi a részére törvényben meghatározott, valamint az Európai Unió kötelező jogi aktaiból vagy nemzetközi szerződésből eredő egyéb feladatokat.

A törvényi meghatározás ellenére az Országgyűlési Őrség feladatait végignézve – személy- és létesítménybiztosítás, tűzbiztosítási feladatok, rendfenntartás, veszélyhelyzet megelőzése, elhárítása –, arra következtethetünk, hogy az Országgyűlési Őrség rendészeti (rendvédelmi) szerv. Erre kell következtetni abból is, hogy a törvény 53. és 54. §-a külön rendelkezik a házelnök rendészeti jogköréről (erről a továbbiakban még lesz szó). Végül erre kell következtetni még abból is, hogy a törvény az Őrségnek a veszély elhárításához, a rend helyreállításához a feltételek megléte esetén tipikus rendészeti eszközöket ad. A törvény 133. §-ának (1) bekezdése szerint az Országgyűlési Őrség – a törvényben meghatározott eltérésekkel – a feladatai ellátása és az utasítás teljesítésének kö-

telezettségére, az intézkedési kötelezettségre, az arányosság követelményére, a kényszerítő eszközök alkalmazásának követelményeire, az intézkedések és a kényszerítő eszközök alkalmazásának közös elveire és szabályaira, a titoktartás követelményeire, a fegyverviselési jogra, a segítségnyújtási kötelezettségre, a közreműködő igénybevételére, a segítség és eszközök igénybevételére a rendőrségről szóló törvény rendelkezéseit alkalmazza.

Ugyane paragrafus (2) bekezdése engedélyezi az őrségnek azt is, hogy a rendőrségről szóló törvényben meghatározottak szerint fokozott ellenőrzést hajthat végre, ruházatot, csomagot és járművet átvizsgálhat, felvilágosítást kérhet, biztonsági intézkedést foganatosíthat, magánlakásban és közterületnek nem minősülő egyéb helyen intézkedhet, képfelvételt, illetve hangfelvételt, továbbá kép- és hangfelvételt készíthet, helyszínt biztosíthat. A feltételek fennállása esetén az országgyűlési őr kényszerítő eszközként testi kényszert, bilincset, vegyi eszközt, elektromos sokkolót, rendőrbotot, útzárat, megállásra kényszerítést, löfegyvert használhat, ugyancsak a rendőrségről szóló törvény szabályai szerint. A törvény 133. § (4) bekezdése azért egy megszorítást is tartalmaz, amikor előírja, hogy az országgyűlési őr a tárgyalási rend fenntartásával kapcsolatos feladatai ellátása során kényszerítő eszközként kizárólag testi kényszert alkalmazhat.

Az Országgyűlési Őrség irányítása és vezetése

Az OGYtv. 2. § (2) bekezdés q) pontja és a 127. § (1) bekezdése szerint az Országgyűlési Őrséget a házelnök irányítja és kiadja az Országgyűlési Őrség Szervezeti és Működési Szabályzatát.

A vezetéselmélet szerint az irányításnak jogi és nem jogi eszközei vannak. Az irányítás legfontosabb jogi eszközei:

- az irányító jogszabályokban kötelező magatartási szabályokat hozhat az irányított szervezet számára;
- az utasításadási joga alapján kötelezettségeket írhat elő, módosíthat, vagy megszüntethet;
- felülvizsgálhatja az irányított szervezet aktusait, határozatait, intézkedéseit;
- végzi az irányított szervezet ellenőrzését.

Az irányítás legfontosabb nem jogi eszközei: a feladatok megmagyarázása, útmutatás, tájékoztatás, tanácsadás, gyakorlati segítségnyújtás a munka végzéséhez.

Az irányítással összefüggően a törvény (129. §) a házelnöknek biztosítja az Országgyűlési Őrség parancsnoka kinevezését. Ezen kívül gyakorolja a fegyveres szervek hivatásos állományának szolgálati viszonyáról szóló törvényben meghatározott, a fegyveres szervet irányító miniszter részére meghatározott feladat- és hatásköröket. Az Országgyűlési Őrség Szervezeti és Működési Szabályzatát az Országgyűlés elnökének 7/2012. számú rendelkezése tartalmazza (<http://www.parlament.hu>).

A jogszabállyal történő irányítást a törvény azonban megosztja a végrehajtó hatalommal. A 130. § szerint a rendészetért felelős miniszter a házelnök véleményének kikérésével (sic!) rendeletben szabályozza

- az Országgyűlési Őrség szolgálati szabályzatát;
- az országgyűlési őrképesítési követelményeit;
- az Országgyűlési Őrség egyenruházati szabályzatát; és
- a fegyveres szervek hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról szóló törvényben meghatározottak szerint az Országgyűlési Őrségre vonatkozó szabályokat.

A törvény arra az esetre is ad szabályt, ha a házelnök és a miniszter között véleményeltérés van: „*Ha a rendészetért felelős miniszter a házelnök véleményével nem ért egyet, egyeztetést kezdeményez a vitás kérdésekről.*” A törvény logikáját követve a miniszter a saját elképzelése szerint elkészíti a jogszabály tervezetét, majd kikéri a házelnök véleményét, és addig egyeztetnek, amíg az egyetértés létre nem jön. De mi a helyzet akkor, ha a miniszter nem ért egyet a házelnök véleményével? A törvény logikája szerint akkor is egyeztetni kell! A miniszteri rendeletek kiadásával viszont a rendészetért felelős miniszternek is van irányítási jogosítványa.

Meg kell azonban jegyezni, hogy a miniszteri rendelet kiadásának ez a módja – a házelnök véleményének kikérése – a jogalkotás szempontjából is vitatható. Az alaptörvény 18. cikkének (2) bekezdése szerint a kormány tagja – a miniszter – törvényben vagy kormányrendeletben kapott felhatalmazás alapján feladatkörében eljárva önállóan vagy más miniszterrel egyetértésben alkothat rendeletet. Hasonló rendelkezést tartalmaz a jogalkotásról szóló 2010. évi CXXX. törvény 5. §-ának (1) bekezdése is. Az Országgyűlési Őrség szolgálati szabályzatát „*a házelnök véleményének kikérésével*” a 84/2012. (XII. 28.) BM rendelet tartalmazza. A szolgálati szabályzat II. fejezete tartalmazza a személy- és létesítményvédelmi feladatok ellátására vonatkozó feladatokat, a fejezet 2. pontja foglalkozik azokkal a szabályokkal, amelyeket az országgyűlési őr az Országház és az Országgyűlési Irodaház

üléstermén kívül alkalmazhat. (Feltehető, hogy a rendelet kiadása előtti egyeztetés során olyan megállapodás született, hogy a végrehajtó hatalom az Országgyűlés tevékenységébe, az ülések rendjébe ne szóljon be.) Különbösen – ahogy azt már említettük – az országgyűlési ór a tárgyalási rend fenntartásával kapcsolatos feladatok ellátása során kényszerítő eszközként kizárólag testi kényszert alkalmazhat [OGy.tv. 133. § (4) bek.]. A testi kényszert tartalommal a szolgálai szabályzat (29. §) tölti ki. E szerint testi kényszer

- a megfogás, a leszorítás, az elvezetés vagy más, az országgyűlési ór által fizikai erő kifejlesztéssel alkalmazott, valamely cselekvés abbahagyására irányuló kényszerítés, amely akkor alkalmazható, ha az országgyűlési ór erőfölénye vagy az intézkedés alá vont személy állapota, magatartása folytán az intézkedés eredményessége ezzel biztosítható;
- a testi kényszer alkalmazása során az országgyűlési ór önvédelmi fogásokat is alkalmazhat. Támadás céljára szolgáló eszköz használatának megakadályozása, továbbá támadás elhárítása érdekében az ehhez szükséges erejű és irányultságú ütést vagy rúgást alkalmazhat;
- nem minősül testi kényszernek, amikor az országgyűlési ór jogszerű intézkedése során, a biztonságos intézkedés végrehajtása érdekében – a felétávolságon belülre lépő, valamint mozgását folyamatosan akadályozó személyt csupán kezével, minimális erő kifejlesztéssel magától távol tartja.

Az Országház és az Országgyűlés Irodaháza üléstermében történő, az országgyűlési ór által alkalmazható intézkedés fő szabályai az OGy.tv. 141. §-ában olvashatók. Az országgyűlési ór az Országházban megtartott ülés, az országgyűlési bizottság ülése alatt az Országházban vagy az Országgyűlés Irodaházában az ülésterembe, az ülésteremhez tartozó páholyba és karzatra, valamint az üléstermet körülvevő folyosóra nem léphet be és nem intézkedhet. Ez alól kivétel: a segélyhívás, az öngyilkosság megakadályozása, bűncselekmény elkövetésének megakadályozása, megszakítása, elkövetőjének (gyanúsítottjának) elfogása, közveszély, továbbá az életet vagy a testi épséget fenyegető közvetlen veszély elhárítása, illetve az ilyen veszélyben lévők kimentése, a rendkívüli vagy tisztázatlan okból bekövetkezett halálesettel kapcsolatos intézkedés, a szabálysértést felszólításra is folytató személy elfogása, valamint ha az elfogás törvényben meghatározott egyéb okból szükséges. A felsorolt esetekben is szükség van azonban arra, hogy az utasítás kiadására jogosult akadályozva legyen és a késedelem veszéllyel járjon. E szabályokat értelmezve tehát az intézkedést kiváltó esemény bekövetkeztekor az országgyűlési ór nincs jelen, az eseményt az ülést, a bizottsági ülést levezető elnök ész-

leli, ő dönt arról, hogy szükség van-e az országgyűlési őrségi intézkedésre, és annak foganatosítására utasítást ad a parancsnoknak. Ez az intézkedésért viselt felelősség szempontjából fontos. Erre majd a jogorvoslatnál még visszatérünk.

Visszatérve az Országgyűlési Őrség irányításának kérdéséhez: mivel a törvény a rendészetért felelős miniszternek – igaz, hogy a házelnök véleményének kikérése után – az Országgyűlési Őrséggel kapcsolatban miniszteri rendeletalkotási jogot ír elő, kijelenthető, hogy a miniszter is gyakorol irányítási jogokat.

Az irányításhoz kapcsolódó utasításadási jogot a házelnöknek az OGY.tv. 134. és 135. §-a biztosítja. A házelnök az Országgyűlési Őrség parancsnoka útján az Országgyűlési Őrségnek egyedi utasítást adhat feladat teljesítésére vagy mulasztás pótlására. Az országgyűlési őr köteles a szolgálati beosztásában meghatározott feladatait a törvényes előírásoknak megfelelően teljesíteni, a házelnök vagy az ülést vezető elnök, valamint az előjárója utasításainak engedelmeskedni. A törvény biztosítja az országgyűlési őrnek a kiterési jogot, arra az esetre, ha az utasítás teljesítésével bűncselekményt valósítana meg. Ha az utasítás jogszabálysértő, kérheti az utasítás írásba foglalását.

Az Országgyűlési Őrséget a parancsnok vezeti (OGY.tv. 132. §). E jogkörében

- az Országgyűlési Őrség személyi állományának utasítást adhat;
- javaslatot tesz az Országgyűlési Őrség Szervezeti és Működési Szabályzatára;
- gyakorolja a törvényben, a fegyveres szervek hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról szóló törvényben, valamint jogszabályban hatáskörébe utalt személyügyi és munkáltatói jogokat az Országgyűlési Őrség állományába tartozó személyek felett;
- irányítja a közvetlen alárendeltségébe tartozó vezetők tevékenységét;
- évente beszámol az Országgyűlési Őrség tevékenységéről az Országgyűlés honvédelemmel foglalkozó állandó bizottságának;
- képviseli az Országgyűlési Őrséget;
- az országgyűlési őr tekintetében a miniszter, az állományilletékes parancsnok és az országos parancsnok részére a fegyveres szervek hivatásos állományú tagjai szolgálati viszonyáról szóló törvényben biztosított munkáltatói jogköröket gyakorolja.

A házelnök rendészeti jogköre

A házelnök rendészeti jogköréről a törvény 19. része, az 53–54. § rendelkezik. A kérdést azonban együtt kell tárgyalni a törvény 18. részével, a 45–52. §-ában meghatározott, a tárgyalási rend fenntartására, a fegyelmi jogkörre vonatkozó szabályokkal. Ugyanis e paragrafusok szabályozzák azokat a kérdéseket, hogy mit nem szabad tenniük a felszólalóknak, s ha mégis megtesszük, akkor a házelnök milyen szankciót alkalmazhat.

A tárgyalási rend fenntartása és a fegyelmi jogkör – a felszólaló képviselő „nyilvánvalóan indokolatlanul” nem térhet el a tárgytól, ugyanabban a vitában „feleslegesen saját vagy más beszédét” nem ismételheti. Ilyen esetben az ülést vezető elnök először felhívja a felszólalót, hogy térjen a tárgyra, s figyelmezteti „az eredménytelen felszólítás következményeire”. Ha a felszólaló a második felszólítás ellenére sem tér a tárgyra, vagy nem hagyja abba az ismétlést, az elnök megvonhatja tőle a szót. Ugyancsak megvonhatja a szót attól is, aki kitöltötte a saját vagy a képviselőcsoportja időkeretét. (A szövegvonás technikailag úgy képzelhető el, hogy elhangzik szóban, majd az elnök kikapcsolja a felszólaló mikrofonját.)

Tilos a felszólalásban az Országgyűlés tekintélyét, vagy valamely személyt, csoportot sértő vagy illetlen kifejezést használni. Aki ezt teszi, azt az ülést levezető elnök először rendre utasítja, és figyelmezteti „*a sértő vagy illetlen kifejezés ismételt használatának*” következményeire, ez a törvény szerint szövegvonás. Ha a képviselő a felszólalás során „*kirívóan sértő kifejezést használ, vagy az általa használt sértő kifejezés súlyos rendzavaráshoz*” vezet, az ülést levezető elnök „*javasolhatja*” az Országgyűlésnek a képviselő kizárását az ülésnap hátralévő részéből. A javaslatról az Országgyűlés vita nélkül határoz. Ha az Országgyűlés határozatképtelen, a kizárásról az ülést levezető elnök határoz, de erről az Országgyűlés következő ülésén tájékoztatói kötelezettséggel tartozik. „*Az ülést levezető elnök döntésének törvényességéről*” az Országgyűlés vita nélkül határoz. További szankció, hogy az ülésnapról kizárt képviselő a kizárás napjára tiszteletdíjra nem tarthat igényt.

Tiltja a törvény az ülést vezető elnök döntéseinek, ülésvezetésének – ügyrendi javaslat kivételével – a kifogásolását. Aki ezt teszi, attól az elnök figyelmeztetés nélkül megvonhatja a szót.

Azt a képviselőt, aki „*magatartásával*” a házszabályi rendelkezéseknek a tanácskozási rendre vagy a szavazásra vonatkozó szabályait megszegi, az ülést vezető elnök – az intézkedés okának, illetve a házszabályi rendelkezések megjelölésével – rendreutasíthatja, egyidejűleg figyelmezteti, hogy to-

vábbi rendzavarás esetén az ülésnapról való kizárását fogja kezdeményezni. Ha a képviselő a rendreutasítás ellenére nem hagy fel magatartásával, az elnök javasolhatja az ülésnapról való kizárását, illetve pénzbírság kiszabását.

Ha a képviselő az Országgyűlés ülésén fizikai erőszakot alkalmazott, illetve közvetlen fizikai erőszakkal fenyegetett vagy arra hívott fel, az ülést vezető elnök javasolhatja a képviselő ülésnapról való kizárását, jogai gyakorlásának felfüggesztését és vele szemben pénzbírság kiszabását. Ha a képviselő ugyanazon ülésszakon többször követ el ilyen magatartást, jogainak gyakorlását a jelen lévő képviselők kétharmadának szavazatával, a második alkalommal hat ülésnapra, a harmadik és minden további alkalommal kilenc ülésnapra függesztheti fel.

Ha az Országgyűlés ülésén olyan rendzavarás történik, amely a tanácskozás folytatását lehetetlenné teszi, az ülést vezető elnök az ülést határozott időre felfüggesztheti vagy berekesztheti.

A házelnök rendészeti jogköre – a törvény szerint [53. § (1) bek.] a házelnök – az Országgyűlés zavartalan működésének, illetve az Országgyűlés méltóságának biztosítása érdekében – rendészeti jogkört gyakorol. Ennek egyik eszköze a szankcióval sújtott képviselő önkéntes jogkövetése, a másik eszköze pedig – önkéntes jogkövetés hiányában – az Országgyűlési Őrség igénybevétele.

A rendészeti jogkör gyakorlásához tartozik, hogy az Országgyűlés elnöke meghatározhatja az Országház, az Országgyűlési Irodaház, valamint az Országgyűlés Hivatalának elhelyezésére szolgáló épületek területére történő belépés és az ott-tartózkodás rendjét, valamint az Országgyűlési Őrség e feladatával összefüggő tevékenységének részletes feladatait. E rendelkezéseket mindenki köteles betartani és tiszteletben tartani. Attól, aki a házelnök által előírt és az Országgyűlés honlapján közzétett szabályokat nem tartja be, megtagadható az Országház, az Országgyűlési Irodaház, valamint az Országgyűlés Hivatalának elhelyezésére szolgáló épületek területére való belépés, illetve onnan kivezethető, illetőleg az említett épületekből két hétre kitiltható [OGy.tv. 54. § (5) bek.]. Ezeknek a rendészeti feladatoknak, az általános érvényű házelnöki rendelkezés alapján – az Országgyűlési Őrség korábban idézett feladatából kiindulva –, értelemszerűen az Országgyűlési Őrségen kell érvényt szerezni.

A következő rendészeti jogkör gyakorlása már egyedi intézkedést igényel. A törvény 53. §-ának (2) bekezdése szerint az ülést vezető elnök az Országgyűlési Őrséggel kivezetetti az ülésteremből kizárt képviselőt, ha a képviselő az ülést vezető elnök felszólítása ellenére sem hagyja el a termet. A (3) be-

kezdés szerint ugyancsak az Országgyűlési Őrség gondoskodik arról, hogy ha az ülésről kitiltott, vagy jogainak gyakorlásából felfüggesztett képviselő az elnöki javaslat alapján hozott országgyűlési határozatnak önként nem tesz eleget, az üléssterembe ne léphessen be, jogait ne gyakorolhassa.

A törvény e szakasza némi magyarázatot, értelmezést igényel. A képviselőnek az ülésről való kitiltását, jogainak felfüggesztését – az okok megléte esetén – az ülést vezető elnök csak kezdeményezheti, a szabályokat megszegő képviselő ülésről történő kizárásáról a végső döntést maga az Országgyűlés hozza meg. Mivel a törvény szerint az országgyűlési őr az Országházban megtartott ülés, az országgyűlési bizottság ülése alatt az Országházban vagy az Országgyűlés Irodaházában az üléssterembe, az üléssteremhez tartozó páholyba és karzatra, valamint az ülésstermet körülvevő folyosóra nem léphet be és nem intézkedhet, az Országgyűlés döntése után – ha az ülésről kizárt képviselő önként nem hagyja el az ülésstermet – az ülést vezető elnöknek egyedi utasítást kell adnia az Országgyűlési Őrség parancsnokának a kivezetés végrehajtására. Az utasítás vétele után a parancsnoknak is intézkednie kell a kivezetés megkezdése, végrehajtása iránt. A javaslat megtétele, a döntés meghozatala, a végrehajtás megkezdése és véghezvitele között szükségszerűen eltelt idő további intézkedést, intézkedéseket kiváltó kifejezések használatához, rendezavaráshoz vezethet, ronthatja az Országgyűlés tekintélyét. Bonyolítja a helyzetet az is, hogy a törvény az ülésről kitiltott, jogai gyakorlásában felfüggesztett képviselő számára jogorvoslatot nem biztosít, mivel azt nem az ülést vezető elnök hozta, hanem arról az Országgyűlés döntött. Csak remélni lehet, hogy ez az okfejtés a szerző okoskodása marad, és az országgyűlési képviselők komolyan veszik az esküjüket („...*az alaptörvény és a jogszabályok rendelkezéseit minden körülmények között betartom*”), és az ülésről történő kizárás indítványozására, ilyen tartalmú határozat meghozatalára, kivezetésre nem kerül sor.

Jogorvoslat

A törvény a házelnök rendészeti jogkörben hozott intézkedései, az Országgyűlési Őrség intézkedése, annak elmulasztása, a kényszerítő eszköz alkalmazása esetén jogorvoslatot biztosít.

A törvény 53. §-ának (4) bekezdése szerint az a képviselő, akivel szemben az ülést vezető elnök rendészeti intézkedést alkalmazott, kifogást nyújthat be a mentelmi, összeférhetlenségi, fegyelmi és mandátumvizsgáló bi-

zottsághoz, amely nyolc napon belül köteles kivizsgálni a kifogást, és annak eredményéről jelentést tenni az Országgyűlésnek. Az Országgyűlés a jelentés benyújtása utáni ülésén köteles azt napirendre tűzni, s kétféle határozatot hozhat:

- megerősíti az ülést vezető elnök rendészeti intézkedését; vagy
- ha az ülést levezető elnök rendészeti intézkedését megalapozatlannak találja, elrendeli e tény jegyzőkönyvbe foglalását, s mentesíti a képviselőt a feyelmi büntetés esetleges következményei alól.

Az Országgyűlési Őrség intézkedése elleni jogorvoslatról a törvény 142. §-a rendelkezik. Az, akinek az Országgyűlési Őrség intézkedése, annak elmulasztása, a kényszerítő eszköz alkalmazása alapvető jogát sértette, a jogsérelem, az intézkedés elmulasztásának tudomás szerzésétől számított harminc napon belül panasszal fordulhat az Országgyűlési Őrség parancsnokához. A panaszt harminc napon belül a közigazgatási hatósági eljárás szabályai szerint kell elbírálni. Az Országgyűlési Őrség parancsnokának döntése ellen fellebbezésnek nincs helye, az ellen közvetlenül a bírósághoz lehet fordulni. Ilyen kényszerintézkedés lehet egyebek között a képviselőnek – az ülést levezető elnök javaslatára, az Országgyűlés által jóváhagyott döntése után – az ülésteremből testi kényszerrel történő kivezetése is. A törvény szerint, ha egy ilyen ügy bíróság elé kerül, a bíróság a kivezetés jogalapjának – az ülést levezető elnök javaslatának és az Országgyűlés döntésének – törvényességét nem vizsgálhatja, csak a kényszerintézkedésről – a testi kényszer alkalmazásának szabályairól – dönthet.

KISS BERNADETT

Új lehetőségek előtt a településrendészet?

„A helyi közrend és közbiztonság védelme elsősorban a helyi önkormányzatok feladata, az állam pedig garanciát vállal a közbiztonság helyi szintű finanszírozására” – ezt a tézist a Helyi Önkormányzatok Európai Chartája fogalmazta meg az önkormányzatok speciális feladataival összefüggésben, de az iránymutatás valódi érvényesülésére meglehetősen kevés példát találunk. A rendészeti joggal foglalkozók számára mindig izgalmas kérdésnek számított annak vizsgálata, hogy az egyes települések lakói milyen – nem állami – eszközöket vehetnek igénybe a helyi érdekek védelmére. Az is gyakran szolgál szakmai viták alapjául, hogy hatáskörtúllépésnek tekinthető-e, ha egy közösség maga kívánja megszervezni a biztonságát garantáló szervezetek rendszert, illetve lehet-e kötelezni az államot arra, hogy a helyben szükségesnek ítélt védelmi eszközök finanszírozásában feltétel nélkül szerepet vállaljon.

Minden korban visszatérő kérdés, hogy a helyi közösségek, települések rendjének megóvását állami vagy helyhatósági hatáskörben célszerű-e szabályozni. Ha áttekintjük a jelenlegi jogszabályi felhatalmazás alapján a helyi biztonság megóvására hivatott szervek listáját, szinte végtelen hosszúságú felsorolással szembesülünk. Településmérettől, helyi szokásrendszertől, illetve a helyi vezetés által preferált városüzemeltetési szempontoktól függően a közterületeken és egyes, a nyilvánosság számára nyitva álló intézmények területén belül rendőrök, polgárőrök, közterület-felügyelők, kerületőrök, biztonsági őrök, vagyonvédelemmel foglalkozó alkalmazottak jelenlétével szembesül a – nem feltétlenül rendsértő – állampolgár, akinek olykor az is nehézséget okoz, hogy a sok, egyenruhát viselő, hivatalos személynek tűnő „rendőrző” között különbséget tegyen. Időről időre szerveződnek olyan csoportok is, amelyek illegális eszközök felhasználásával vagy jogszabályi felhatalmazás nélkül, netán joghézagot kihasználva, vagy a törvények adta hatáskörüket túllépve, önként kívánják fenntartani vagy helyreállítani a közösségek ideálisnak vélt rendjét.

A közösségek belső rendjét elősegítő hatósági rendfenntartás igénye, a rendőri cselekvések és rendőri jelenlét szükségessége egyidős az állammal. Maga a rendőr, vagy a rendőrség, a rendész szó is ezt az ókori időkre visszanyúló eredetet tükrözi, hiszen valószínűsíthetően a görög *politeia* (az állam

helyes kormányzásának tudománya) fogalomra vezethető vissza. Ebből származtathatók a nyugat-európai nyelvekben elterjedt *police, policy, Polize*i szavak is, amelyek eredetileg a latin *politia* megfelelőjeként városi rendet jelentettek.¹ A magyar jogrendszerben a rendészeti, veszélyelhárító feladatokat a kezdetektől speciális szakértelemmel bíró személyekre bízta az állam: a királyi vármegyerendszer idején a katonák, az ispán, a hadnagy, a várnagy és alárendeltjei, valamint a csószók, a kapusok és a börtönök őrzésére kijelölt fegyveresek – akiket összefoglalóan őrnök neveztek – végezték ezeket a teendőket.² A XIII. századtól az alispán és a szolgabíró vált a rend felelőssévé, de a fejlődésnek induló városokban ekkor még a várkapitány volt a közbiztonság őre. Ennek a korszaknak a szülötte a poroszló szavunk is, amely a *pristaldus*, azaz a törvényszolga elnevezéséből származik, aki már nemcsak idézéseket továbbbít, hanem bűnüldöző és -elfogó feladatokat is ellátó személy volt. A török hódoltság után a megyei rendfenntartókat legáltalánosabb elnevezéssel *pandúrnak* titulálták, és a tisztség fontosságát jelezte, hogy eredetileg csak nemesek viselhették ezt a hivatalt, és nemesek voltak az őket felügyelő csendbiztosok, azaz a *persecutor comissariusok* is. A városok rendjét ebben az időben a *hajdúk* vagy a *bakterek* és egyes helyeken az úgynevezett *csákányosok* védelmezték. Később a megyei rendfenntartók elnevezése a francia eredetű *zsandár* szóval gazdagodott, ami a *csendőr* szó megfelelője volt. Érdemes arról is megemlékeznünk, hogy a csendőr kifejezés először a képviselőház pénzügyi bizottságának 1873. február 8-i ülésén hangzott el a hivatalos diskurzusban, míg a vele nem azonosítható *rendőr* szó először *Márton József* 1823-as lexikonjában, illetve a mezei rendőrségről szóló 1840. évi 40. törvénycikkben látott napvilágot.³

A közrend fenntartása és védelme a polgári korszakban, a második világháborúig részben kormányzati, részben önkormányzati tevékenységnek minősült. Ehhez arra volt szükség, hogy a polgári állam születésével párhuzamosan deklarálják a közbiztonság feletti örökös államigazgatási feladatként való elismerését, az erőszak-monopólium hivatali hatáskörként való gyakorlását, a rendészeti és a honvédelmi feladatok elválasztását és a klasszikus értelemben vett jogállami (emberi jogi) alapelvek rendészetbe történő integrálását. Magyarországon ebben az időszakban mint a közigazgatás speciális ága fölött, a Belügyminisztérium látta el a rendészetrel összefüggő ágazati teendők

1 Dörning Henrik: A székesfővárosi m. kir. rendőrség ismertetése. Pallas Rt. Nyomdája, Budapest, 1914, 37. o.

2 Kristó Gyula: A vármegyék kialakulása Magyarországon. Magvető Kiadó, Budapest, 1988, 161. o.

3 Tisza Miksa: Magyarország rendőrségének története. Haladás Nyomda Rt., Pécs, 1925, 17. o.

koordinációját. Kétségtelen, hogy a védelmi szférák közül a honvédelem és a honvédelmi tevékenységet ellátó hadsereg az, amelyiknek nagyobb múltja van, mivel az állam területének védelme és növelése (azaz a hódítás) a mindenkor hatalom attribútumának minősült. A rendészet és a honvédelem közös jellemzője azonban a veszélyelhárítás, amely másfelől a két terület közötti különbséget is megalapozza: az elhárítandó veszély forrása és nagysága, valamint az elhárításhoz szükséges erőszak mértéke igencsak eltér a rendészeti és a honvédelmi fellépés esetén.⁴

Az egyedi jogsértések, bűncselekmények által veszélyeztetett közrend állami megvédelmezésének szükségessége már az államfejlődés korai szakaszában megjelent, ám az a próbálkozás, hogy a hadsereg lássa el ezt a feladatot, kudarcot vallott a katonák harci helyzetekre alkalmazható kiképzettsége és háborús jellegű felfegyverzettsége miatt.⁵ Az európai rendőrségek katonai eredete azonban még ma is felismerhető, ám a rendőrségek más fegyveres védelmi szervektől történő különválása már a feudális abszolutizmus időszakában megindult. A kiépülő közrendvédelmi szolgálati kultúra képviselői alapvetően arra törekedtek, hogy az általuk eredendően jogkövetőnek vélelmezett társadalom számára egyfajta gondoskodó jellegű rendészeti tevékenységet nyújtsanak, amely a konfliktusok előzetes felismerésében, erőszakmentes kezelésében és az úgynevezett támogató beavatkozásban nyilvánult meg.⁶ Ehhez társult a későbbi évtizedekben a legitím erőszak alkalmazásával, azaz a beavatkozó-veszélyelhárító tevékenységgel kapcsolatos normarendszer kialakítása, valamint a felderítő-nyomozó feladatok ellátásához szükséges megfigyelő és információszerezésre irányuló tevékenységek jogszabályi megalapozása. A rendészeti hatalom azonban nem kizárólag jogszabályi felhatalmazásból táplálkozik, mivel azt a közösség közbiztonság iránti szüksége is megalapozza. Ahogy a francia forradalom deklarációjában is olvasható: *„az ember és polgár jogainak biztosítása karhatalom fenntartását teszi szükségessé, e karhatalomnak az összesség hasznára kell szolgálnia, nem pedig azoknak a különleges céljaira, akiknek személyére e karhatalom rábízatik”*.⁷ A francia modellből építkező úgynevezett rendőrhivatal tehát az állami szuverenitásból vezette le a felhatalmazásait, az angolszász rendszer pedig a közösségek önvédelmi jogosultságából származtatta ugyanezt.

4 Finszter Géza: A rendészet elmélete. KJK, Budapest, 2003, 103–104. o.

5 Ernyes Mihály: A magyar rendőrség története I. BM Kiadó, Budapest, 2002, XVIII. o.

6 Finszter Géza: i. m. 107. o.

7 Uo. 146. o.

A szervezeti struktúra tervezett átalakítása – az egyes rendészeti feladatokat ellátó szervek tevékenységéről szóló jogszabálytervezet

A helyi rendészeti tevékenységgel kapcsolatos nehézségek

Kétségtelen, hogy nem kizárólag a központilag irányított rendészeti szervek lehetnek alkalmasak a közösségek védelmére. Megállapítható viszont az is, hogy a túlságosan sokrétű, többféle hatáskörrel, változatos eljárási renddel, ellenőrzési háttérrel és szankcionálási vagy intézkedési jogkörrel felruházott, rendészeti tevékenységet időnként egymással párhuzamosan végző szervezetek működtetése nem kedvez a jobbiztonság és az átlátható jogrendszer és jogalkalmazás kívánalmainak. A szerteágazó jogszabályi háttér és a rendészeti tevékenységet végző intézmények megszámlálhatatlan volta visszaélésekre, vissza joggyakorlat kialakítására is lehetőséget ad.

Jó gyakorlatként értelmezhetjük a magyarországi települések nagy részén működő polgárőrség megszervezését, mivel ez a szervezet – annak ellenére, hogy nincs felruházva rendészeti jogszabályokkal – jelentősen elősegíti az adott településen élők biztonságérzetének növekedését, és arra is lehetőséget ad, hogy valóban közös ügy legyen a települési érdekek védelme. Különösen ott fogadják örömmel a polgárőrség tagjait, ahol az többé-kevésbé pótolja a hiányzó rendőri jelenlétet és hatékonyan működő elsődleges megelőző és veszélyt jelző rendszerként is funkcionál.⁸ „*Tapasztalható azonban az is, hogy a lakosság e szervezettől lényegesen többet vár el, mint amire a polgárőrök jogosultságaiból adódó intézkedési lehetőségek módot nyújtanak. A kistelepüléseken és egyes kistérségekben kialakult közbiztonsági deficit következtében a lakosság és nem ritkán az önkormányzatok egy része is nyitottá vált az illegitim »biztonságteremtő« kényszer alkalmazásával fenyegető, politikailag is színezett önkéntes rendfenntartásra szervezkedő, társadalmi szervként megjelenő csoportosulások tevékenysége iránt.*”⁹

Azt tapasztalhatjuk, hogy a jogalkotó a helyi szinten észlelhető, rossz közösségi rendészeti jellegű fellépések megakadályozása érdekében – jobb híján – a rendészeti tevékenységek centralizálásával operál, erre válaszul a helyi érdekérvényesítő fórumok aktivitása fokozódik azért, hogy továbbra is

⁸ Bár nem nevezhető polgárőrségnek, de hasonló okok miatt sikeres a SZEM (Szomszédok Egymásért) mozgalom is egyes településeken.

⁹ A rendészet rendszere. A rendészeti tudományos stratégia előtanulmányai. Kézirat. Budapest, 2008

megőrizték a helyi rendfenntartással összefüggő civil szervezetek mozgásterét. Ennek az öngerjesztő folyamatnak az egyik állomásaként értékelhető az a törvénytervezet és törvény is, amelyet a Belügyminisztérium 2012 tavaszán¹⁰ bocsátott társadalmi egyeztetésre.

A hatáskörmegosztás új rendszere

A meglehetősen szűkszavú – indokolással együtt mintegy harminchárom oldalas – törvény alapjaiban változtatja meg a településszintű rendészeti politika mozgásterét. A Magyarország helyi önkormányzatairól szóló 2011. évi CLXXXIX. törvény (MhÖtv.) elfogadásakor a rendészeti és önkormányzati igazgatással foglalkozó szakemberek már felfigyelhettek arra a tényre, hogy a törvény 17. §-a értelmében a helyi önkormányzatok önálló szervezetet hozhatnak létre annak érdekében, hogy a helyi közbiztonságot, a közjavakat akár kényszerítő eszköz alkalmazásával is megvédjék. Az MhÖtv. csupán a megyei vagy fővárosi rendőrség és az új rendészeti szervezet közötti együttműködési szerződés megkötését írta elő, a további hatásköri és eljárási jogi háttér kimunkálását egy későbbi, önálló törvény keretei közé utalta.

A jogalkotó szándéka szerint 2012 folyamán elfogadandó új rendészeti joganyag viszont már nem kizárólag a helyi önkormányzatok alkalmazásában álló rendfenntartó erők működését szorítja korlátok közé, hanem a fegyveres biztonsági őrök, a személy- és vagyonőrök, a hegyőrök, vagy éppen az erdészeti szakszemélyzet eljárásának is új keretet ad, és az érdekeltek szakmai továbbképzésének szükségessége miatt a kamarákat új feladatok elé állítja.

A törvény értelmében a jelenlegihez képest jóval bővebb hatáskört kapnak a közterület-felügyelők¹¹, de az igazi újdonság az, hogy a legkisebb településnek is lehetősége nyílik arra, hogy a polgármesteri hivatal belső szervezeti egységeként, önálló költségvetési szervként vagy ennek részeként saját rendészeti szervet hozzon létre – akár más önkormányzattal társulva. Kérdésként merülhet fel, hogy a nemrég pályázatok útján támogatott településőri rendszerhez képest milyen előnyökkel járhat a szervezet létrehozása, mivel a finanszírozásának részletszabályairól egyelőre hallgat a jogalkotó.

További, társadalmi kutatást igénylő kérdés marad, hogy a törvényben foglaltak az úgynevezett közösségi rendészetnek a magyarországi megjelenéseként értelmezhetők-e, vagy az önkormányzati rendészetet központosított

¹⁰ 2012. április 18-án. www.kormany.hu

¹¹ A közterület-felügyelők egyes további törvényi feltételek megléte esetén akár az erdészek vagy a mezőőrök és a természetvédelmi őrök feladatainak ellátásával is megbízhatók lesznek.

átstruktúrázása van szó. A Nyugat-Európában, valamint az angolszász országokban ismert közösségi rendszert „intézményének” kulcsszava ugyanis a hatósági szereplők és az állampolgárok kölcsönös együttműködése, kommunikációja egy közös településszintű cél érdekében – a magyar tervezetben viszont nem találunk erre utaló rendelkezéseket. Pedig az önkormányzati rendszer megreformálása sem kizárólag központosítással valósítható meg: erre csupán a változás egyik első – és nem végleges – elemeként tekinthetünk, mivel azt a rendszertudomány egyes művelői is elismerik, hogy „amennyiben vissza akarjuk szerezni a társadalom bizalmát és meg akarjuk nyerni a támogatásokat, akkor az első intézkedések keretében az egységesítés irányába célszerű elmozdulni”¹². Az egységes önkormányzati rendszer eddig rendszerint önkormányzati társulások keretein belül valósult meg, de az igazi modernizációhoz minden érintett fél részéről önkorlátozásra és együttműködésre lenne szükség. „Az integrált önkormányzati rendszert azt jelenti tehát, hogy megszüntetjük a felesleges sokszínűséget a rendszerben, helyi szinten is egységesítjük a működés kereteit, biztosítjuk annak elemi feltételeit, ugyanakkor megeremtjük az önkormányzatok hathatós közreműködésének a lehetőségét a helyi közrend, közbiztonság biztosítása terén. Az önkormányzati rendőrség és az állami rendőrség nem egymás riválisa, hanem csapattársak, akik azonos célokért küzdenek.”¹³

A személyi állományt érintő kérdések

Kétségtelen előrelépésként értelmezhető, hogy a normaszövegben a rendfenntartó tevékenységet ellátó személyek képesítési, képzési és fegyelmi felelősségi előírásait egységes normába foglalták, a tervezet értelmében egyértelművé válik ugyanis, hogy kizárólag olyan nagykorú, fizikai és szakmai alkalmasságát az erre a célra előírt képzés és vizsgák teljesítésével igazoló személy bízható meg az önkormányzati rendészeti tevékenység végzésével, aki sem a közszolgálati jogviszonya létesítésekor, sem annak fenntartása alatt nem szerepel a büntetettek nyilvántartásában és foglalkozástól eltiltás hatálya alatt sem áll.

Az új önkormányzati alkalmazottak feddhetetlenségét a rendőrség lesz hivatott ellenőrizni, mivel a jelenlegi jogalkotói álláspont szerint a rendőrségnek évente át kell tekintenie a közbiztonsági munkát végző személyekre vo-

¹² Christján László: Alternatív rendszert. PhD-értekezés. Budapest, 2010

¹³ Uo.

natkozó büntetés-kiszabási adatbázist. A rendőrségnek – kimondatlanul – nemcsak ellenőrzési és felügyeleti jogosítványai lesznek az önkormányzat dolgozói felett, hanem szakmai kontrollt és koordinációt is végez, mivel a jogalkotó szándéka szerint az önkormányzatoknál dolgozó helyi véderők szolgálati igazolványt és szolgálati jelvényt is kapnak, amelyet a rendőrség állít ki, illetve von vissza és amelyet a rendőrségi szolgálati jelvényhez és igazolványhoz hasonló módon, a közbiztonsági alkalmazottaknak is magukkal kell hordaniuk. Mindazonáltal – mivel önkormányzati alkalmazásban álló személyekről van szó – egyelőre megválaszolatlan kérdés, hogy a munkakörükkel összefüggő jogsértések esetén kinek tartoznak és milyen terjedelmű felelősséggel. Ez azért jelent további megoldandó feladatot, mert „*a vegyeség a helyi felelősségi rendszer differenciáltsága mellett szervezeti és működési párhuzamosságokat teremt, ami – a megfelelő koordináció elmaradása esetén – indokolatlan többletköltségeket és hatékonyság csökkenést eredményez*”¹⁴.

Nem véletlenül fogalmazta meg a körületekintés szükségességét Kacziba Antal sem, amikor így azonosította a rendészettudomány és a rendőrség előtt álló, helyi szintű kihívásokat: „*A jelenleginél ésszerűbb közbiztonság-védelmi feladat-meghatározás talán leglényegesebb területe a helyi önkormányzatok közbiztonsági felelősségének konkréttá tétele és ezzel összefüggésben önálló önkormányzati rendészeti szerv létesítése. Kívánatosnak látszik olyan irányítási modell kialakítása, amelyben a rendészet irányításáért felelős minisztérium regionális szerveként, főként rendészet-felügyeleti hatósági jogkörben működő rendészet-felügyeleti hivatal látná el a régióban működő összes rendészeti szerv irányításával, illetve felügyeletével kapcsolatos feladatokat. A regionális hivatal hatáskörébe tarthatnának a fegyveres biztonsági őrsegek, a mezőgazdasági őrszolgálatok, továbbá a magánbiztonsági szolgáltatók állami felügyeletének tennivalói is.*”¹⁵

A „rendészeti szerv” intézkedési joga

A törvényt figyelembe véve nem kizárólag a szolgálati igazolvány rokonítja az önkormányzati „rendőrséget” az állami erőszak-monopólium tagjaival. Nemcsak a rendészeti jogban járatos olvasók, hanem a törvénytisztelő állam-

¹⁴ Kökényesi József: Az önkormányzati rendészet lehetősége a magyar közigazgatásban. A Rendőrség Tudományos, Technológiai és Innovációs Tanácsának munkaanyaga. Budapest, 2008

¹⁵ Kacziba Antal: Kisebbségi állam – nagyobb közbiztonság? Élet és Irodalom, 2006. július 28.

polgárok is meglepve érezhetik magukat, ha a közeljövően például egy közterület-felügyelővel kerülnek kontaktusba, ugyanis a törvény hatálybalépése után gyakorlatilag olyan intézkedési jogosultságokkal ruházzák fel a helyi rendészeti erőket, amik a rendőrségi törvény áthallásának tekinthetők.

Jóllehet a jogalkotó számos törvényi-eljárási garanciát épített be az új helyi közbiztonsági szervek intézkedési szabályaiba, tekintve a Független Rendészeti Panasztestület által 2008 óta kezelt beadványok mennyiségét és tartalmát¹⁶, az új jogszabállyal összefüggésben várhatóan több állampolgári panasz érkezik majd a hatóságokhoz. Előrebocsátható ugyanis, hogy ha az önkormányzatok nem a kellő gondossággal járnak el a közbiztonsági szervezetrendszerük kialakításakor, netán ha az állományon belül nem valóban jól képzett beosztottakat alkalmaznak erre a speciális feladatra, a helyi rendészeti szervek tevékenysége kezdetben a panaszügyek és hatósági bejelentések számának növekedését idézi elő.

Ez azért reális veszély, mert a szervezet tagjait egyes esetekben kötelező intézkedési jogkörrel ruházza fel a jogszabály, így például kötelesek fellépni, ha törvénsértést észlelnek, vagy ilyet hoznak a tudomásukra, amíg szolgálatban vannak. Az intézkedés esetükben valódi, aktív feladatvégzést, ha indokolt, legális erőszak alkalmazását jelenti, továbbá az intézkedésekhez szükséges időtartam alatt adatkezelési tevékenységet is ellátnak, tehát az állománytól sokrétű ismeretanyag naprakész alkalmazását kell megkövetelni.

Gyakorlati szempontból probléma lehet, hogy a törvény a hatályos rendőrségi törvényben található, intézkedésekre vonatkozó garanciarendszerhez képest nem tartalmaz újdonságokat, pedig ennek megfontolása a rendészeti panasz fórumok tapasztalataira építve nem lenne célszerűtlen. Évek óta panasz eljárás és vizsgálatok alapja például az a hatósági személyekre vonatkozó „engedmény”, hogy bár az intézkedés kezdetén az eljáró személy köteles közölni a nevét, beosztását (munkakörét) és az intézkedésre okot adó ténytet, valamint annak célját és felmutatni az azonosítására alkalmas okiratait – de ettől el lehet tekinteni, ha mindezek az eljárás eredményességét veszélyeztetnék. Fennáll annak a veszélye, hogy ha például egy a közterületi járőrszolgálatra kiképzett rendőr esetében is panasz eljárás megindítását idéz-

¹⁶ A panasztestület a rendőri intézkedéssel vagy ennek elmulasztásával összefüggő panaszok egy részének kivizsgálását végzi 2008 óta. Ez idő alatt több mint kétezer-hatszáz intézkedést sérelmező panaszt bíráltak el. Leginkább az igazoltatással, az adatkezeléssel, az aránytalan jogkorlátozó intézkedési móddal, a testi kényszer alkalmazásával és a ruházátítvizsgálással kapcsolatban tettek panaszt az állampolgárok, de visszatérő probléma a magát nem szabályosan azonosító intézkedő rendőr fellépése, a nem szakzerű vagy arányos bilincs használat és az előállítás módjának a kifogásolása is.

http://www.panasztestulet.hu/files/08-10_beszamolo.pdf

heti elő az intézkedés szabálytalan lefolytatása, az új rendészeti szerv – az irányadó képzés jellegénél fogva – jóval kevésbé elmélyült szakmai ismeretekkel felvértezett tagjai is hasonló állampolgári reakciókkal szembesülnek.

Ez azért jelenthet – akár munkaszervezési jellegű – problémát, mert az önkormányzati rendészek is kötelesek – a rendőrökhöz hasonlóan – tájékoztatni az intézkedés végeztével az eljárás alá vontakat arról, hogy milyen feltételekkel tudnak panaszt tenni, ha sérelmesnek érzik a hatósági fellépést, tehát az állampolgárok szükség esetén rövid időn belül érvényesíteni tudják az esetleges jogorvoslati igényeiket.

Az alkalmazható intézkedések szabályozása is nagyfokú hasonlóságot mutat a rendőrségi törvény egyes szakaszaival, az önkormányzati tisztviselőnek lehetősége nyílik ugyanis testi kényszerrel, vegyi eszközt, szolgálati kutyát, bilincset és rendőrbotot alkalmazni, valamint külterületen a szakszolgálati öröknek (mezőőr, hegyőr) fegyverviselési jogosultságuk is lenne. Mivel a jogalkotó célja egy új szervezet eljárási rendjének meghonosítása, fontos tudatosítani az intézkedési jogkörök bővülésével szembesülő állománnyal, hogy a – kényszerítő eszközök között említett – szolgálati kutya vagy rendőrbot alkalmazására mikor, milyen esetben, netán előjárói utasításra kerülhet-e sor, hiszen a rendőrség eljárása esetében az ágazati normák azt is előírják, hogy a szolgálati kutyát miképp lehet szájkosárral vagy anélkül alkalmazni. Az előzőek mintájára, a rendőrbot használatánál sem szabad megfélemlíteni például a terhes nők elleni fellépés – a rendőrségre vonatkozó jogszabályokból ismert – korlátairól, vagy éppen a bilincselés módjának (előre, hátra, tárgyhoz bilincselés stb.) részletei sem érdektelenek az eljárással érintettek számára.¹⁷

Érdemes lenne hangsúlyosan oktatni továbbá a tetten ért személy visszatartásáról¹⁸ szóló rendelkezés kapcsán ennek technikai feltételeit, mivel a tervezet lehetőséget ad az új rendészeti alkalmazottaknak arra, hogy a szabálysértés vagy egyéb jogellenes cselekmény elkövetésén tetten ért állampolgárokat visszatartathadják – legfeljebb egy óra időtartamra. Ezzel összefüggésben nem világos a jogalkotó álláspontja, hogy mi a teendője a szakszemélyzetnek akkor, ha tetten ér valakit, megkezdí a visszatartás érdekében a szükségesnek – és arányosnak – ítélt kényszerintézkedés alkalmazását, ezzel egy időben, a kívánalmaknak megfelelően értesíti ennek tényéről a

¹⁷ Például 2007-ben Siófokon a bűncselekmény elkövetéséhez használt kézikocsijához bilincselve kísérték be a kapitányságra a helyi rendőrök egy gyanúsítottat, és ezzel az ügyesség álláspontja szerint hivatali visszaélést követtek el.

¹⁸ Elősegítené a helyes jogalkalmazást, ha világos iránymutatással szolgálna a jogalkotó a visszatartás és a feltartóztatás közötti eljárásjogi és végrehajtási kérdésekről is.

rendőrséget is – a rendőrség azonban az egyórás időtartam lejártával nem érkezik a helyszínre. Azt is végig kell gondolni, hogy mivel ebben az esetben az intézkedő rendész csak vegyi eszközt és testi kényszert alkalmazhat, fennáll annak a veszélye, hogy az egy órán át alkalmazott kényszer miatt az intézkedés céljával arányban nem álló mértékű sérülései keletkeznek a visszatartott személynek, ami további eljárásjogi kérdéseket vet fel.

Alapjogi szempontból megfontolandó lenne továbbá – és az esetleges panaszítétel arányát is csökkentené – a ruházat átvizsgálásának körülmekintő szabályozása. A normaszöveg az új rendészeti szerv alkalmazottait feljogosítja ugyanis arra, hogy a szabálysértés vagy bűncselekmény elkövetésével gyanúsítható személyek ruházatát átvizsgálják abban az esetben, ha az illető beleegyezik. Mivel az intézkedés és a kényszerintézkedés hatályos jogi sajátosságaihoz képest a végrehajtás beleegyezéshez kötése újszerűnek tekinthető, a visszásságok elkerülése érdekében célszerű lenne a beleegyezés módját is jogszabályban rögzíteni. Az előzőekből kiindulva azt is érdemes figyelembe venni, hogy a rendőrség által végzett ruházatátvizsgálás esetében az ágazati törvény nyomatékositja, hogy azt csak halaszthatatlan esetben végezheti az intézkedés alá vonttól eltérő nemű személy, és arra is külön felhívják az állomány figyelmét, hogy tilos szeméremsértő módon végrehajtani az átvizsgálást.

Fékek és ellensúlyok

A jogszabály – helyesen – részletesen tartalmazza az intézkedéssel összefüggő panaszok elbírálásának módját. A hazai jogrendszert tekintve azonban indokolt hangsúlyosan kezelni egy a rendőrségi törvényben is alkalmazott klauzulát, amely a rendőrökhöz hasonlóan, kötelezővé tenné az új szerv alkalmazottai számára, hogy a kényszerítő eszköz alkalmazására előzetesen figyelmeztessék az érintetteket¹⁹. Ez egyrészt visszatartó erejű, másrészt az állampolgárok számára is fontos tájékoztató jelleggel bírna, a tervezet ugyanis számos olyan új fellépési lehetőséget nyújt a hivatalos személyek számára, amely – a törvény ismerete nélkül – akár riadalomkeltő is lehet az állampolgárok szemében. Azt is célszerű egyértelműen tudatosítani az eljáró személyzet számára, hogy az intézkedő személyeknek fel kell-e szólítaniuk a jogelle-

¹⁹ A normaszöveg csak az intézkedésről készített jelentés kötelező elemei között említi, hogy rögzíteni kell annak tényét, hogy felszólították-e az intézkedés alá vont személyt a jogellenes magatartás abbahagyására, valamint figyelmeztették-e arra, hogy vele szemben kényszerítő eszköz kivánnak alkalmazni. További iránymutatással csak a tervezethez fűzött részletes indokolás szolgál, amely szerint: „A felszólítás megelőzi a kényszerítést.”

nes magatartást folytatókat a tevékenységük abbahagyására, mielőtt fellépnek velük szemben, és van-e arra vonatkozó tájékoztatási kötelezettségük, hogy informálják az érintetteket arról, hogy milyen jellegű jogsértés miatt kívánják őket intézkedés alá vonni.

A normaszöveg a rendészeti szerv tagjának az „*e törvényben meghatározott intézkedések és kényszerítő eszközök*” alkalmazását követően szóbeli és írásbeli jelentéstételi kötelezettséget ír elő. A munkáltatónak a tervezet szerint kötelessége a jelentés tartalmából kiindulva megvizsgálni ezek jogszerűségét, ami – tekintve az alkalmazható intézkedések jellegét és várható számát – többletmunkavégzést jelent mind az állomány, mind a munkáltató számára, és magában hordozza annak veszélyét, hogy sablonossá, felületessé válik a jelentés és annak felülvizsgálata is.

A helyi rendészeti szerv intézkedése ellen indítható panasz eljárás nagyfokú hasonlóságot mutat az Rtv. szerinti panasz eljárással, azzal a különbséggel, hogy a normaszöveg csupán „a rendőrséghez” fordulás lehetőségét teremti meg azok számára, akiknek az intézkedés, illetve ennek elmulasztása, vagy a kényszerítő eszköz alkalmazása jogát vagy jogos érdekét sértette. A panasz előterjesztésére a jogszabály nyolcnapos objektív és három hónapos szubjektív határidőn belül adna lehetőséget, ugyanakkor a rendőrségnek a beérkezéstől számított tizenöt napon belül döntenie kell a beadványról. Figyelembe véve a rendőrkapitányságok leterheltségét, nem alaptalan az a feltevés, hogy a panaszt benyújtó állampolgárok egy része a panasztétel után további jogorvoslati lehetőségeket próbál majd igénybe venni, ha azzal szembesül, hogy ügyében nem kap tizenöt napon belül választ. Ez – a hazai panasz kultúra sajátosságaiból adódóan – ismét a kapitányságok által befogadott, feldolgozandó panaszok számát növeli, de a jogvédő szervezetek is számíthatnak arra, hogy sokasodik a hozzájuk intézett beadványok száma. Mivel az önkormányzatok is érintettek az új rendészeti szervek működtetésében, azzal is számolni kell, hogy a jogi ismeretekkel nem bíró állampolgárok egy része nem feltétlenül a rendőrséget keresi meg a panaszbeadványával, hanem a települési jegyzőktől várják a sérelmük orvoslását. Mindezek alapján feltétlenül indokolt a panasz eljárás metódusának minél részletesebb kidolgozása.

Összegzés

Mivel a jelen tanulmány elsősorban az új rendészeti feladatokat ellátó szerv működésével összefüggésben várható helyi panaszok és egyes hatáskör-meg-

osztási kérdések vonatkozásában tekintette át a településrendészet előtt álló változásokat, nem térek ki azokra a – döntően szakigazgatási jellegű – dilemmákra, amelyek a tervezetet érintő társadalmi és tudományos diskurzusban más kontextusban merültek fel.²⁰ De figyelembe véve, hogy jelenleg is nagy az állampolgárok igénye arra, hogy a rendőri intézkedésekkel szemben önálló, a rendőrség szervezetrendszerén kívüli „hatóság” vizsgálja felül a sérelmesnek vélt intézkedéseket, nemcsak rendkívül differenciált háttérjogszabályokra van szükség, hanem arra is, hogy a rendőrség, az önkormányzatok és az önkormányzatok rendészeti feladatot ellátó szervei között valódi szakmai partnerség alakuljon ki. Ennek hiányában a mégoly szigorú szakmai felügyelet és a helyi sajátosságok figyelembevételével megfogalmazott együttműködési megállapodás is csupán formális jogintézmény marad, amely nem segíti elő az állampolgárok érdekeinek hatékony védelmét.

²⁰ Külön tanulmány tárgya lehetne például az iskolarendőr-program és a tervezetben szereplő ügyvezetett iskolaőr intézményének összehasonlítása, valamint annak áttekintése, hogy a rendőrség képes-e arra, hogy az iskolakerületésen ért tanköteles korúak ellen érdemben fellépjen.

GYÖKÖS MELINDA – SÁRIK ESZTER

Sport, tudomány és művészetek
a bűnmegelőzés szolgálatában
– a fiatalkori bűnelkövetés megelőzése
2011 legjobb gyakorlatai Európában

Az Európai Bűnmegelőzési Hálózat (*European Crime Prevention Network; EUCPN*) 2011. évi legjobb gyakorlatok konferenciáját (*Best Practice Conference*) december 13–16. között Varsóban tartotta. A szakmai rendezvény témájául a lengyel elnökség a fiatalkori bűnözés megelőzését választotta, különös tekintettel a sport, a művészetek és a tudomány eszközeire és lehetőségeire. A konferencián az Európai Unió tagállamainak szakpolitikusai, akadémikusai és gyakorló szakemberei oszthatták meg a témával kapcsolatos ismereteiket és tapasztalataikat, emellett bemutatkozhattak a 2011. évi Európai Bűnmegelőzési Díjért (*European Crime Prevention Award, ECPA*) versengő legjobb gyakorlatok.

Elméleti megalapozás

A konferencia elméleti előadásokkal indult a házigazda lengyel és a soron következő dán elnökség szakértőinek tolmácsolásában.

Marek Konopczyński, a Varsói Pedagógiai Egyetem professzora és a Lengyel Tudományos Akadémia tagja előadásában felhívta a figyelmet a gyermeknevelés nehézségeire a modern társadalmi környezetben, ami szerinte kulcsfontosságú a fiatalkori bűnelkövetés jelenségének megértéséhez. A modern társadalomban a szülők pozíciója és nevelési lehetőségei – részben a freudi paradigma miatt – erőteljesen leszűkültek, mondhatni szimbolikussá váltak.

A társadalmi közeg átalakulása azonban nagyon sokat változtatott az elmúlt évtizedek, sőt évszázadok büntetési koncepcióin is. A huszadik század elejét a represszív, bűncselekmény-centrikus megközelítés jellemezte, azzal a veszélyes társadalmi legendával, hogy a szigorúbb büntetés nagyobb visszatartó erőnek bizonyul és erős bűnmegelőzési hozadékkal jár. A több törvénykezés, a szigorúbb büntetés eszméje azonban nyilvánvalóan tévesnek bizo-

nyult: igazolt kriminológiai axióma ugyanis, hogy a bűnelkövetéstől való elrettentő hatás a bűncselekmények következetes felderítésében és üldözésében, vagyis a szankció elkerülhetlenségében keresendő, nem pedig a szankciórendszer szigorában.

A második téves legenda a börtön szerepéhez kötődött: a büntető igazságszolgáltatás és a társadalom tagjai ugyanis egyaránt azzal a téveszmével áltatják magukat, hogy az elkövető megbüntetése automatikusan a megjavulásával jár. A társadalom – a bíróságain keresztül – kiszabja az adekvát büntetést, a terhelt letölti a büntetését, és azzal a várakozással távozik a börtönből, hogy képes lesz a társadalmi környezet időközben bekövetkezett változásaival lépést tartva, nyitott közösségi körülmények között élni. A visszaesők nagy számát látva evidenssé válik ennek a koncepciónak az alapvető elhibázottsága. A börtön „javító” vagy „személyiségfejlesztő” szerepének kétséges voltát erősíti az a – szintén jól ismert – pszichológiai tétel is, hogy a háromévi időtartamnál hosszabb szabadságvesztés olyan maradó személyiségkárosodást okoz, hogy a prizonizációs ártalmak csökkentése feltehetően nagyobb nehézséget okoz a társadalomnak, mint a bűncselekménnyel előidézett kár.

Ezek az eredmények új irányok keresésére sarkallták a társadalomkutatókat. A hetvenes évek *treatment-ideológiájának* központi gondolata az volt, hogy a bűncselekményt elkövető ember beteg, így nem a büntetését kell szorgalmazni, hanem a gyógygyítására kell törekedni. Ez a koncepció azonban a börtönök túlszűfolttsága, illetve a visszaesők számának stagnálása miatt megbukott. Manapság a *treatment* eszközei jellemzően a prevencióban használatosak, ennek vitathatatlan a létjogosultsága, a szankciórendszerben való kizárólagos alkalmazása azonban nyilvánvalóan hibásnak bizonyult.

A kérdés a továbbiakban az, hogy milyen irányban kereshetünk új megoldásokat a bűnelkövetők kezelésére és a bűnözés okozta károk csökkentésére. Az egyik modell a giddensi megközelítést támogatja, amelynek értelmében az egyén és a szankciók meghatározottsága társadalomfüggő. A társadalom formális és informális szankciókat alkalmaz, amelyeket ugyanúgy befolyásolnak a gazdasági tényezők, mint adott esetben egy közösség vallási háttere. A bűnözés problémájának kezelése, a bűnözés csökkentése azonban minden bizonnyal az olyan egyedi segítségben rejlik, amely az egyén patológias körülményeinek javítását célozza. Ehhez a tudományos alapú rehabilitációhoz nyújthat eszközt a – konferencia témájául is szolgáló – sport-tudomány-művészet hármás. A segítség – különösen, mivel fiatalokról beszélünk – elsősorban a társas kapcsolatok támogatásában rejlik, ebben a rendőrség, illetve a rendészeti eszközök természetesen csak korlátozott sze-

repet játszhatnak. Támogatni kell azonban a közösségi rendőrségi modellek alkalmazását annak érdekében, hogy a rendészeti szervek valóban hatékonyan és adekvát módon reagálhassanak a társadalmi környezetben észlelt problémákra.

A dán előadó, *Nielsen Jan Toftgaard*, a Dél-dániai Egyetem professzorának prezentációja szorosabban kapcsolódott a konferencia által feldolgozandó témakörhöz, és gyakorlatiasabb szemléletet tükrözött. Előadásában azt vizsgálta, hogy a sport hatása valóban minden esetben visszatartó erejűnek bizonyul-e a bűnelkövetés tekintetében, és ha igen, milyen módon és mértékben csökkenti a fiatalkori bűnözést.

A sportnak számos vetületét figyelembe vesszük, amikor annak prevenció hatását elemezzük: az intenzív társadalmi-közösségi részvételt, a sporthoz kapcsolódó életstílust, a sport önbizalom-növelő szerepét, a testmozgáshoz kapcsolódó pozitív érzéseket stb., de ritkán vetünk számot azzal a ténnyel, hogy a sportolásból adódó előnyök nem automatikusak. Korábban egyértelmű volt, hogy a zárt közösségek azért hangsúlyozzák a sport szükségességét, hogy a fiatalok energiáit levezessék, szexuális vágyait csökkentésük, figyelmüket a deviáns magatartásokról (például alkoholfogyasztás, dohányzás) elvonják; továbbá higiéniai aspektusból is hasznosnak találták a testmozgás favorizálását.

Kutatások igazolják, hogy a bűnelkövetés – kiváltképp a fiatalkori bűnelkövetés – korántsem vezethető vissza egyetlen oksági tényezőre. A deviáns magatartások hátterében kockázati tényezőként megjelenik a szülők kriminális háttere, munkanélkülisége, a deviáns életmód, az „utca”, a szomszédság mint negatív befolyásoló tényező. Ezt gyakorta tetézi a társadalmi marginalizálódás vagy a kisebbséghez tartozás, illetve – szélsőséges esetben – a szegregálódás, gettósodás mechanizmusa is. A bűnelkövetés tehát egy úgynevezett *life-course* modellben rajzolható fel, amely szerint a szélesebb szocioökonómiai viszonyok, a kulturális és a politikai környezet hatást gyakorol az egyén közvetlen környezetére – családjára, baráti társaságára, szomszédságára –, ezek együttesen befolyásolják a személyiség pszichológiai dimenzióit is. A bűnelkövetés kialakulása tehát csak a képlet egészének tükrében vizsgálható.

Az Erikson-féle modellt alapul véve a személyiség vizsgálata azonban nemcsak a környezeti dimenziókból nem ragadható ki, hanem a kisgyermekkorai élmények kontextusából sem. Egészséges személyiségfejlődés esetén a gyermek 0 és 1 éves kora között szert tesz az ösbizalom képességére, 1 és 3 éves kora között elkezdi függetlenedni, 3 és 6 éves kora között kezdeménye-

zövé válik, 6–12 éves korára pedig – optimális esetben – már önállóan cselekszik. Abban az esetben viszont, ha az egyénből hiányzik az ösbizalom, a fundamentális bizonytalanság lesz a meghatározó élménye: egy-három éves korára szégyen és kétségek gyötrik, három- és öt éves kora között a büntudat lesz az általános lelkiállapota, hat-tizenkét éves korára kisebbségi komplexusai vannak, mindez pedig a tizenhárom és tizennyolc éves kora közötti periódusra olyan zavaros szerepek kialakulását idézheti elő, amelyek depresszióhoz vagy agresszióhoz vezethetnek. Ismerve azt a tényt, hogy az Erikson-féle modell ritkán jelentkezik vegytisztán, nyilvánvaló, hogy a változtatás lehetősége a problémák korai felismerésében, a szociális háló erősítésében, a fizikai és a társadalmi hátrányok leküzdésének támogatásában rejlik. A kérdés csupán az, hogy a sport valóban hatékony eszköz lehet-e ebben a küzdelemben.

A sportolásnak számos előnyös és hátrányos következményére szokás hivatkozni. Negatívumként kerülhet szóba a sport erőszakos dimenziója, a fizikai túlterhelés, a kortárs erőszak (*bullying*) elszennvedésének és elkövetésének nagyobb valószínűsége, a sérülés lehetősége, a valódi gyermekkor elvesztése, az edzők részéről – potenciális – veszély a zaklatásra stb. *Raul Caruso*¹ kutatása szerint a sport bizonyos bűncselekmények (például rablás) elkövetésének esélyeit csökkenti, másokéit – elsősorban az erőszakos deliktumokéit – viszont határozottan növeli. Az Egyesült Államokban elvégzett longitudinális vizsgálatok is arra a következtetésre jutottak, hogy azok a fiúk és lányok, akik sportolnak, nagyobb eséllyel lesznek tizennyolc éves koruk fölött bűnelkövetők, mint nem sportoló társaik. Bár a bolti lopások elkövetésének esélyét a sportolás csökkenti, az ittas járművezetések száma szignifikánsan nagyobb volt a sportoló fiatalok körében. Összességében tehát nagyon sok a kérdés, és kevés a válasz a vizsgálandó témában. Ahhoz, hogy megalapozott következtetéseket vonhassunk le a rendszeres testmozgás és a bűnelkövetés kapcsolatáról, elsődlegesen a kutatások elméleti megalapozottságát kellene javítani alapos hipotézisalkotással, valamint longitudinális vizsgálatok által. Az információszerzés jelenleg ugyanis kevés kutatásra, illetve lokális projektek elemzésére korlátozódik, ez módszertani problémákhoz vezet, hiszen a következtetések érvényessége csakis szűk körű és rövid távú lehet.

¹ Raul Caruso: *Crime and Sport Participation Evidence from Italian Regions over the Period 1997-2003*. Università Cattolica del Sacro Cuore, Istituto di Politica Economica.

Európa legjobb bűnmegelőzési gyakorlatai 2011-ben – projektek bemutatkozása

A konferencián tizenhét tagállam egy-egy, az Európai Bűnmegelőzési Díjért versengő projektje mutatkozott be: Bulgária, Belgium, Csehország, Dánia, az Egyesült Királyság, Észtország, Finnország, Franciaország, Hollandia, Litvánia, Lengyelország, Magyarország, Németország, Portugália, Románia, Svédország és Szlovákia képviseltette magát a nemzetközi megméretésen.

Általánosságban elmondható, hogy a bemutató bűnmegelőzési programok integratív és innovatív szemléletet alkalmaztak, kreatívan használva a művészet, a tudomány és – leginkább – a sport kínálta lehetőségeket. A programok tetemes része – a tizenhétből tíz projekt – a sporttevékenységet, leginkább pedig a futballt helyezte középpontjába. A továbbiakban azokat a projekteket elemezzük, amelyek kreativitásuk, egyedi megoldási módjuk vagy módszerük miatt kiemelkedőnek bizonyultak, és nagy valószínűséggel adaptálhatók Európa legtöbb országában.

Sporttal a bűnmegelőzésért

A programok áttekintésekor és bemutatásakor nagyon tanulságos lehet annak a kérdésnek az elemzése, hogy a labdarúgás mennyire heterogén módon jelent meg a prevenció bűnmegelőzési tevékenységeiben. Három projekt – a lengyel, a holland és a belga – „operált” kizárólagosan a focival mint bűnmegelőzési eszközzel; emellett további két olyan program volt, amelyekben a labdarúgás mint kiegészítő, támogató prevenció módszer jelent meg. Az öt, futballal foglalkozó program megközelítési módja azonban nagyon eltért egymástól.

Belgium projektje egy olyan földrajzi területet – konkrétan egy bűnözési szempontból kritikus területet – választott ki megelőzési fókuszterületként, ahol a fiatal felnőtt² lakosság több mint a fele (56-57 százalék) munkanélküli, a szociális problémák előfordulása kiugróan magas, és kritikusnak tekinthető az iskolából kieső tinédzserek aránya is. A célcsoport a környéken élő hat és tizenkilenc év közötti fiúkból, illetve a szüleikből állt. A projektben száznegyven fiatal vehetett részt, akik az úgynevezett futball-tanácsadón (*soccer guidance*)³ kívül a tanulásban való segítségnyújtásban részesültek, és

² A 18 és 24 év közötti lakosságról van szó.

³ Ez heti két tréninget és futballbajnokságok szervezését jelentette A kategóriás játékosok bevonásával (érdekesség, hogy például a magyar játékos, Juhász Roland is részese volt a programnak).

iskolai előmenetelüket is figyelemmel kísérték. Az iskolai előmenetelt az úgynevezett *Homework School* programelem támogatta, amely heti három alkalommal tette lehetővé az érintett gyermekeknek és testvéreiknek, hogy tanulási feladataik elvégzésében segítséget kapjanak a projekthez partnerként csatlakozó helyi iskolától. A pszichológiai tanácsadás keretében a veszélyeztetett gyermekek és szülei segítséget kaptak gyermekeik magatartási problémáinak, iskolai nehézségeinek, továbbá otthoni vagy álláskeresési gondjaik megoldásához.

A program célja – az ismertetett tevékenységeken keresztül – az volt, hogy minél kevesebb gyermek valljon kudarcot a tanulásban, csökkenjen a fiatalok szociális sérülékenysége (iskolai kiesés, ganglekbe kerülés, drogfogyasztás kockázata), illetve hogy a fiatalok a sport által megtanulják a szabályok tiszteletben tartását, az ellenfél elfogadását, és – a kudarcok elszenvedésén keresztül – javuljon a frusztrációtűrő képességük. A belga projekt a sport immánens értékközvetítő tulajdonságait használta a személyiség fejlesztésére, oly módon, hogy – bár profi sportembereket is bevont az edzések, mérkőzések lebonyolításába – a futballt nem mint professzionális tevékenységet, mint potenciális életcél alkalmazta, hanem megtanította a gyermekeket játszani, küzdeni, tisztességesen nyerni és veszíteni. A program racionálisan kombinálta a testmozgás adta lehetőségeket a szellemi sikerélményekkel, a tanulás támogatásával.

Említést érdemel még, hogy a sportprogramokat egy olyan futballpályán rendezték, amely egy korábban személtlerakóként működő terület revalidálása keretében épült, így a projektben az újrahasznosítás, a közterület helyi közösség általi birtokbavételének gondolata is hangsúlyosan megjelent.

Hollandia Goalkeepers: One team, one result! (Kapusok: Egy a csapat, egy az eredmény!) című projektje futballnak egészen más hozadékát kívánta kamatoztatni, noha a bűnelkövetési szempontból veszélyeztetett célcsoport kiválasztása szinkronban állt a belga projekttel. A hollandok egy kriminogén földrajzi területen kísérelték meg bűnmegelőzési ambícióikat sikerre vinni, nevezetesen 's-Hertogenboschban, egy száznegyvenezres településen, ahol hozzávetőlegesen huszonöt bűnelkövetői csoportot tartanak számon és tesznek felelőssé a törvényellenes cselekedetek (bűncselekmények és szabálysértések: drogkereskedés, erőszak, betörések stb.) jelentős részéért. A rendőrségi statisztikák igazolják, hogy az elkövetők között nagyon nagy számban vannak fiatalok, akik a legtöbbször problematikus, adott esetben kriminogén családi háttérből érkeztek. A projektbe így azokat a kiskorúakat vonták be, akik kevésbé tisztelik a közösségi együttélés alapvető normáit és a hatásá-

gokat, illetve akiknek a legtöbb esetben a bevándorlói lét hátrányaival is meg kell küzdeniük mindennapjaik során.

A holland program eszköztára azonban egészen másképpen használta fel a fociban rejlő prevenciós erőt. A futball „ars poeticája” e helyütt nem korlátozódott a csapatjátékban tanítható és elsajátítható készségek, képességek fejlesztésére, hanem a professzionalizmus üzenetét is közvetíteni kívánta. A *Goalkeepers* a Barcelona FC tükörcépeként épült fel: profi szerződésekkel, tréningekkel, mérkőzésekkel és elkötelezett üzleti támogatókkal. A projekt mottója megegyezett a hivatalos klub ideáival: „fegyelem, tisztelet és szabályok”. A *Goalkeepers* legfőbb üzenete azonban – a professzionalizmus ideájának és működési elveinek tükrözésén kívül – az volt, hogy a tinédzsereket önállóságra szoktassa; tette ezt azért, hogy a fiataloknak aktívan részt kellett venniük a rájuk vonatkozó szabályok megalkotásában. A Barcelona FC szellemisége azonban nem maradt elvont idea, hanem megjelent a sport-szerűség azon dimenziójában is, hogy a fiatalok felelősséggel tartoztak a sporton kívüli viselkedésükért a csapat előtt, az iskolai zűrókról vagy a rendőrségi ügyekről a *Goalkeepers* ugyanis azonnal értesült, és minden szabályszegésnek elkerülhetetlen és súlyos következményei voltak. A projekt lényege tehát annak a megértésében rejlett, hogy a sikerek, a professzionális attitűd nem állhat meg a jó sportteljesítménynél, annak hátterében mindig kemény önkontroll, fegyelem, szabálykövetés és együttműködés kell hogy álljon.

Lengyelország I'm fair! (Tisztességes vagyok!) című projektje volt a harmadik vegytisztán futballorientált bűnmegelőzési gyakorlat. Ez nemcsak eszközrendszerében, hanem céljait tekintve is a labdarúgásra koncentrált. A labdarúgó-mérkőzések és különösen az ezek apropóján a stadionokban lejátszódó történések ugyanis – sajnálatos módon – nem mindig állnak összhangban a *fair play* szabályaival. A mérkőzések által generált „arénahangulatba” gyakran vegyül agresszív attitűd, rasszista, esetenként antiszemita szitkozódás. A program elsődlegesen azt tűzte zászlajára, hogy a labdarúgó-rendezvényeket mentesítse a futballhuliganizmus megnyilvánulási formáitól, illetve attól a negatív konnotációtól, hogy a futballrajongók „csöcselék módjára” viselkednek. A program iskolai szinten, úgynevezett elsődleges – általános – bűnmegelőzési középponttal kezdte meg tevékenységét. A projekt célja az volt, hogy a tanulók között terjessze és vonzóvá tegye a békés együttélés szabályait és a *fair play* ideáját oly módon, hogy utóbbit nevelési-oktatási értéként az iskolai képzés részévé tette, a futballhuliganizmus terjedésének megelőzése és korlátozása céljából. A bűnmegelőzési feladatok

megvalósítása egy lódzi középiskolában kezdődött, ahol a kísérleti program lezárultával kutatást végeztek a tréning eredményességének mérésére. Tekintettel arra, hogy a visszajelzések pozitívnak bizonyultak, a projektbe újabb iskolákat vontak be: a tréningorozat így háromezer-kilencszáz diákot és nyolcvanhat tanárt aktivizált. A projekt eredményességét mutatta, hogy olyan – egymással éles ellentétben lévő – csapatok szurkolótábora is képes volt együttműködni, amelyeknél a rivalizálás miatt ez korábban elképzelhetetlen lett volna.

Franciaország prevenció programja speciális módszert alkalmazott, amely azonban – eredeti formájában – Európa jelentős részén kivitelezhetetlen a domborzati adottságok miatt. A *La Montagne comme école de vie* (A hegy az élet iskolája) elnevezésű projektbe olyan fiatalokat vontak be, akik kriminális szempontból veszélyeztetettek voltak, és speciális, úgynevezett bűnmegelőzési gondoskodás (*Youth Judicial Protection Institution*) alatt álltak. 2010-ben száznál is több gyermeknek adatott meg a lehetőség huszonkét túra keretében, hogy kipróbálhassák kinttartásukat, küzdőképességüket, együttműködési készségeiket, és megküzdjenek a hegymászásból adódó próbatételekkel a magas hegységekben. Az alkalmanként öt-hat napos túrák kifejezett célja az volt, hogy a fiatalok szembesüljenek félelmeikkel, korlátaikkal, egyszersmind tanuljanak saját kinttartásukról és küzdeni tudásukról is. A projekt – korlátozott időtartama ellenére – újszerű volt, és sajátos megközelítést alkalmazott a veszélyeztetett gyermekek segítésére. Európai adaptációja azonban anyagi és földrajzi kérdések miatt is kétséges.

A prevenció erőit azonban leginkább azokban az ötletekben és tevékenységekben láttuk, amelyek a sport mellett figyelmet fordítottak a fiatalok képzésének, iskolai tanulmányainak támogatására is. Több olyan projektet elemeztünk, amelyben elsődleges cél volt a serdülők iskolából való kimaradásának meggátálása. Tekintettel arra, hogy számos hazai és nemzetközi kriminológiai kutatás igazolta, hogy az iskolából való kiesés, a tanulmányok félbeszakadása erősen korrelál a deviáns magatartásokban, ad absurdum a bűnelkövetésben való aktív részvétellel, az iskolai előmenetelt támogató programoknak erős preventív jellege lehet.

Az iskolacentrikus és egyidejűleg a sportot is elsődleges eszközként alkalmazó programok közül kiemelkedett *Finnország* projektje, amelyet a nemzetközi zsűri a 2011. évi ECPA-verseny *Leginkább innovatív projektjének* járó különdíjjal jutalmazott. Az *Icehearts* című projektben egy hatlépcsős, tizenkét éven átívelő, veszélyeztetett fiatalokat támogató – módszereit és hatékonyságát tekintve is – komplex programot ismerhettek meg a konferencia

résztvevői. Az *Icehearts-projekt* 1996 óta működik Finnországban, és százhetvennégy fiatal sorsának alakulását kísérte végig öt-hat éves kortól egészen tizennyolc éves korig, a középiskola befejezéséig. A korai beavatkozás (*early intervention*) módszerét használó program azokat az óvodás gyermekeket támogatja, akik halmozottan hátrányos helyzetűek (anyaghiány, veszélyeztetettség, egyszülős család, esetleges bevándorló háttér) és pszichológiai problémákkal (hiperaktivitás, magatartászavarok) is küszködnek. A projekt kulcsa a mentor, aki – gyakorlatilag – a támogatott egész gyermekkorát figyelemmel kíséri, és folyamatosan támogató, segítő szerepet tölt be az életében; a kiválasztott gyermekek szülői hozzájárulással válhatnak a program részeseivé.

A mentor működése területi alapú: az önkormányzat szociális és oktatási-nevelési kompetenciájú munkatársai által azonosított, a problémás gyermekek nagy számával jellemezhető földrajzi területen látják el a feladatukat. Egy mentor egy legfeljebb húszfős vegyes csoport mentorálásáért felelős: a csoportba legfeljebb tíz, az óvodai munkatársak által problémásként azonosított gyermek kerülhet be, és az további tíz kevésbé problémás gyermekkel egészülhet ki, utóbbiak az előbbieik számára pozitív példaként hivatottak szolgálni. Ez a csoport az alapja a tizenkét éves mentori támogatásnak.

- A mentor feladata az első év folyamán arra korlátozódik, hogy hetente egyszer-kétszer találkozzon a gyermekkel, illetve szüleivel a bizalmi kapcsolat, a valódi elkötelezettség és együttműködés kialakítása céljából.
- A második lépcsőben a mentor az iskolai beilleszkedésben segíti a gyermeket a tanulás támogatásával, valamint hasznos és felügyelt szabadidős programok megszervezésével a csoport keretében.
- A további két-három év az első év rutinjának megfelelően folytatódik azzal a különbséggel, hogy a strukturált délutáni programokról fokozatosan és tudatosan áttevődik a hangsúly a gyermek számára megfelelő csapatsport kiválasztására, amely legtöbbször futball vagy jégheki. A mentor a sportprogramok lebonyolításán kívül folyamatosan tartja a kapcsolatot a gyermek szüleivel, és olyan kiscsoportos oktatási programokat szervez, amelyek a tanulási nehézségek fejlesztése mellett a szociális készségek javítását is célozzák.
- Tizenegy és tizenhárom éves kor között megkezdődik a tanuló felkészítése a következő oktatási szintre, vagyis a középiskolába való bekerülésre, amelynek keretében a mentor felveszi a kapcsolatot a leendő iskola személyi állományával, hogy felmérje, minden támogatási lehetőség adott lesz-e a fiatal számára, ha megkezdí középiskolai tanulmányait.

- A 13–15 éves korosztályban folytatódnak az alapprogramok, kiegészülve a tinédzsereket érintő kérdések elemzésével: a drog- és alkoholprevencióval, valamint a szexuális felvilágosítással és neveléssel.
- A befejező fázisban – a mentorált tizenhatodik és tizennyolcadik életéve között – a munkára vagy az esetleges továbbtanulásra való felkészítés zajlik, ebben hangsúlyos szerepet kap az egyéni készségek és adottságok személyre szabott elemzése, illetve annak tudatosítása is, hogy a projekt keretében megismert barátok és segítők támogatására a gyermek a későbbiekben is számíthat, még ha nem szervezett formában is. Ebben a szakaszban intenzív együttműködés van a mentor és a szülők, a felsőoktatási intézmények, a munkaügyi központok és szociális intézmények között a fiatal komplex támogatása céljából.

Művészettel a bűnmegelőzésért

A sportprogramokon kívül nagy számban találkoztunk a művészeti eszközök eltérő értelmezésű felhasználásával a bűnmegelőzésben. Ezek a projektek természetesen nemcsak a kiválasztott művészeti ág, hanem a felhasznált „fizikai” és „humánfelületek” tekintetében is nagyon különböztek egymástól. Voltak hangsúlyosan a fiatalok aktivitását vagy a pszichológiai képességek fejlesztését (önbizalom növelését, verbális és érzelmekifejező készség javítását) célzó projektek, de megismerhettünk olyan törekvéseket is, amelyek elsődlegesen az élmények befogadásával operáltak.

Észtország programja egy brazil ötleten alapult, amelyben a fiatalok dobolás élményén keresztül kerülhettek közelebb egymáshoz, ízlelőt kapva a közösségi lét pozitív élményvilágából, a játék és a ritmus örömeiből. A brazil *Grupo Cultural AfroReggae*, a londoni *People's Palace Project* és a *Foundation Tallinn* (Tallinn Alapítvány) közös kezdeményezése nyomán több ütőcsoport alakult: az alapprogram tíz- és huszonhat éves fiatalok ingyenes zenei képzését tűzte ki célul, amelyhez 2011-ben egy speciális, veszélyeztetett gyermekek foglalkoztatását támogató program járult. A csoportban olyan fiatalok vettek részt, akik alkohol- vagy drogproblémákkal küszködtek, esetleg elkövettek kisebb törvénysértéseket. A projekt elsődlegesen arra koncentrált, hogy a fiatalok a zenélés közös élményén keresztül barátságokat kössenek, és nyitottá váljanak más kultúrák megismerésére, ezen belül a projekt nagy figyelmet fordított az orosz nemzeti kisebbség és az észt gyermekek kapcsolatainak ápolására. A zenélés nem merült ki a *workshopok* közös munkájában,

hiszen számos koncertet is rendeztek a szervezők. A projekt kétszáz gyermek aktív „mozgósítását” és további ezer fiatal élménybefogadó aktivizálását tette lehetővé. Természetesen a tevékenység konkrét megvalósulása önmagában nem mutatott közeli összefüggést a prevencióval, de a veszélyeztetett gyermekek foglalkoztatása, lélektani fejlesztése, a tolerancia mint érték terjesztése járhat olyan bűnmegelőzési hozadékokkal, amelyek érdeklődésre tarthatnak számot.

Litvánia Forum Theatre (Fórum Színház) elnevezésű programja szintén egy brazil alkotó, *Augusto Boal* elgondolása alapján terjedt el Európában. A brazil rendező akkor szembesült a közönség igényével az alkotófolyamatban való részvételre, amikor egy előadáson az egyik néző felment a színpadra és elmondta, hogy szerinte a darabnak mi lehetne a reális folytatása. A művész ez az élmény indította arra, hogy az addig passzív befogadóként tekintett közönséget bevonja a színpadi mű cselekményének, dialógusainak megalkotásába, egyszersmind valódi beszélgetést, kommunikációt kreálva a színházi élményből. A *Forum Theatre* több európai ország (Svédország, Anglia) közvetítésével jutott el Litvániába, ahol a projektgazdák már célzottan a fiatal korosztály problémáinak megoldására kívánták használni a művészeti eszközt. A projekt tizenkét és tizenkilenc év közötti veszélyeztetett gyermekeket vont be a színházi tevékenységbe. Az újszerű törekvés érdekessége és erenye az volt, hogy a színdarabra való felkészülés során a színházi stáb önkéntesein és az érintett gyermekeken kívül szülők, tanárok, szociális munkások, iskolai tanácsadók, pszichológusok és rendőrök is részeseivé váltak az alkotófolyamatnak, ezáltal a kritikus – a fiatalokat érintő – kérdések felvetésének és megtárgyalásának.

Az előkészítő fázisban már megkezdődött a dialógus a szervezők és a lendő résztvevők között: kérdőívek, szóróanyagok szétosztásának formájában, majd a színház stábja szemináriumokat tartott a diákok és a tanárok számára, ahol a szereplők megismerkedhettek a módszertani kérdésekkel, és meg is oszthatták egymással kérdéseiket, dilemmáikat. A harmadik lépés a bemutató előkészítése és lebonyolítása volt, amely kiegészült egy – a bűnmegelőzés szempontjából – kiemelkedően fontos tevékenységgel: az úgynevezett speciális nyári tábor megrendezésével kifejezetten és kizárólagosan a hátrányos helyzetű és veszélyeztetett fiatalok számára. A megvalósítók által megfogalmazott cél az volt, hogy a fiatalokat aktívan támogassák lélektani képességeik fejlesztésében, problémáik feltárásában és megoldásában, illetve hogy a szereplés élményén keresztül növeljék önbizalmukat és fejlesszék kommunikációs készségeiket. A program keretében a művészeti terä-

pia (*art therapy*) alapvető eszközein kívül sor került közös kirándulásokra, filmes képzésekre, csapatépítő tréningekre.

A *Forum Theatre* hatósugara igen széles volt, hiszen huszonnyolc középiskola és hét gyermekotthon lakói csatlakozhattak a színházi kezdeményezéshez. Tekintettel arra, hogy a projekt nagyon hatékonyan mozgósította a fiatalokat a fiatalok érdekében, a nemzetközi zsűri Litvániát a *Fiatalok a fiatalokért* elnevezésű különdíjjal jutalmazta.

Néhány projekt definiáltan a marginalizált fiatalok segítségét tűzte ki céljával, illetve annak megelőzését kívánta elősegíteni. Azok az ötletek bizonyultak a leginkább hatékonyak, amelyek a fiatalok fejlesztését nem elszigetelten, hanem egy közösségbe ágyazva kívánták előmozdítani, támogatva ezáltal a közösségi/települési integrációt is.

Kiemelendő és kiemelkedő volt – hozzáállását és módszereit tekintve is – *Bulgária* programja, amely a roma közösséghez tartozók integrálását célozta, művészeti eszközök (festés, tánc, ének, dráma) felhasználásával. A program keretében szervezett egyéni és csoportos tevékenységeknek – művészeti klubfoglalkozásoknak, „szülők iskolájának” és a helyi közösségi tanácskozásoknak – vegyes lakosságú kistélepülések könyvtárai és művelődési házai adtak otthont, azokon mind a veszélyeztetett helyzetű roma fiatalok és szüleik, mind a többségi társadalom képviselői részt vehettek (pedagógusok, művelődési szakemberek, szociális munkások önkénteseikként, illetve a helyi lakóközösségek tagjai stb.). A program a kulturális készségek, képességek fejlesztésén túl aktivizálta a helyi lakosságot abból a szempontból is, hogy adakozási kampányokat kezdeményezett, illetve segítette a roma szülőket – esetleges – nevelési nehézségeikben is. Különösen fontos hozadéka volt a programnak a tolerancia, a kölcsönös megértés és segítségnyújtás elősegítése, továbbá a roma kisebbség oly módon történő aktivizálása, hogy a művészeti élmények által lehetőségük adódott arra, hogy tehetségüket kibontakoztatva mutassák meg saját kultúrájukat a többségi társadalomnak. A program mérhető eredményeként volt elkönnyvelhető az érintett településeken a bűnelkövetési mutatók javulása, valamint az iskolai lemorzsolódás és a korai házasságok számának csökkenése is.

Svédország Young Subway című projektje a Stockholm vonzaskörzetébe tartozó Tyresö önkormányzat szociálisan hátrányos helyzetű lakókörzetében indult kezdeményezés, amely az elmúlt két évben százhusz fiatalot mozgósított a rongálások (főként falfirkák) által okozott károk jóvátétele és a környék szépítése érdekében. Az alapötlet nem volt túlzottan bonyolult és újszerű, a célkitűzések megvalósítása azonban professzionális volt. A fiatalok feladata

az volt, hogy szociális értelemben hátrányos környék aluljáróit és elhanyagolt területeit tegyék szebbé egyedi alkotásaikkal, mozaikok lerakásával és virágültetéssel. A projekt eredményességét mutatta, hogy a környéken a grafitik és rongálások száma radikálisan csökkent, a többi területen azonban a bejelentések száma nőtt, hiszen a lakók érzékenyebbé váltak környezetük szépsége, esztétikai minősége iránt.

Részben a művészet eszközeit alkalmazta *Magyarország* projektje is, amely elsősorban a rendőrség munkáján alapult. A Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság programja, amely a *Lépésről lépésre – együtt a biztonságért* címet viselte, egy komplex bűnmegelőzési projekt három modullal, amelyek az intézményesített keretek között folyó oktatás nyújtotta lehetőségekre, a szabadidő hasznos eltöltésének elősegítésére és a közösségépítésre épülnek. A program gerincét egy tizenkét tablóból álló vándorkiállítás adja, a hozzá kapcsolódó kilencvenperces prevenciós előadással, a megszerzett ismeretek elmélyítését segítő bűnmegelőzési brosúrákkal, a hatvanhárom bűnmegelőzési kisfilmből álló médiatárral, valamint a diákokkal foglalkozó szakembereket segítő, képző élménypedagógiai tréninggel.

A kiállítás, valamint a médiatár diákoknak szóló epizódjainak alapvető célja az volt, hogy a bemutatott témák, előadások, kiadványok segítségével felhívja a figyelmet a diáksínyek és a fiatalkorban elkövetett bűncselekmények közötti szűk határra. A program szakmai tartalmának összeállításakor szempont volt, hogy egyedi, innovatív megoldást találva az életkori sajátosságoknak megfelelően készítse föl a gyerekeket, fiatalokat a választás lehetőségére helyes és helytelen között, miközben a tablók és a kisfilmek önmagukban is figyelemfelhívók és értelmezhetőek legyenek. Ezt szem előtt tartva a humor – karikatúra – eszközeit is beépítő képi világ köré épült föl a nagy projekt. Bár a program elsődlegesen az élmények befogadására alapozott, a nemzetközi zsűri is kiemelte a hazai program egyediségét, és a humor felhasználását, ami nem volt jellemzője a többi projektnek.

A 2011. évi Európai Bűnmegelőzési Díj ünnepélyes átadása

A pályázati anyagokból kiderült, hogy néhány országban – különösen Németországban és az Egyesült Királyságban – a bűnmegelőzés tervezése és működtetése tudatosan és tervszerűen támaszkodik a tudományos eredményekre, nevezetesen a kriminológia és pszichológia által felhalmozott tudásanyagra. A

tudományos eredmények gyakorlati felhasználását, praktikus adaptációját az ECPA zsűrije is honorálta, hiszen 2011 nyertes pályázata *Németországé* lett.

A bűnmegelőzési pályázatok közül a *fairplayer:manual/fairplayer.sport* elnevezésű, szociális és erkölcsi nevelést célzó német program több szempontból is kulcsfontosságúnak bizonyult: részben a téma aktualitása, részben pedig tudományos megalapozottsága és kidolgozottsága miatt. A projekt azért is különösen alkalmas a kiemelésre, mert az általa kezelni célzott kortárs agresszió (*bullying*) mint jelenség nem korlátozódik Németországra, hanem egész Európában, így Magyarországon is aktuális probléma.

A német pályázat legnagyobb erénye azonban abban rejlett, hogy nemcsak a probléma feltárása, a definíció megalkotása és a projekt kivitelezése volt tudományosan megalapozott, hanem a projekt eredményességének mérése is. A *bullying* tudományos meghatározását egy konkrét előzetes elemzés követte annak eldöntése érdekében, hogy mely célcsoport milyen módszerrel lenne érdemben elérhető és kezelhető. A kiválasztott iskolások ez után többirányú segítséget kaptak pedagógusok, pszichológus szakemberek és mentorok részéről, amit egy átgondolt képzés előzött meg a gyermekekkel foglalkozó szakemberek számára. A szakemberképzés után kezdődött meg az effektív munka, amely egyrészt a hétköznapi helyzetek szakszerű feldolgozásában (konfliktushelyzetek erőszakmentes kezelése) segített, másrészt pszichológiai tréningeket működtetett a gyermekek számára mind az iskolában, mind az általuk látogatott sportklubokban. A módszer integratív szemlélete lehetővé tette, hogy a fiatalok közelebb kerüljenek a kortárs erőszak és a kiközösítés súlyának, természetének és „működésének” megismeréséhez, valamint hogy a fiatalok tisztában legyenek saját képességeikkel a kérdés megoldásának vonatkozásában.

A projekt változatos részecskéket – egyik oldalon az antiszociális viselkedéssel és a kortárs erőszakkal mint negatív, másik oldalon a proszociális és „*fair*” viselkedéssel mint pozitív jelenséggel kapcsolatos ismeretek fejlesztése; a személyes felelősségvállalást és a nyugodt, körültekintő és felelősségteljes problémamegoldást elősegítő attitűd kialakítása; pozitív kortárs kapcsolatok, együttműködő osztály- és csapatszellem kialakítása; empátia, előrelátási és szocioemocionális, önismereti és önértékelési készségek fejlesztése, pozitív viselkedés kialakítása; megfelelő viselkedési stratégiák kialakítása – tűzött ki maga elé az agresszív viselkedési minták visszaszorítása, a kortárs erőszak és az áldozattá válás megelőzése érdekében. A változatos célkitűzéseket változatos módszerekkel valósították meg: egyebek között csoportfoglalkozásokkal, szerepjátékokkal, kognitív módszerekkel és

morális dilemmák megvitatásával próbálták a programba bevont fiatalok ismereteit bővíteni, viselkedésüket és attitűdjüket fejleszteni.

Fontos kiemelni, hogy a projekt keretében jelenleg is folyamatban van egy országos „képzők képzése” program, amelyhez sikerült megszerezni az üzleti szféra pénzügyi támogatását a társadalmi felelősségvállalás jegyében.

A projekt hatékonyságát több formában is értékelték. Mind a *fair-player:manual*, mind a *fairplayer:sport* fázis tudományos alapú hatékonyságvizsgálata megtörtént, amikor is a projektbe bevont gyermekeken kívül egy úgynevezett kontrollcsoportban is elvégezték azokat a tesztek, amelyekkel felmérték a gyermekek együttműködési készségének, empátiájának és kudarc-tűrő képességének, illetve versengő hajlamának és önuralmának – az esetleges – fejlődését. Az értékelés kapcsán hangsúlyozni kell azt a tény, hogy a német projektleírás nem torzította saját tréningjeinek eredményességét pozitív irányban, hanem beszámolt annak gyengeségeiről is. Kiderült ugyanis, hogy az úgynevezett „problémás” gyermekek csoportjában a pszichológiai tréningek korántsem voltak olyan hatékonyak, mint az átlagos fiataloknál. Ahogyan az is felszínre került, hogy – bár a projekt eredményes volt az együttműködési készség, az önuralom/indulatkontroll és a kudarc-tűrő képesség fejlesztésében – a projektben részt vevők empátiája és a tervezési képessége nem javult olyan mértékben a gyakorlatok hatására, mint ahogyan az az előzetes hipotézis alapján várható volt.

Az ismertetett legjobb gyakorlatok leírásai az Európai Bűnmegelőzési Hálózat honlapján⁴ angol nyelven minden érdeklődő számára hozzáférhetők.

⁴ <http://www.eucpn.org/eucp-award/entries.asp?year=2011>

KARDOS SÁNDOR

A tényfeltáró fegyelmi vizsgálatok lefolytatásának gyakorlati tapasztalatai*

Fegyelmi eljárás megindítása érdekében minden esetben konkrét személyre vonatkozóan kell fennállnia a fegyelemsértés megalapozott gyanújának, vagyis az elkövető személyének ismeretén túl meg kell határozni azt a belső normát is, amelynek megszegésével a fegyelemsértést elkövették. Ennek megállapítása esetenként az elsődlegesen rendelkezésre álló adatok alapján nem lehetséges, ilyenkor a fegyelemsértés megalapozott gyanújának megállapítása, vagy kizárása érdekében fegyelmi tényfeltáró vizsgálatot kell lefolytatni.

A fegyelmi tényfeltáró vizsgálat elsődleges célja, hogy amikor a rendelkezésre álló adatok alapján a fegyelemsértés elkövetése vonatkozásában nem lehet minden kétséget kizáróan állást foglalni, akkor még a fegyelmi eljárás elrendelése előtt kerüljön sor tények, adatok, információk tisztázására.

E vizsgálatok lefolytatásának szabályaira – ellentétben egyéb eljárásokkal, amelyeknél az eljárási szabályokat normákban határozták meg (*például büntetőeljárás, közigazgatási eljárás, szabálysértési eljárás stb.*) – sem a fegyelmi szabályzat, sem más norma konkrét iránymutatást nem ad. Részben ezt a hiányt pótlandó, részben szakmai iránymutatásként és nem utolsósorban az országosan is egységes gyakorlat kialakításának irányába mutató szándéktól vezérelve az ORFK Fegyelmi Osztály beosztottjaként a fegyelmi tényfeltáró vizsgálatok lefolytatásának gyakorlati tapasztalatait szeretném összegezni.

A bemutatott gyakorlati tapasztalatok összeállítására elsősorban az ORFK Fegyelmi Osztály által lefolytatott tényfeltáró vizsgálatok adatai alapján került sor. A tapasztalatokat igyekeztem olyan formába rendezni, hogy az információk azoknak is segíthessenek, akik még nem végeztek ilyen jellegű tevékenységet, egyúttal azonban a tényfeltárást végzőknek is adhassak támpontokat.

Beosztásomból adódóan rendszeresen vettem és veszek részt tényfeltáró vizsgálatokban, több esetben országos médiaérdeklődést kiváltó tényfeltárássok részese, illetve vezetője voltam, ilyenkor az összefoglaló jelentés össze-

* A tanulmány az ORFK Fegyelmi Osztály által a Csopaki Oktatási és Kiképzési Központban a fegyelmi előadókna meg tartott 2012. évi szakmai továbbképzésen elhangzott előadás szerkesztett változata.

állítása is az én feladatom volt. Számtalan esetben társ rendőri egységekkel (ORFK Ellenőrzési Szolgálat, ORFK Hivatala stb.) közösen lefolytatott tényfeltáró vizsgálatokban végeztem munkát.

A tárgykörben több év alatt szerzett tapasztalataimat szeretném közölni a következőkben.

Jogszabályi háttér

A belügyminiszter irányítása alatt álló fegyveres szervek hivatásos állományú tagjainak *fegyelmi szabályzatáról* szóló 11/2006. (III. 14.) BM rendelet 11. §-a határozza meg, hogy mely esetekben kötelessége az előjárónak a fegyelemsértésről történő tudomásszerzés után eljárást kezdeményezni, a (3) bekezdés viszont úgy rendelkezik, hogy

(3) Ha kötelezettségzegésre utaló adatok a fegyelemsértés megalapozott gyanújának megállapításához vagy kizárásához nem elegendők, a fegyelmi jogkört gyakorló előjárónak parancsnoki (tényfeltáró) vizsgálattal vagy más módon (pl. belső ellenőrzés) kell a megalapozott gyanút alátámasztó vagy kizáró körülményeket tisztázni. A parancsnoki (tényfeltáró) vizsgálat nem irányulhat a fegyelmi eljárás megkerülésére, a fegyelemsértéssel gyanúsítható hivatásos állományú jogainak csorbitására.

Ez a meghatározás kizárólag magáról a tényfeltáró vizsgálatról ír, annak végrehajtási szabályait illetően (határidők, elrendelési iratok, a vizsgálat során alkalmazandó dokumentációs kötelezettség, a meghallgatások tekintetében támasztott alaki, tartalmi követelmények stb.) egyáltalán nem rendelkezik.

A tényfeltáró vizsgálat lefolytatásakor az egyéb vizsgálatok – fegyelmi tisztként elsősorban a fegyelmi vizsgálatok, valamint a büntetőeljárások – idején bevett eljárási szabályokat alkalmazzuk analógiaként azon esetekben, ahol erre lehetőség van. Ennek részletezésére a későbbiekben, a konkrét eljárási tevékenység ismertetésekor kitérek.

Az ellenőrzési szabályzatról kiadott 6/2012. (III. 19.) ORFK Utasítás a tényfeltáró vizsgálatot mint fogalmat „nem ismeri”, viszont mélységében részletezi az ellenőrzések lefolytatásának szabályait. A szabályzatban megfogalmazottak széles körben alkalmazhatók a fegyelmi tényfeltáró vizsgálatok lefolytatásakor is.

A tényfeltáró vizsgálat iránt támasztott alapvető szakmai követelmények

Az ellenőrzési szabályzatban felsorolt ellenőrzés alapelvei a fegyelmi tényfeltáró vizsgálatok esetében is irányadók kell hogy legyenek. A szabályzat – felsorolás jelleggel – a következő alapelveket határozza meg.

Ellenőrzési alapelvek:

- törvényesség, szakszerűség,
- célszerűség, tervszerűség,
- objektivitás–komplexitás–függetlenség,
- hitelesség–nyilvánosság–jóhiszeműség,
- együttműködés.

A szabályzat nevesíti az ellenőrzési módszereket is, közülük valamennyi a fegyelmi tényfeltáró vizsgálatokon is alkalmazható. Az alapelvek – szintén felsorolás jelleggel – a következők:

Ellenőrzési módszerek

- helyszíni vizsgálat,
- személyes megkérdezés (interjú),
- kiadmányozási jog gyakorlása,
- beszámoltatás,
- iratok, okmányok, nyilvántartások ellenőrzés helyére történő bekérése, tanulmányozása,
- anyagok, eszközök tételes rovincsolása,
- a rendőrséggel együttműködő, területileg illetékes állami és társadalmi szervezetek – az ellenőrzés tárgyával kapcsolatos – véleményének megismerése,
- folyamatos adatszolgáltatás és jelentések elemzése,
- statisztikai adatok értékelése,
- a rendőrségnél rendszeresített technikai eszközzel, szükség esetén orvosi vizsgálat alkalmazásával annak elemzése, hogy az ellenőrzött személy fogyasztott-e alkoholt vagy bódító hatású szert,
- minősített adat védelmére és adatvédelmi, iratkezelési szabályok betartására vonatkozó, valamint biztonsági ellenőrzés,
- munkafolyamat ellenőrzése (megfigyelés),
- elektronikus úton történő ellenőrzés,
- az ellenőrzés céljának és tárgyának megfelelő egyéb módszer.

Mivel írásom kizárólag a fegyelmi tényfeltáró vizsgálatok lefolytatása során szerzett gyakorlati tapasztalatokról szól, ezért az alapelvek és módszerek elemzésére külön nem térek ki, azokról az ellenőrzési szabályzat részletesen ír. Felsorolásukat viszont azért tartottam elengedhetetlennek, mert fegyelmi tényfeltáró vizsgálat megindítása előtt szükséges, hogy a vizsgálatban részt vevő személyek megismerjék az ellenőrzési szabályzatot.

Tényfeltáró vizsgálatot végzők ne kezdjenek vizsgálatba az ellenőrzési szabályzat áttanulmányozása, megismerése nélkül!

A tényfeltáró vizsgálat lefolytatása a gyakorlati tapasztalatok alapján

A tényfeltáró vizsgálat megindítása

A tényfeltáró vizsgálatok megindítása nincs konkrét alaki vagy tartalmi elemeket tartalmazó irat elkészítéséhez kötve, ennek ellenére az eljárás megindítása nem mellőzhet egy olyan iratot, amely kezdő iratnak tekinthető. Ennek részben azért van jelentősége, mert az iratok által meghatározott kezdőnap keretet ad a vizsgálatnak, részben azért, hogy az egész vizsgálat megalapozottsága mind az eljárás során, mind a későbbiekben igazolható legyen.

Mivel minden esetben már valamilyen szinten rendelkezésre álló információk alapján kell kizárni vagy igazolni a fegyelemsértés tényét, ezért a fegyelmi tényfeltáró vizsgálatok minden esetben előzményi iratokra épülnek. Kezdő iratnak – egyéb szabályozás hiányában – azt az iratot tekintjük, amelyen a tényfeltáró vizsgálat elrendelésére jogosult vezetőnek a tényfeltárás megindítására vonatkozó legkorábbi szignója, aláírása megtalálható. Az esetek nagy többségében – tapasztaltunk szerint – a vizsgálat megindítására vonatkozó valamilyen jellegű konkrét vezetői feljegyzés megtalálható az iratokon.

A kialakult gyakorlat szerint vannak olyan rendőri egységek, ahol a tényfeltáró vizsgálat megindítása határozattal történik, amelyet az elrendelésre jogosult vezető ír alá. E határozatokban az előzetesen ismert adatok alapján felüntetik a tényfeltáró vizsgálat tárgyát, annak határidejét, az összefoglaló jelentés elkészítésének határidejét, valamint a vizsgálat lefolytatására kijelölt személyek és külön a vizsgálat vezetőjének a nevét.

A határozatban történő vizsgálatindítás nem kötelező, az iratokon szereplő vezető szignója viszont elengedhetetlen a vizsgálat megindításához. Bármilyen formában történjen is az indulás, azt minden esetben olyan módon kell írásban dokumentálni, hogy a kezdő dátum a későbbiekben is visszake-

rešető legyen. A határozat alkalmazása jelentős mértékben mérsékelheti az eljárás során felmerülő, illetve a későbbiekben adódó jogvitákat.

A tényfeltáró vizsgálatot lefolytató személy(ek) kiválasztására nincsenek alapszabályok, ezt mindig a szükséges feladat alapján kell meghatározni. A gyakorlat szerint a fegyelmi tevékenységet folytató személy minden esetben tagja a kivizsgálásban részt vevő állománynak. Speciális rendőri, rendőrszakmai kérdések kapcsán induló vizsgálatban célszerű az érintett szakterületről is kijelölni résztvevőt (például büntügyi, rendészeti, gazdasági területek stb.).

A fegyelmi területen, a fegyelmi eljárásokban jártas személy bizottsági tagként alkalmazása leginkább a cselekmények pontos minősítése, normába ütköztetése miatt fontos.

A tényfeltáró vizsgálatok esetében, induljon az bármilyen csekély tárgyi súlyú, vagy könnyen felfedhető jogsértés kapcsán, minden esetben célszerű, ha nem egyvalakit jelölnek ki a végrehajtásra. A létszámnak minden esetben igazodnia kell a végrehajtás jellegéhez, a vizsgálandó cselekmény összetettségéhez, bonyolultságához, de alapszabály – amelyet a gyakorlat is igazol –, hogy a tényfeltáró vizsgálatot minden esetben legalább két személynek kell lefolytatnia.

Összetettebb tényállású, több elkövetős, illetve jelentősebb tárgyi súlyú normaszegés gyanúja esetén célszerű, ha a tényfeltáró vizsgálatot az erre célra kijelölt bizottság végzi. Ennek létszámára vonatkozóan szintén nem lehet meghatározni egyértelmű szabályokat, az összeállításnál azt kell szem előtt tartani, hogy a túl nagy létszámú tényfeltáró bizottság (a gyakorlat szerint négy-öt fő felett) tevékenysége jelentős koordinációt is igényel. Ha több személy folytatja a tényfeltáró vizsgálatot, már a kivizsgálás kezdeti szakaszában elengedhetetlen a feladatok, a feladatkörök megállapítása, a vizsgálat tárgyául szolgáló kérdéskörök kijelölése, a közös munka megtervezése, a konkrét, személyre szóló feladatok meghatározása, a számonkérésre vonatkozó határidők, határnapok kitűzése.

A vizsgálatnak minden esetben kell hogy legyen egy vezetője, akinek feladata a résztvevők szakmai tevékenységének koordinálása, a munka szervezése, elosztása, tervezése. Általában az összefoglaló jelentéseket is a vizsgálat vezetője állítja össze a résztvevők részjelentései alapján. Ezzel együtt a vizsgálat vezetője is aktívan részt vesz az érdemi munkában, feladata nem korlátozódhat kizárólag az irányításra.

A tényfeltáró vizsgálatok szakszerű lefolytatása érdekében elengedhetetlen a munka előzetes tervezése, ehhez a tevékenység megkezdése előtt rendelkezésre álló adatok és dokumentációk alapján célszerű írásos tervet készí-

teni. A terv végleges formába öntése előtt valamennyi előzetes információt össze kell gyűjteni, a konkrét eset valamennyi ismert körülményével tisztában kell lenni, valamint be kell szerezni és meg kell ismerni a vizsgálat tárgyául szolgáló tevékenységet szabályozó jogi és egyéb belső normákat, szabályozókat. A terv megírása előtt, vagy annak folyamatában a vizsgálatban részt vevők közötti szakmai konzultációk is indokoltak lehetnek.

A vizsgálati terv összeállítását konkrét tartalmi, formai elemek nem kötik, összeállításához analógiaként a rendőri munka egyéb területein használt tervek szolgálhatnak (például ellenőrzési terv, nyomozati terv stb.).

Bármilyen formában készüljön terv a tényfeltáró vizsgálatához, annak elengedhetetlen része kell hogy legyen a feladatok tervezése, elosztása, ez napi, heti bontásban is feltüntethető a végrehajtáshoz rendelt határidő és a végrehajtásért felelős személy(ek) megjelölésével. Ugyancsak alapvető része a tervnek a tényfeltáró vizsgálat lefolytatásának végső határideje, valamint ezt megelőző határidő megjelölésével a részjelentések elkészítési határideje.

Elkészítése után a tervet célszerű a végrehajtásban részt vevőkkel még az érdemi munka megkezdése előtt eligazítás, megbeszélés keretében ismertetni. Ezen a megbeszélésen gyakorlati kérdések megvitatására is sor kerülhet. Az előreláthatóan hosszabb ideig tartó, akár többnapos helyszíni tevékenységet is igénylő tényfeltáró vizsgálatnál visszatérő jellegű, az elvégzett feladatokat is számon kérő, valamint a hátralévő feladatokat folyamatában pontosító eligazításokat indokolt tartani.

Összetettebb tényfeltáró vizsgálat esetén gyakori, hogy a vizsgálat folyamatában új, addig nem ismert adatok merülnek fel, olyanok, amelyekre az előzetes tervezés alapján nem számítottunk (*például korábban nem ismert dokumentumok előkerülése, új tanú felkutatása stb.*). Ezekben az esetekben kiemelt jelentőségük van a munkafolyamatba épített, visszatérő jellegű eligazításoknak, amikor is az új információk alapján szükségessé válhat a tényfeltárás tervezett menetének megváltoztatása is.

A gyakorlatban számtalanszor adódott ilyen helyzet, és ez megkövetelte az előzetesen összeállított kivizsgálási terv módosítását is. A módosított terv új tartalmi elemeit a végrehajtásban részt vevő állománnyal – például eligazítás keretében – ismertetni kell.

Az tényfeltárás kezdetén megtartandó eligazításnak, valamint a visszatérő jellegű ellenőrzésnek, számonkérésnek több szerv együttműködése esetén kiemelt jelentősége van.

Gyakori, hogy speciális rendőrszakmai kérdések kapcsán induló vizsgálatokba bevonják az adott szakterületet ismerő (bűnügyi, rendészeti, határren-

dészeti, gazdasági stb.) dolgozókat is. Nekik is részjelentésben kell összefoglalniuk a szakmai megállapításukat, ennek adatai bekerülnek a tényfeltáró vizsgálat összefoglaló jelentésébe.

Az ellenőrzési szabályzat az ellenőrzésben részt vevőknek kötelezővé teszi a nyílt parancs vagy megbízólevél meglétét. A fegyelmi tényfeltáró vizsgálatok – álláspontunk szerint, valamint a gyakorlat alapján – ezen iratok nélkül is lefolytathatók, mivel ez a tevékenység nem minősül konkrétan ellenőrzési feladatnak. A nyílt parancs és megbízólevél hiányát a korábbiakban említett határozattal történő tényfeltáróvizsgálat-megindítás – a résztvevők nevesítésével – teljes mértékben pótolja.

A tényfeltáró vizsgálat lefolytatásának határideje

A fegyelmi tényfeltáró vizsgálatok megindítására és lefolytatására mindeneke előtt a Hszt.-ben meghatározott fegyelmi elévülési határidők szem előtt tartásával kell intézkedni. A Hszt. (*a fegyveres szervek hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról szóló 1996. évi XLIII. tv.*) alapvetően a következők szerint rendelkezik az elévülésről:

122. § (1) Elévülés miatt nem indítható fegyelmi eljárás, ha a fegyelemsértés elkövetése óta 3 év eltelt.

(2) Nem indítható fegyelmi eljárás abban az esetben sem, ha a fegyelmi jogkör gyakorlójának a fegyelemsértésről, szabálysértésről való tudomásszerzésétől számított három hónap eltelt.

A leírtak alapján mind az objektív (három év), mint a szubjektív elévülési határidőt (három hónap) szem előtt kell tartani a tényfeltáró vizsgálatok lezárásakor. Az elévülés után ugyanis már nincs lehetőség fegyelmi eljárás megindítására egy adott normaszegő magatartás kapcsán.

A gyakorlat szerint a három hónapos szubjektív elévülési határidő minden esetben elegendő egy fegyelemsértés elkövetési gyanújának megállapítására vagy kizárására. Abban az esetben viszont, ha a tényfeltáró vizsgálat megindítása a fegyelmi jogkör gyakorlójának tudomásszerzése után jelentős késedelemmel – egy-két hónap elteltével – történik, a tényfeltáró vizsgálat lezárásának határidejére kiemelt figyelmet kell fordítani.

Korábban – akár az észlelés előtti években – megvalósított normaszegő magatartások miatt induló tényfeltáró vizsgálatok esetében minden esetben figyelemmel kell lenni a hároméves objektív elévülési határidőre is.

A tényfeltáró vizsgálatok vonatkozásában konkrét végrehajtási határidőt semmilyen norma nem határoz meg. Az eljárási határidőt az adott vizsgálat

jellegétől, a tevékenység előre látható összetettségétől függően lehet meghatározni. Általános szabályként a más eljárásokra is vonatkozó harmincnapos eljárási határidőt tekintjük mérvadónak. Ez az idő elegendő még a legösszetettebb cselekmények kapcsán induló tényfeltáró vizsgálatok lefolytatására is.

Tényfeltárás keretében a harminc napnál hosszabb „vizsgálódási idő” – tekintettel arra, hogy a vizsgálat tárgyáról minden esetben már a tényfeltárás kezdetén is rendelkezésre állnak adatok, információk – nem nagyon indokolható.

Az eljárási határidő vonatkozásában összességében kijelenthető, hogy minden esetben törekedni kell az optimális határidőnek a meghatározására, kerülni kell a vizsgálat indokolatlan elhúzódsát.

Meghallgatások a tényfeltáró vizsgálatban

A tények bizonyítására a rendelkezésre álló és a tevékenység során beszerezhető tárgyi bizonyítási eszközök (iratok, jelentések, szolgálati okmányok, ellenőrzési naplók stb.) beszerzése mellett különös figyelmet kell fordítani a személyhez kötött bizonyítékok beszerzése, vagyis a vizsgálat idején meghallgatottak által elmondottakra. A meghallgatások lefolytatásának jog- és szakzszerűségére a tényfeltáró vizsgálatokon kiemelt figyelmet kell fordítani.

A vizsgálatokon meghallgatottak által elmondottakat minden esetben írásban kell rögzíteni. Erre alkalmas lehet a meghallgatásról készített jelentés vagy feljegyzés. Ezeknél viszont lényegesen nagyobb bizonyító erejű a meghallgatásról készült jegyzőkönyv.

Gyakorlati tapasztalat szerint minden esetben a jegyzőkönyvi meghallgatások a célravezetőbbek: részben azért, mert pontosabb, élményszerűbb, konkrétabb adatokat tartalmaznak, mint egy utólag megírt jelentés, részben pedig azért, mert a tényfeltárás keretében meghallgatottak frissebb élményeik révén általában többre, több adatra és információra emlékeznek a meghallgatás tárgyára vonatkozóan, mint az esetleg hetekkel, hónapokkal később, a fegyelmi eljárás keretében végzett meghallgatásokon.

A gyakorlatban arra is volt már példa, hogy a fegyelmi tényfeltáró vizsgálatban felvett jegyzőkönyv, mivel nagyon részletesen és pontosan tartalmazta az észlelő beszámolóját, a későbbiekben mind a fegyelmi, mint az eset kapcsán induló katonai büntetőeljárásban is bizonyító erővel volt felhasználható.

Ha a tényfeltárás során beszerzett adatok a fegyelemsértésen túl bűncselekmény gyanúját is felvetik, a meghallgatások megkezdése előtt minden esetben előzetes egyeztetést kell folytatni – a hatásköri illetékesség tisztázá-

sa után – a későbbi nyomozás lefolytatására jogosult nyomozó szervvel. Erre azért van szükség, hogy a büntetőeljárás megindítása előtt fogatosított meghallgatás ne sértsen esetleges későbbi büntügyi érdeket, ne befolyásolhassa a nyomozás eredményességét.

A meghallgatási jegyzőkönyvek adatai csak akkor fogadhatók el bizonyítékként, ha a jegyzőkönyv felvételekor a meghallgatottakat az alapvető jogaira – a jegyzőkönyvben is kimutatható módon – figyelmeztették.

A tényfeltáró vizsgálat alatt felvett jegyzőkönyvben – mint általában minden jegyzőkönyvben – fel kell tüntetni a meghallgatás pontos helyét, annak kezdő és befejező időpontját, a jelenlévő személyeket a meghallgatás során betöltött szerepük feltüntetésével (például a meghallgatott személy szolgálati helyének és beosztásának pontos megnevezésével), valamint azt, hogy milyen vizsgálat keretében kerül sor a jegyzőkönyv felvételére: elrendelt szakmai vizsgálat, vagy a fegyelmi szabályzatról szóló 11/2006. (III. 14.) BM rendelet 11. § (3) bekezdése szerint folyamatban lévő tényfeltáró vizsgálat, vagy panaszvizsgálás stb.

A meghallgatásról készült jegyzőkönyvnek minden esetben tartalmaznia kell a meghallgatott személy esetében a jogokra, kötelemekre történő figyelmeztetéseket, valamint az érintettnek az azzal kapcsolatos, aláírásával is igazolt nyilatkozatát. Ebből a célból megfelelő lehet a következő – javasolt – jegyzőkönyvi forma:

Vizsgáló/meghallgatást végző: Felhívom a figyelmemet, hogy a meghallgatáson nem köteles nyilatkozatot tenni, a nyilatkozattételt meghallgatás során megtagadhatja. Ha az ügyvel kapcsolatban nyilatkozatot tesz, illetve a kérdésre válaszol, nem köteles önmagára, vagy hozzátartozójára terhelő nyilatkozatot tenni. Felhívom a figyelmemet továbbá arra, hogy nyilatkozataival mást alaptalanul bűncselekmény, szabálysértés, fegyelemsértés elkövetésével nem vádolhat.

Meghallgatott: A közlést megértettem és tudomásul vettem. Kijelentem, hogy a meghallgatáson nyilatkozatot (igen/nem) teszek.

.....
meghallgatott

A tényfeltáró vizsgálatok esetében is alapkövetelmény – mint bármely más eljárásban felvett jegyzőkönyvnél –, hogy a meghallgatott a jogai és kötelezettségei kapcsán tett nyilatkozatain túl a jegyzőkönyv valamennyi frott lapjának alját is külön-külön alá kell hogy írja.

A szóban történő meghallgatások esetében is tájékoztatni kell a meghallgatott személy jogairól és kötelezettségeiről, majd a meghallgatásról készült jelentésben, hivatalos feljegyzésben a tájékoztatás megtörténtét, valamint az arra adott választ is rögzíteni kell.

Több személy meghallgatása esetén akkor járunk el szakszerűen, ha ugyanarról a történésről külön-külön hallgatjuk meg az érintetteket, s mind a jegyzőkönyvezés előtt, mind annak felvételekor kizárjuk az összebeszélés lehetőségét. Fontos arra is figyelni, hogy milyen sorrendben történnek a meghallgatások: összetettebb kivizsgálások esetében a tényállás vagy a történetek felderítésének folyamata megkövetelheti a meghallgatások egymásra épülését.

A jegyzőkönyvi meghallgatást – lehetőség szerint – két személy végezze, mindketőjük neve és aláírása is szerepeljen a jegyzőkönyvön.

A fegyelmi tényfeltáró vizsgálatok során a kollégák többször beleesnek abba a hibába, hogy a tényfeltáró szakaszban nem nyilatkoztatják, nem hallgatják meg azt a személyt, aki a későbbi fegyelmi vizsgálat során esetleg eljárás alá vont lehet. Ennek következtében, mivel csak az „egyik oldal” álláspontja válik ismertté a kivizsgálás során, esetenként az összes információ és adat ismerete nélkül indulhat meg a fegyelmi eljárás. Gyakran a hiányos, nem teljes körűen tisztázott adatok alapján elrendelt fegyelmi eljárást a későbbiekben a tényállás teljes megismerése után meg kell szüntetni. Az ilyen helyzetek elkerülhetők a pontos és körültekintő adatgyűjtéssel, amelynek eszköze lehet például a normaszegés gyanújába keveredett személy előzetes meghallgatása, nyilatkoztatása a tényfeltáró vizsgálat tárgyául szolgáló esetről. Ezzel megelőzhető, hogy indokolatlanul kerüljön sor fegyelmi eljárás megindítására, ami önmagában is jogsértő, továbbá a fegyelmi jogkörrel felruházott személy, vagyis a fegyelmi eljárást elrendelő vezető tekintélyvesztéséhez vezethet.

A fegyelemsértés gyanújába keveredett személy tényfeltárás keretében történő meghallgatása is egy módszer lehet arra – ezt a gyakorlat is minden esetben igazolja –, hogy minél szélesebb spektrumon gyűjtsünk adatokat. Ezt a módszert kizárólag azokban az esetekben alkalmazzuk, amikor az érintett fegyelmi eljárás előtti nyilatkoztatása nem befolyásolja a tényfeltáró vizsgálat eredményességét. Erre vonatkozóan szabály nem állítható fel, minden ügyben egyedileg kell mérlegelni.

Álláspontunk szerint a lehetőségekhez képest mégis törekedni kell annak a személynek a tényfeltárás keretében történő meghallgatására, akire az előldleges adatok alapján a fegyelemsértés gyanúja terelődik. Ha az érintett megtagadja a nyilatkozattételt, ennek tényét rögzíteni kell a tényfeltáró vizsgálat iratai között, ez történhet mind jegyzőkönyvi, mind feljegyzéses formában. A jegyzőkönyvön vagy a feljegyzésen minden esetben fel kell tüntetni a meghallgatott esetbeli érintettségét is.

Az adatok dokumentálása a tényfeltáró vizsgálat idején

A tényfeltárás során végrehajtott valamennyi vizsgálati, eljárási cselekményt írásban kell rögzíteni. Az írásos dokumentációt célszerű az alapjául szolgáló cselekmény napján, vagy legkésőbb másnap elkészíteni, hogy az adatok minél pontosabbak legyenek, az idő múlása ugyanis hatással lehet az adatok, információk pontosságára, napok, esetleg hetek elteltével a vizsgálat idején megállapítottak a fejünkben is módosulhatnak, odalehet az objektivitás.

A tényfeltárók az általuk megállapítottakat minden esetben írásos formában adják át a vizsgálat vezetőjének, ő pedig a részjelentések alapján állítja össze az összefoglaló jelentést. Minden esetben kerülni kell, hogy csak és kizárólag szóban történjen az érdemi információáramlás.

A vizsgálat folyamán készülő jelentések, részjelentések összeállítására a rendőri jelentések elkészítésére vonatkozó általános szabályok az irányadók a tényfeltáró vizsgálatok esetében is. A részjelentések mellékleteként egy-egy adott helyszín megtekintése során készített helyszínrajz, vázlat vagy fényképmelléklet is összeállítható, bizonyítékként felhasználható. Az adott ügy jellegére tekintettel szinte valamennyi adat és információ (*például rendőri jelentések, szolgálati iratok és okmányok, ellenőrzések iratai, dokumentáció, anyagi-technikai eszközökkel kapcsolatos iratok, eljárási iratok, statisztikai adatok stb.*) csatolható az iratokhoz.

Nem lehet eléggé hangsúlyozni a dokumentáció fontosságát a tényfeltáró vizsgálat során. A fegyelemsértés igazolása vagy kizárása céljából bizonyítékként csak megfelelően dokumentált adat és információ használható fel, a nem alátámasztott tényeknek nincs bizonyító erejük. Általános szabályként megemlíthető, hogy kizárólag igazolt, objektív, ellenőrzött adat dokumentálására kerüljön sor, félinformációk, feltételezések, sejtések nem lehetnek részei egy tényfeltáró vizsgálat megállapításainak.

A tényfeltáró vizsgálat során beszerzett, más szervek által készített dokumentumok, iratok a tényfeltárás iratanyagához csatolhatók ideiglenesen, a

tényfeltáró vizsgálat lezárása után azok további visszatartása nem minden esetben indokolt. Szükség szerint – az adatvédelmi és a minősített adatokra vonatkozó, továbbá a szolgálati tevékenységhez kapcsolódó jogok szem előtt tartása mellett – azokról fénymásolatot kell készíteni.

Az összefoglaló jelentés összeállítása, javaslat a tagolására

A tényfeltáró vizsgálat adatait minden esetben összefoglaló jelentésben kell rögzíteni, amelyben a fegyelmi felelősség egyértelmű megállapítása vagy kizárása érdekében elengedhetetlen a szakmai állásfoglalás kialakítása.

Az összefoglaló jelentés összeállítása – a kivizsgálásban részt vevők részjelentései, valamint a beszerzett egyéb adatok alapján – minden esetben a tényfeltáró vizsgálat vezetőjének a feladata. Az összefoglaló jelentésnek egyidejűleg tartalmi és formai követelményeknek kell megfelelnie ahhoz, hogy szakszerű legyen és annak alapján megalapozott vezetői döntéseket lehessen hozni. A gyakorlat alapján kialakított célszerűségi és szakszerűségi elvekre figyelemmel – tekintetbe véve ezzel kapcsolatban az *ellenőrzési szabályzatban* foglaltakat is –, álláspontunk szerint, az összefoglaló jelentésnek minimálisan a következő tartalmi követelményeknek kell megfelelnie:

- épüljön konkrét megállapításokra, adatokra, azok legyenek alátámasztva megfelelő bizonyítékokkal,
- legyen elemző, legyen alkalmas következtetések levonására, és ezáltal segítse a vezetői döntések meghozatalát,
- szövegezése legyen okszerű, tényállásszerű,
- a jelentésben foglaltak adjanak választ minden előzetesen felvetett kérdéskörre,
- konkrétan nevesítse azokat a belső normákat, szabályzókat, amelyeknek az előírásait megszegték,
- konkrétan nevezze meg azokat a személyeket, akik a vizsgálat adatai alapján normaszegést követtek el,
- tartalmazzon összegzést a legfontosabb megállapításokról,
- tartalmazzon javaslatokat a feltárt hiányosságok megszüntetésére, a későbbiekben történő megelőzésére,
- ha a kivizsgáláskor fegyelemsértésen túl bűncselekményre vagy szabálysértésre utaló adatok is felvetődtek, tartalmazzon adatot, utalást az ezek kapcsán javasolt vagy megtett intézkedésekre is.

A tényfeltáró vizsgálat adatait összesítő jelentés formai kívánalmai – figyelemmel az előzőekben felsorolt tartalmi követelményekre is – szintén első-sorban a gyakorlati munka során alakultak ki. Álláspontunk szerint ez a forma a szakmai szempontoknak is megfelel. A bemutatott formai elemek természetesen a jelentés elkészítésekor az egyéni igények szerint megváltoztathatók, alakíthatók, utóbbi esetekben viszont az általunk javasolt formai elemeket tartalmazó felsorolás kiindulási alapként szolgálhat.

Javasolt fejezetcímek az összefoglaló jelentés összeállításához:

- a kivizsgálás tárgya, előzmények,
- tényfeltáró vizsgálat lefolytatása,
- megállapítások, feltárt hiányosságok,
- következtetések,
- javaslatok,
- feltárt normaszegések (konkrétan, személyekre bontva is),
- a feltárt hiányosságok kapcsán tett intézkedések,
- összegzés.

A felsorolt fejezeteken, főcímeken belül alcímek, alfejezetek is alkalmazhatók.

Az összefoglaló jelentés jóváhagyása, az azzal kapcsolatos intézkedések

Az összefoglaló jelentést egy eredeti példányban kell elkészíteni, azt a fegyelmi jogkörrel felruházott vezetővel kell jóváhagyni. Az elkészült jelentésen fel kell tüntetni a készítő személyét is, gyakran alkalmazott forma az is, hogy a jelentést a kivizsgálásban részt vevő valamennyi személy aláírja.

Ha a tényfeltáró vizsgálat adatai alapján fegyelemsértés megalapozott gyanúja állapítható meg, a fegyelmi jogkör gyakorlója haladéktalanul, de legfeljebb tizenöt napon belül köteles intézkedni a fegyelmi eljárás elrendelésére, esetleg áttételére, a vizsgáló kijelölésére vagy az eljárás mellőzésével figyelemztetés alkalmazására. A meginduló fegyelmi eljárásban a tényfeltáró vizsgálat összefoglaló jelentése, valamint a vizsgálat során keletkező egyéb iratok bizonyítékként felhasználhatók.

Büntető- vagy szabálysértési feljelentés esetén az összefoglaló jelentés egy másolata – ha adatvédelmi szempontok nem szólnak ellene – a feljelentés mellélete lehet. Gyakorlati tapasztalat, hogy az eljáró szervek büntetőeljárások során a tényfeltáró vizsgálatok egyéb iratait, dokumentációit, meghallgatási jegyzőkönyveit is be szokták kérni, ezek a későbbiekben a büntetőeljárás ügyiratai között szerepelnek.

Összegzés

A fegyelmi tényfeltáró vizsgálatok lefolytatására nincsenek konkrét eljárási szabályok, a vizsgálatokban egyéb eljárások szabályait alkalmazzuk, ezek között az ellenőrzési szabályzat rendelkezései is irányadók. Az ORFK Fegyelmi Osztálya ezen a téren is az országosan egységes gyakorlat kialakítására törekszik.

A tényfeltáró vizsgálatra történő felkészülés fontos részre az írásos terv készítése. A vizsgálat során kizárólag igazolt, alátámasztott adatok használhatók fel. A tárgyi bizonyítékok mellett a meghallgatások adatai is meghatározók lehetnek, a meghallgatási jegyzőkönyvek alaki-tartalmi elemeire kiemelt figyelmet kell fordítani.

A vizsgálat valamennyi mozzanatát dokumentálni kell, bizonyítékként csak megfelelően dokumentált, objektív adatok használhatók fel.

A tényfeltáró vizsgálat megállapításait – a beszerzett információk alapján megtett javaslatokat is tartalmazó – összefoglaló jelentésben kell rögzíteni. Objektivitása révén a jelentésnek alkalmasnak kell lennie arra, hogy egyértelműen állást lehessen foglalni a normaszegés megvalósulása vagy kizárása tárgyában, ezért meghatározott tartalmi és formai elemeknek kell megfelelnie.

SZÜCS GÁBORNÉ

A keresztény egyházak tevékenysége a rendőrök szakmai-etikai képzésében és lelki gondozásuk területén

Az elmúlt években egyre gyakoribbá váltak Európában a rendőrök elleni erőszak különböző megnyilvánulásai. Ez a negatív tendencia számos okra vezethető vissza, köztük a gazdasági recesszió, az elszegényedés, a bizonytalan életkilátások által kiváltott agresszió játszik fontos szerepet.

Dél-Európában a megszorítások elleni tömegtüntetéseken a rendőrök elleni atrocitások számos példájával találkozhatunk, a jelenség azonban nem korlátozódik csupán erre a régióra. Nyugat- és Kelet-Európában egyaránt megfigyelhető a tömegmegmozdulások radikalizálódása, gyakoriak az erőszakos megnyilvánulások szélsőséges formái. Számos sajtóközlemény foglalkozik Európa-szerte – a tömegtüntetésekről szóló beszámolókon túl – az erőszakos jelenségek rendőrökre gyakorolt hatásával is.

Az e jelenségre adott egyik lehetséges válasz az Európában már hagyományos egyházi lelki gondozói tevékenység intenzitásának növelése.

2010 májusában, Hamburgban belügyminiszteri konferencia foglalkozott a rendőrök elleni erőszak növekedésének problémájával. Az egyik résztvevő, a brémai *Peter Walther* evangélikus lelkész véleménye szerint sok rendőr érzi úgy, hogy az állam magukra hagyja őket nehéz feladatuk végzése közben.

A konferencia témái közé bekerültek a rendőrök nyomasztó munkakörülményei, az elvégzendő papírmunka hatalmas mennyisége és a folyamatosan fenyegető veszély tudata, amikor tüntetéseken, agresszióba torkolló futballmeccseken és egyéb veszélyes helyzetekben kerül sor a bevetésükre.

A rendőrök lelki gondozásával foglalkozó németországi evangélikus szervezet éves ülésein évtizedek óta napirendre kerülnek az ezzel kapcsolatos témák, eleinte azonban a rendőrök esetleges erőszakos cselekményei és az ehhez kapcsolódó szakmai-etikai oktatás állt a középpontban.

Az 1968 márciusában, Nordwaldében tartott ülésen azonban már a társadalmi struktúrák változását és az ebből fakadó új követelményeket vitatták meg. Az 1989-es és az 1996-os ülések központi témája az erőszak és a lelki gondozás kapcsolata volt, 2011-ben Münsterben pedig az *Erőszak mint társadalmi, rendőri és teológiai probléma* címmel rendeztek konferenciát.

Az evangélikus egyház lelki gondozói tevékenysége a német rendőrségnél

Peter Walthernek, aki az evangélikus egyház részéről Németországban legrégebben folytatja a rendőrök lelki gondozásával kapcsolatos tevékenységet, ma már több mint kétszáz kollégája van – mintegy százötven evangélikus lelkész végzi főállásban, nagyjából ötven pedig segítőként ezt a feladatot –, akik elkísérik a rendőröket a nagyobb bevetésekre, támaszt és tanácsot adnak, akár telefonon az éjszakai órákban is.

A lelkészek segítséget nyújtanak, hogy a rendőri munka folyamán felmerülő borzalmas képeket (balesetek, holttestek, erőszakos jelenetek) a hivatásukat végzők képesek legyenek feldolgozni, hogy ezek a megrázó élmények ne vezessenek a személyiség összeomlásához, kiégéshez, alkoholizmushoz, tönkrement párkapcsolatokhoz.

A német rendőrségnél hosszú évtizedekre nyúlik vissza az egyházak lelki gondozói tevékenysége. 2012 – elsősorban a katolikus szolgálat szempontjából – jubileumi évnek számít. Kilencven évvel ezelőtt, Vesztfáliában kezdődött, aktívabban azonban 1951-től a borki készenléti rendőrségnél végzett tevékenységgel folytatódott a segítő szolgálat.

Az 1937–1944-ig terjedő időszakot az egyház „kényszerpihenőként” tartja számon. Heinrich Himmler a háború küszöbén – annak ellenére, hogy 1933-ban az állam és az egyház között egyezmény is született a lelki gondozással kapcsolatban – betiltotta az e területen végzett papi tevékenységet. Lényegében tehát mintegy hatvan éve teljesítenek szolgálatot megbízott papok a szakmai-etikai oktatás és a bevetések idején traumatizált rendőröknek nyújtott segítség kombinációjának jegyében.

Érdeemes azonban alaposabban is megismernedni azzal, mit tekint az evangélikus, valamint a katolikus egyház a feladatának ezen a területen. A hesseni székhelyű kurhessen-waldecki protestáns egyház honlapján a rendőrök lelki gondozásával kapcsolatos oldalon felteszi a kérdést: Mire való tulajdonképpen a rendőrök lelki gondozása? Miért alkalmaz mindkét keresztény egyház külön munkatársakat e szolgálat elvégzésére? A választ öt pontban fogalmazták meg:

1. A rendőrség az összes állampolgárt szolgálja, mégpedig azzal a céllal, hogy az emberek békében éljenek együtt.
2. Ez szükséges tevékenység, mivel minden emberi közösségben jelentkezik az igény arra, hogy létezzen egy külön szervezet, amely elősegíti a békés együttélés fenntartását.

3. Ennek a lakosság érdekében végzett elengedhetetlen szolgáltatnak a végzősekor a rendőrök naponta kerülnek emberileg szélsőséges helyzetekbe, sokkal nagyobb mértékben, mint más szakmák gyakorlói. Szolgálat közben az emberi lét mélységeibe, szakadékaiba tekintenek – egészen a gyilkosságig terjedhet a bűncselekmények sora, amelyekkel szembesülnek.
4. A szolgálatot teljesítő rendőrt mindez lelki válságba sodorhatja, traumatizálhatja.
5. A keresztény egyházak válasza minderre: nem szabad egyedül hagyni azt, aki ezt a szolgálatot a békés társadalmi együttélés érdekében végzi, és ezáltal szenved lelki sérüléseket. Ezért szükséges a lelki gondozás.

Az esseni evangélikus egyházszövetség honlapján (amely nem tévesztendő össze az evangélikus egyház előbb említett hesseni székhelyű ágával) további szempontokat is találunk.

A már említett éles veszélyhelyzetek mellett fizikai és pszichikai túlerheltség is jelentkezik a rendőrség munkatársainál, például a több műszak, az időkényszer, a „nehéz” emberekkel, valamint a szenvedéssel és a halállal való folytonos szembesülés. Az utóbbi honlap szerint a lelki gondozás egyszerűen jelent támogatást és esetleges kritikát.

Az egyház a rendőrök problémáit a szakmájuk által szabott kereteken belül kezeli, mint az állam és a társadalom elvárásainak ütközőpontján kialakult, nehezen feloldható konfliktusokat.

A probléma komplexitása sokszínű tevékenységet vár el a lelki gondozótól: elkísérik a rendőröket a bevetésekre, személyes kapcsolatokat alakítanak ki, egyéni beszélgetéseket folytatnak velük, de a közös szolgálat, a különösen nehéz bevetés során kialakuló csoportoknak is nyújtanak pszichológiai segítséget.

Rendszeresen szerveznek továbbképzéseket, ezeken a helyes cselekvés, valamint a lelki egyensúly megőrzésének módjait vitatják meg. Az aktuális problémákkal kapcsolatban közös projekteken dolgoznak, rendszeresen részt vesznek a rendőrség akcióiban, valamint különböző egyesületek munkájában.

Nem hanyagolják el azonban a lelkészek hagyományos feladatkörét sem, egyebek között lehetővé teszik az istentiszteleteken való részvételt.

A lelki gondozói tevékenység megvalósításának formáit az állam és az egyházak között létrejött szerződések határozzák meg. Ez a tevékenység független a hierarchiától és a hivatali szervezettől, és titoktartási fogadalommal, valamint a tanúvallomás megtagadásának lehetőségével egészül ki.

A katolikus egyház lelki gondozói tevékenysége a német rendőrségnél

Mennyiben más a németországi katolikus egyház ideológiája és tevékenysége ezen a területen?

Mindenekelőtt említést érdemel az a tolerancia, amellyel az egyházak egymás tevékenységéhez viszonyulnak, ahogyan egymás munkáját segítik, például mind a katolikus, mind az evangélikus honlapokon megjelennek azok a linkek, amelyekkel a másik honlapjára eljuthatunk.

A katolikus honlap vonatkozó bemutatkozó sorainak első gondolata, hogy a lelki gondozói tevékenység embereknek, nem pedig szervezeteknek nyújt segítséget, és a segítségnyújtás nem országos, hanem tartományi szinten történik. A püspökségek jelölik ki a lelki gondozókat, akik kizárólag a püspököknek tartoznak felelősséggel, és nem kötik őket állami és rendőri utasítások. Jelenleg körülbelül százötz katolikus egyházi személy foglalkozik ezzel a feladattal.

A megoldandó helyzetek sorában a konfliktusok feloldása, az állam hatalmi monopóliumának helyes – az emberi és a polgári jogok védelme érdekében történő – alkalmazásának feladata, halálhírek közvetítése, segítségnyújtás nehéz, veszélyes bevetések idején, valamint a társadalom peremén lévő csoportokkal és bűnözőkkel történő érintkezés, a külföldön történő bevetések, a napi szolgálat során előforduló traumatizáló hatású események feldolgozásának elősegítése tartozik a legfontosabbak közé.

A katolikus lelkész bizalmasan kezeli a négy szemközti beszélgetéseken tudomására jutó információkat, és mindenkor igyekszik szem előtt tartani a rendőri tevékenység etikai normáit. Az aktuális kérdéseket napi és heti szemináriumokon tárgyalja meg a rendészet munkatársaival.

A *táblázat* a katolikus lelki gondozói honlapon segít megkülönböztetni a pszichoszociális segítségnyújtás különböző formáit.

A vázolt tevékenység az egyházak, jelen esetben a katolikus egyház által megfogalmazott etikai normákra épül, amelyek *Szakmai etika rendőrök számára* cím alatt tömören összefoglalva szintén megjelennek ezen a honlapon. Az elvek alapvetően összhangban állnak az európai rendőretikai kódex által képviseltekkel, itt is megjelenik azonban az az elv, amelyet az egyház a honlap bemutatkozó soraiban jelölt meg: „*A segítségnyújtás nem az intézményre, hanem az emberekre irányul.*”

Nem a szervezet által képviselt etikai elvek és a jog által szabott keretek állnak a középpontban, hanem az egyéni lelkiismereti problémák, az egyéni

**A lelki gondozói segítségnyújtás lehetőségei
kivételes helyzetben áldozatok, hozzátartozók, az áldozatok rokonai,
valamint a rendőrség érintett munkatársai számára**

A segítségnyújtás időkeretei	Segítségnyújtás áldozatoknak, rokonoknak és hátramaradottaknak	Segítségnyújtás bevetések résztvevőinek és veszélyeztetett szakmai csoportoknak
Elsődleges megelőzés		Bevetések előkészítése, minősítése, felkészítés a várható stressz feldolgozására
Válságkezelés, rövid és középtávú másodlagos prevenció	Pszichoszociális segítség sürgős esetekben, beavatkozás válsághelyzetekben (krízisintervenció), lelki gondozás szükséghelyzetben, pszichotraumatológiai segítség sürgős esetekben	Segítségnyújtás a bevetések idején, valamint utógondozás, lelki gondozás a tűzoltóság, rendőrség, mentőszolgálatok tagjai részére
Hosszabb ideig tartó pszichológiai utógondozás mint másodlagos prevenció	Segítség szükséghelyzetben, ambuláns pszichoszociális tanácsadás, válságkezelés (válságos élethelyzetben), önfejlesztő csoportterápia	Utógondozás bevetésekkel kapcsolatosan, pszichoszociális szolgálat, lelki gondozás a tűzoltóság, rendőrség, mentőszolgálatok munkatársai részére, ambuláns pszichoszociális tanácsadás
Hosszabb ideig tartó pszichológiai utógondozás mint harmadlagos prevenció	Pszichoterápia, rehabilitáció, pszichoszociális tanácsadás	Pszichoterápia, rehabilitáció, pszichoszociális tanácsadás

felelősség. Hasonló elvet képvisel a Magyarországon megfogalmazott 2007-es szövegnek, *A rendőri hivatás etikai kódexének 7. pontja (A felelősségről): „A rendőr szolgálati feladatai végrehajtásáért, döntéseiért jogi, erkölcsi és anyagi értelemben is felelősséggel tartozik. Döntési, cselekvési kötelezettségét mindenkor késedelem nélkül, aktívan vállalja, a felelősséget másra alapítván nem hárítja át. Hibás döntései következményeit lehetőségei szerint orvosolja. Tudatában van annak, hogy saját személyén keresztül az egész testület megítéléséért is felelős.”*

Az etikai alapok katolikus nézőpontból a következő megfogalmazásban jelennek meg a honlapon.

Szakmai etika rendőrök számára – a rendőrségnél dolgozó nők és férfiak gyakran szembesülnek emberileg szélsőséges helyzetekkel. A rendőri szolgálat teljesítése közben senki sem magánszemély. Mindenkinek folyamatosan

készen kell lennie arra, hogy a döntéseiért és a tetteiért teljességében felelőséget vállaljon

- a polgárok előtt, akiknek védelméért és szabadságáért cselekedtek;
- előljáróik, a bíróság és a nyilvánosság; valamint a
- saját lelkiismeretük előtt.

A szakmai etika segít abban, hogy a rendőr felelősségteljes döntéseket hozzon, és azoknak megfelelően cselekedjen.

Legális és legitim? – a rendőrnek azt kell tennie, ami helyes. Ideális esetben ilyenkor a formális jog (a büntetőjog vagy a büntetőeljárás jog) mutat utat, amely egyezik a rendőr meggyőződésével az adott helyzet megoldására vonatkozóan.

Konfliktushelyzetek esetén azonban (például a Castor-szállítmányok, házfoglalások, politikai tüntetések esetében) az állami hatóságok ragaszkodnak az előírások pontos betartásához. Az érintett polgárok azonban az atomenergiát, a házak lebontását, a szélsőséges politikai üzeneteket – balról éppen úgy, mint jobbról – illegitimnek tartják. A rendőrök és az állami hatóságok munkatársai ezzel szemben kötelesek a törvényt a saját igazságérzetük fölé helyezni. Folyamatosan a nyilvánosság színe előtt cselekednek, miközben alkalmazkodniuk kell a törvényi előírásokhoz. Személyes álláspontjuk számos konfliktus esetében nem játszik szerepet.

Ellenőrizzük a döntéseinket! – a rendőri etika megnevezi azokat a feszültséget okozó vagy konfliktushelyzeteket, amelyek a szolgálat teljesítése közben jelentkezhetnek. A megszokás (ezt mindig is így csináltuk) és az intuíció (ez a döntés valahogy helyesnek tűnik) folyamatos önkormányzott igényel. A humán- és társadalomtudományok (mint például a pszichológia, a pedagógia – mint tudomány –, a szociológia és a kommunikációs tudományok) eredményei elősegítik a tudatos döntést a megszokás, a „normalitás” és a jog között.

A szakmai etika a továbbiakban olyan vezérfonalat keres, amelyet a hivatásukat gyakorló rendészeti munkatársak kezébe adhat. Végeredményben tehát a szakmai etika a viták során egyfajta bizonyosságot kíván kialakítani és közvetíteni abban az értelemben, hogy milyen követelményeknek kell megfelelniük a mindennapi szolgálat idején hozott döntéseknek.

Tekintély – ha az állam lemondana a jogrend érvényesítésének szándékáról, kárt szenvedne az emberek szabad és rendezett együttélése. A teljes rendőri tevékenységnek, az összes eszköznek és célnak, amely egy szabad és demokratikus államban létezik, az a mércéje, miképpen lehet az állami jogrendszert az emberek hasznára érvényesíteni.

Döntés és cselekvés – az átfogó tudás (például a jog vagy a műszaki ismeretek területén) és a sokoldalú képességek (például a fizikai teljesítőképesség vagy a pszichikai teherbírás, valamint az alkalmasság csoportmunkában való részvételre) elengedhetetlen követelményei a rendőri szolgálatnak. Ha a rendőrök folyamatosan tudatában vannak etikai felelősségüknek, inkább szolgálják az emberek érdekeit, mint ha kizárólag a tudásukat, képességeiket fejlesztенék. A szakmai etika a vélemények és ítéletek kialakításának fóruma. Ha részt veszünk ebben a folyamatban, tanúságot teszünk arról, hogy felelősségteljesen végezzük rendőri szolgálatunkat.

A keresztény egyházak tevékenysége Németországban a rendőrök számára nyújtott lelki gondozás területén rendkívül sokszínű, mind ideológiailag, mind pedig a segítség megvalósulási formái szempontjából. Mindennek alapos és megfelelően felépített ismertetése azonban kimerítené e publikáció kereteit, amely csak ismertetni kívánja a lehetséges további vizsgálódás kiindulópontjait. Ami azonban még ilyen szűk keretek között is szükséges, az az állam és az egyház közötti megállapodások néhány pontjának ismertetése, valamint utalás arra, hogy a kereszténység keleti ága, a pravoszlávia részt vesz-e a rendőrség erkölcsi arculatának kialakításában. Utóbbi szempontból Oroszország kínálkozik példának, itt szintén csak érintőlegesen, hiszen ezt a témát e cikk keretei között csak röviden említeni lehet.

Az egyház és az állam közötti szerződéseket Németországban a rendőröknek nyújtott lelki gondozói tevékenységgel kapcsolatban általában tartományi szinten kötik meg, különösen a protestáns egyházak vonatkozásában. Érdemes lenne ezért egy területet kiemelni, és megvizsgálni a protestánsokkal és a katolikusokkal kötött megegyezések néhány pontját. Jelen esetben legyen ez Szász-Anhalt tartomány, amely 1994 júniusában kötött megegyezést az ott tevékenykedő evangélikus (tartományi) egyházzal a rendőrök lelki gondozásáról.

A tartományt a megegyezéskor a tartományi miniszterelnök képviseli a belügyminiszter személyében.

„A szerződést aláíró egyházak (az Anhalt tartomány evangélikus egyháza, a braunschweigi evangélikus-lutheránus tartományi egyház, a szászországi egyházterület evangélikus egyháza, a szászországi evangélikus-lutheránus tartományi egyház és a tübingiai evangélikus-lutheránus tartományi egyház, továbbiakban az »egyházak«) az egyházjog alapján kiválasztott felelős képviselőket jelölték ki a tárgyalások idejére.

A felek a Szász-Anhalt tartomány és a Szász-Anhalt tartomány evangélikus egyháza között létező szerződés értelmében a következő megállapodás alábbi részleteiben szabályozzák a rendőrök lelki gondozását:

2. § A lelki gondozó szolgálat minden, a rendőri hatóságoknál tevékenykedő tisztviselőt megillet, mindenekelőtt azokat, akiket közös szálláson helyeztek el. A szolgálat nem korlátozza a helyi plébánia illetékességi körét.

3. § Az egyházi szolgáltatás kiterjed istentiszteletek tartására, lelki gondozásra és szakmai-etikai oktatásra egyaránt.

4. § 1. (1) Az egyházak a feladattal lelkészeket és egyházi dolgozókat bíznak meg (a következőkben rendőrségi lelki gondozókat/lelki gondozókat), egyetértésben a belügyminisztériummal a feladat fő-, illetve mellékállásban való ellátására.

(2) A lelkészeket az istentiszteletek tartása és lelki gondozás területén állami előírások nem korlátozzák,

(3) Kizárólag az egyház előírásai mérvadóak.

2. (1) A rendőrségi lelki gondozó egyházának szolgálatában áll. 2. Ennek megfelelően rá is vonatkoznak a lelkészi szolgálatot szabályozó egyházi, illetve az egyházon belüli szolgálatra vonatkozó munkajogi előírások, valamint egyháza felügyeleti, ellenőrzési jogköre.

5. § 1. Az egyházak a lelki gondozók egyikét megbízottként ruházzák fel megfelelő jogkörrel. 2. A megbízott lelki gondozók és az egyházi hivatalok vezetői lépnek kapcsolatba a tartomány képviselőivel.

6. § 1. (1) A tartomány támogatja a rendőrtisztviselők részvételét az egyházi konferenciákon és vallási jellegű képzéseken.

(2) Szükség esetén ilyenkor külön szabadnapokat engedélyeznek számukra a tisztviselőkre vonatkozó, Szász-Anhaltban érvényes rendelkezések alapján.

7. § 1 A rendőrségi lelki gondozó számára megfelelő keretek között biztosítani kell a tevékenységéhez szükséges helyiséget és egyéb tárgyi feltételeket.

2. Szükség esetén ennek megfelelően az egyház is átengedi a saját helyiségeit.

8. § 1. Ha a szolgálati és a jogi rendelkezések megengedik, a szakszerű oktatás érdekében biztosítani kell az egyházak képviselői számára a lehetőséget, hogy bevetéseken ismerjék meg a rendőrök munkáját.

2. Zárt egységek bevetése esetén a szolgálatot teljesítő lelkész meghívást kap arra, hogy azokat elkísérje, hacsak ezt nem akadályozzák szolgálati vagy jogi előírások.

9. § A rendőrségi lelki gondozás költségeit az egyházak viselik.

10. § 1. (1) Az egyház magára vállalja a rendőrök szakmai-etikai oktatásának egy részét.

(2) Az oktatás az illetékes oktatási intézmények szakfelügyelete alapján, a megfelelő tantervek alapján történik.

2. Az egyház tesz javaslatot arra, ki kaphat megbízást a szakmai-etikai tanórák tartására.

4. (1) Az oktatást végző egyházi személy az érvényes tanmenetek és az oktatási intézmények által javasolt témák keretei között a tananyag kialakításánál szabadságot élvez. (2) A szakmai-etikai oktatást végzők javaslatokat tehetnek a megtárgyalandó témákkal kapcsolatban.

5. (1) A tartomány megfelelő illetményt állapít meg a szakmai-etikai oktatást végző személyek számára.

(2) Az illetmény mértéke igazodik az állami iskolákban a vallási oktatást végző tanárok juttatásaihoz.

11. § 1. A lelki gondozónak jogában áll az egyházi szolgálati út betartása mellett panaszt emelni a belügyminiszternél, ha konfliktusok lépnek fel a rendőrség képviselőivel történő munkakapcsolatában.

2. (1) A belügyminiszter továbbítja az egyházi hatóságoknak a lelki gondozó tevékenységével kapcsolatos panaszokat.

(2) Az egyházak igyekeznek az oktatóval (lelki gondozóval) a problémákat tisztázni.

(3) A beszélgetés során történő megállapodás jegyzőkönyvbe kerül.

3. (1) Amennyiben tények bizonyítják, hogy kifogások merülhetnek fel a lelki gondozó személye, illetve tevékenysége ellen, amely megkérdőjelezi további tevékenységét, és ezek a kifogások nem tisztázhatóak még a tartomány és az egyház közös erőfeszítésével sem, a tartomány követelheti a felmentését.

(2) Az érintett lelki gondozó jogot formálhat arra, hogy döntéshozatal előtt az egyház vezetése és a belügyminiszter meghallgassa.

12. § A szerződő felek az együttműködés során a jövőben felmerülő esetleges konfliktusokkal kapcsolatban barátságos módon igyekeznek megoldást találni.

13. § A személyek és funkciók a fenti szövegben férfiakat és nőket egyaránt jelölhetnek.

Magdeburg, 1994. június 30."

Szász-Anhalt tartományban katolikus részről is született hasonló megállapodás, mégpedig az Apostoli Szentszék és a tartomány képviselőinek tárgyalá-

sai alapján létrejövő törvény szerint (1998. március 31.), amelyből főképpen a következő sorok vonatkoznak ide:

„10. szakasz: A közintézményekben folytatott katolikus lelki gondozásról

(1) *A tartomány lehetővé teszi a katolikus egyház számára, hogy a tartomány által fenntartott kórházakban, otthonokban, büntetés-végrehajtási intézményekben, a rendőrség oktatási és egyéb intézményeiben istentiszteleteket és egyéb vallási rendezvényeket tarthasson, valamint lelki gondozást végezhesen. A szükséges helyiségeket a tartomány bocsátja rendelkezésre.*

(2) *Amennyiben ezeket a feladatokat egy külön ebben a munkakörben foglalkoztatott lelki gondozó látja el fő- vagy mellékállásban, a büntetés-végrehajtási intézetek, a rendőrségi oktatási és egyéb intézmények esetében a gondozó felkérése a tartomány részéről az egyházmegye püspökével való egyetértésben történjen, más intézmények esetében a tartományi kormány tudomásával.*

(3) *A részleteket további megállapodások során rögzítik.*”

A katolikus és evangélikus egyházak segítőszolgálatainak tevékenysége a német rendőrségnél több évtizedes múltra tekint vissza az állammal, valamint az egyes tartományokkal kötött megállapodások által jogilag intézményesített formában.

A pravoszláv egyház törekvései

Az orosz ortodox egyház, a kereszténység keleti ága most teszi meg a kezdeti lépéseket ennek az együttműködésnek a kialakítása irányába. A pravoszláv egyház honlapján 2009 márciusában közlemény jelent meg arról, hogy a litván rendőrségnél önkéntes papok tevékenykednek, segítve a szervezetet a bűnözés elleni harcban például azzal, hogy ráébresztik az embereket viselkedésük helytelenségére. Mindezen túl az erőszak sértettjévé váló polgárokat is támogatják.

Az együttműködés jelei már Oroszországban is követhetők. A Volgográdban megjelenő *Gorodszkije Vesztji (Városi Hírek)* című lap *Segít-e a belügyi szerveken a szenteltvíz* alcímmel jelentette meg közleményét az egyház közledéséről a rendőrséghez. A cikk a Gábrriel arkangyal nevét viselő volgográdi egyházközség elöljárója, *Andrej Gorjacsev* atya szavait idézi: „*Az erkölcs az emberi természet alkotórésze. Jó lenne, ha áthatná mindennapjainkat.*”

A lelkiiség, a vallás szükségletet elégít ki, nélküle ma nagyon nehéz létezni. A vallás mindenkinek személyes ügye, kötődhet a pravoszláv egyházhoz

vagy más felekezethez. Ha azonban nincs jelen, honnan ered az erkölcs? A találkozó végeztével a pap megáldotta a belügyi dolgozókat, és vallásos irodalmat tartalmazó jegyzéket nyújtott át nekik.

A közeledés következő szakaszáról tudósít egy 2012 augusztusában megjelent újságcikk a krasznnojarszki belügyi szervek és a helyi érsekség képviselőinek kerekasztal-találkozójáról. Az eszmecsere résztvevői az együttműködés lehetőségeit tárgyalták meg egy 2012 júniusában aláírt megállapodás által lehetővé tett keretek között.

A beszélgetés során felmerültek azok a pontok, amelyek a rendőrség szempontjából a legfontosabbak a megoldásra váró problémák sorában, egyebek között a szolgálati fegyelem, az erkölcsi szellem megerősítése a rendőri kollektívákban. Az egyház segítséget ajánlott a különösen veszélyes területeken szolgálatot teljesítő dolgozók családjának.

A bűnmegelőzés területén az egyházi megbízottak jelentős segítséget nyújthatnak azáltal, hogy közösen tevékenykednek a körzeti megbízottal, és látogatják a megfigyelés alatt álló személyeket. Felvetődött annak a lehetősége, hogy minden osztályon külön lelkész dolgozzon, aki a munkatársakat vallási kérdésekben is segíti. Fontos teret nyújtana az együttműködéshez közös felvilágosító akciók szervezése abból a célból, hogy megelőzzék a közlekedési szabályok megsértését – állapították meg a beszélgetés résztvevői.

A krasznnojarszki kerületben ezt a megállapodást évtizedes együttműködés előzte meg. A lelkészek kiemelkedően hasznos tevékenységet végeznek a bűnmegelőzés területén, valamint gyermekotthonokban és menhelyeken.

A rendőrök vallásgyakorlatával kapcsolatos együttműködésről számol be Kamenszk-Sahtyinszkij városának információs portálja is 2012. augusztus 24-én. A cikk a rendőröknek tartott szentmiséről tudósít, amelyet a rendőrség klubjában celebráltak. A mise végeztével megáldották a rendőrök tevékenységét. Egyezmény született a közelben felépítendő templomról is, amelyet a rendőrség munkatársai látogathatnának a jövőben, és ahol a cikk befejező sorai szerint „lelki táplálékkal” látják majd el őket.

Az ehhez a közleményhez kapcsolódó kizárólagosan negatív olvasói megjegyzések meglepők, de talán azzal magyarázhatók, hogy ebben az esetben nem említettek más egyházi tevékenységet (például a bűnmegelőzéshez való hozzájárulás) a hit gyakorlásán kívül, csak a rendőrök vallásgyakorlatának megerősítését.

Az olvasói reakciók az egyház többfrontos támadásáról, a középkor felélesztéséről szólnak, sőt egyikük egyszerűen agyrémnek nevezi az egyházi jelenlétet a rendőrségen. A legérdekesebb megjegyzés mecset, zsinagóga, ör-

mény és buddhista templom építését szorgalmazza a rendőrség közelében, hogy a vallási tolerancia érvényesülhessen.

A rendőrséggel való együttműködése során a pravoszláv egyház egyik fontos feladata tehát, hogy tevékenységének társadalmi elfogadottságát erősítse, meggyőzze a lakosság többségét arról, hogy nem a hatalma kiterjesztésére, hanem a társadalom szolgálatára törekszik.

HÍRES BŰNÜGYEK, TANULSÁGOS NYOMOZÁSOK

SZEMES BETTINA

Élet elleni bűncselekmény nyomozása és a média

2008. július 21-én *Galgagyörk*ön történt a romák elleni első támadás. Személyi sérülés nem történt. Ekkor még a rendőrség egy szerelmi viszályt sejtett a támadás hátterében. Augusztus 8-án *Piricse* következett. Két, cigányok lakta házra dobtak Molotov-koktét, majd az egyik házból menekülő nőre rálöttek. *Nyíradony-Tárnapusztán* kétszer lőttek egy ház ablakára, sérülés nem történt. 2008 szeptemberében *Tarnabodon* csaptak le, de tévedésből nem olyan házakra törtek, amelyekben romák laktak. Az első támadások közös jellemzője az volt, hogy korábban mindegyik település szerepelt a médiában a romák és nem romák közötti feszültség miatt. Az első esetben egy cigány és egy magyar család közötti viszály miatt kivonult a Magyar Gárda. *Piricsén* halálra éhezettek egy gyermeket, *Tarnabodon* pedig egy háromfős rablóbanda megvert egy férfit, aki belehalt a sérüléseibe. (*Tárnapusztá* e szempontból kivétel, mert nem tudatosan választott helyszín volt, az egyik elkövető éppen arra autózott, meglátta a romák lakta házsort, és tüzet nyitott.) Ekkorra már mindenkiben tudatosodhatott, hogy összefüggnek a támadások, de még mindig folyt a találgatás, hogy etnikai jellegű támadásokról van-e szó, vagy sem. A november 2-i támadás két emberélelet követelt: *Nagycsécsen* csaptak le két házra Molotov-koktéllal és fegyverekkel. Az újságokban és a híradókban sorra jelentek meg a cikkek, riportok, a cigányság félt a további támadásoktól, a rendőrség nagy erővel nyomozott – de nem volt még gyanúsított.

A kiskunlacházi gyilkosság

A 14 éves *H. Nóra* november 22-én, szombaton este a barátaival a kiskunlacházi művelődési házba indult szórakozni, ahol egy zenés-táncos mulatságot tartottak. Nagyrészt vele egyidős fiatalok buliztak, közülük igen sokan ismerték. *H. Nóra* kitűnt a tömegből, főként a szépsége és a táncudása miatt. Több fiúnak is tetszett, sokakkal táncolt az este folyamán, de közelebbi kapcsolatba nem került senkivel, hiszen van barátja. Jól érezték magukat, némi alkoholt is ittak. Majd a lány baráti köréből egyre többen indultak haza, a buli a végéhez közeledett. A barátnője felajánlotta, hogy autójával hazaviszik,

mások, hogy hazakísérik, de ő nemet mondott. Majd kisebb vitába keveredett az egyik barátjával, végül úgy döntött, egyedül indul haza a művelődési háztól mindössze négy-öt száz méterre lakó rokonához. Hajnali negyed három körül, sűrű hóesésben, mínusz két-három fokban vágott neki a körülbelül ötperces útnak.

Vasárnap reggel a család kétségbeesetten telefonálta körbe H. Nóra ismerőseit, barátait, nem tud-e róla valaki, mert nem érkezett haza a buliból. Mivel senki sem tudta, merre lehet, apja, H. Dénes bejelentette az eltűnését a Ráckevei Rendőrkapitányságon. A délutáni órákban már a családtagok, ismerősök, helyi polgárok és a rendőrök együttes erővel keresték a lányt. 23-án, vasárnap, az esti órákban az apja találta meg a holttestet a művelődési házhoz közeli kiserdőben.

Az első nyomozati cselekmények

A rendőrség még aznap tájékoztatott az esetről, így már este megjelentek az első részletek az interneten, a híradókban.

Másnap a Pest Megyei Rendőr-főkapitányság sajtóközleményt adott ki, amelyben röviden és tényszerűen közölte a történetet, továbbá azt is, hogy az idegenkezűség nem zárható ki, így emberölés büntette miatt folyik a nyomozás.

A riporterek és újságírók megrohamozták a szóvivőt, de a nyomozás érdekében a sajtóközleményben adott információkon kívül a rendőrség részleteket nem árulhatott el. A tévéhíradók mindegyike beszámolt a bűncselekményről, szinte mindegyikük hitelesen, a közleményben szereplő adatokra építve, egyedül a Hír TV tért el ettől. Ez az első tévéműsor, amelyben felvették, hogy a lányt esetleg megerőszakolták.

Olyan információk jutottak az újságírók birtokába, amelyeket a rendőrség szándékosan, nyomozati érdekből próbált titokban tartani. A rémült helyi lakosok valószínűleg nem is sejtették, hogy a nyilatkozataikkal nem segítik, hanem hátráltatják a nyomozást. Ezek után már megállíthatatlan volt a lavina, a bulvárlapok azonnal lecsaptak egy-egy meggondolatlan kijelentésre vagy „kiszivárgott” információra, és óriási címlapsztorikat kerítettek belőlük. Mindegyik inkább a találgatásokra épült, semmint a hiteles tényekre.

A nyomozást 2008. november 24-én rendelték el. A Kinizsi Pál út és a Dobó István utca kereszteződéséhez közeli kiserdőben a rendőrség helyszíni szemlét tartott, és jó néhány értékelhető nyomot találtak. A nyomkövető ku-

HÍRES BŰNÜGYEK, TANULSÁGOS NYOMOZÁSOK

tya azonban mindössze néhány méternyire jutott a helyszíntől a Dobó István utca irányába. Megkezdték a tanúkihallgatásokat.

November 25-én a Pest Megyei Rendőr-főkapitányság Életvédelmi Alosztályán nyomozó csoport alakult az ügy felderítésére. Azonnal elkezdték a lehetséges elkövetők feltérképezését. A boncoláskor megállapították, hogy H. Nóra halálát a légutak leszorítása következtében kialakuló fulladás okozta.

A rendőrség megosztott a médiával néhány információt, hiszen az emberek igényelték az esettel kapcsolatos híreket.

A sajtó egyértelmű, tömör tájékoztatást kapott, ezek tévhitekre, találgatásokra nem adhattak alapot. Bár a rendőrség ezek után nem közölt újabb információkat, a bulvárlapokban egyre érdekesebb hírek és részletek jelentek meg. Próbálták továbbra is fenntartani az érdeklődést, így hát elsődlegesen az olvasók érzelmeire akartak hatni.

November 26-án a kiskunlacházi képviselő-testület rendkívüli ülést tartott, ahol egyebek között határozott arról, hogy a település a saját halottjának tekinti H. Nórárt, így a testület magára vállalja a felmerülő összes költséget. A helyi bűnözés visszaszorítása érdekében döntöttek a térfelügyelő rendszer kiépítéséről és a helyi polgárőrség megerősítéséről. Mindezekon kívül a képviselő-testület egymillió forintot ajánlott fel a nyomravezetőnek. Habár ezzel a felajánlással a rendőrség munkáját próbálták segíteni, a bulvárhíradások torzítása miatt mégsem az együttműködés irányába tett lépésként értékelte a gesztust a nagyközönség.

A faluban és a környező településeken az a hír járta, hogy kiskunlacházi vagy peregi cigányok voltak az elkövetők.

Már két nappal a gyilkosság után „konkrét” tények birtokában voltak a helyiek, és egyre több emberhez jutott el jó néhány, minden alapot nélkülöző történet. A nyomozó hatóság egyértelműen cáfolta a megjelent pletykákat, ennek ellenére újabb kitalált történetek láttak napvilágot, továbbá több fórumon is írtak arról, hogy megvannak az elkövetők, öt cigány férfit gyanúsítanak.

A tanúkihallgatások és az adatgyűjtés folyamatos volt, de gyanúsított kihallgatás nem történt, a rendőrség ekkor sötétben tapogatódzott.

Fáklyás felvonulás

Demonstráció az erőszak ellen az életért jelmonddal november 29-én, szombaton, Kiskunlacházán fáklyás felvonulást tartottak a művelődési háztól a kiserdőig. A megemlékezésen több mint hármezeren vettek részt, a leginkább helyi és környékbeli lakosok. Kivonultak a Góji motorosok és kétszáz-

zan-háromszázan a Magyar Gárdából. A rendőrség nagy erővel volt jelen, de csupán néhány tüntetőtől foglalkoztak le közbiztonságra veszélyes szűrő-vágó eszközt.

A demonstráció *Répás József* polgármester beszédével kezdődött, amelyet nyílt levélnek szánt, és a köztársasági elnöknek, a miniszterelnöknek és a többi közjogi méltóságnak címzett. Beszédében kemény szavakat használt, és érezhető volt, hogy a gyilkosságért ő is a környékbeli romákat teszi felelőssé. A „*Kiskunlacházán elég volt a roma erőszakból*” kijelentése még tovább rontotta az amúgy is feszült helyzetet, megágyazva ezzel a média újabb megalapozatlan cikkeinek. A helyi közbiztonság megerősítése érdekében a polgármester követelte a polgárőrség hatáskörének kibővítését, állandó rendőrőrs felállítását, valamint hogy szigorúbban büntessék az erőszakos bűncselekmények elkövetőit. Az elhangzott beszéd nagy visszhangot kapott, még nagyobb terhet téve ezzel az eljáró hatóságra.

December elsején utolsó útjára kísérték H. Nórát, a család kérésére a saját teljesen kizárták a temetésről.

A Sztojka család története

A helyi lakosok hamar összekapcsolták a Sztojka család három fiatal fiú tagját a bűncselekménnyel. Szerintük a „*kiskunlacházi cigánysoron ők a főnökök*”, és már többször is összetűzésbe kerültek a törvénnyel. A nyomozás vezetője azt mondta nekem, hogy már az elejétől „*valahogy tudták, érezték*”, hogy az elkövető helyben vagy a közelben lakik. A rendőrség első számú verziója szerint az elkövető ott volt a művelődési házban azon az éjszakán, vagy legalábbis ismerhette az áldozatot. Ezért első lépésben feltérképezték azoknak a körét, akik részt vettek a bulin. A kihallgatásokon a szűk baráti körtől indultak, és mindenki ismert még valakit, akik további embereket ismertek, és így személyről személyre haladva végül sikerült eljutni mindenkire, aki ott volt. Sorra zárták ki az embereket, számos poligráfós vizsgálatot elvégeztek, DNS-mintát rögzítettek. A telefonszolgáltatóktól lekérték H. Nóra telefonjának forgalmát három hónapra visszamenőleg. A Kiskunlacházát lefedő átjátszótoronyok cellainformációit is beszerezték a releváns időszakra vonatkozóan. A szolgáltatók által küldött anyag óriási adathalmaz volt, mivel H. Nóra a három hónap alatt sok hívást és üzenetet váltott, az átjátszótoronyok pedig temérdek hívószámot rögzítettek. Mivel a település az 51-es főút mellett fekszik, még nehezebb volt az értékelés, mert az éjszakai és hajnali órákban is sok az átutazó. Azokat az internetes közösségi oldalakat is ellenőrizték, amelyekre H. Nó-

ra regisztrált. Megkeresték az ismerőseit, akik valamiért szóba jöhettek, akivel haragban állhatott, vagy fiúkat, akiknek tetszett. Többször kihallgatták az akkori barátját, de hamar kiderült, hogy nem volt köztük vita. November 22-én készült néhány fotó H. Nóráról és a barátairól, ezeket a rendőrség beszerezte, és később igen fontosnak bizonyultak.

Szülei leírást adtak a ruházatáról és az általa viselt kiegészítőkről, ékszeréről. Amikor megtalálták a lányt, hiányzott a táskája, az abban lévő telefonja, az iratai, és az a két nyaklánc sem volt meg, amelyet viselt akkor, amikor otthonról elindult. A művelődési házban készült fotókon már csak egy lánc volt a nyakában. Amikor erre fény derült, a rendőrség sajtóközleményt adott ki a nyakláncok fényképével, mert úgy gondolták, talán értékesítették, átadták valakinek, és ezáltal közelebb kerülhetnek az elkövetőhöz. Mivel úgy tűnt, hogy az elkövető mégsem a buli vagy az ismeretségi kör alapján kapcsolódik a lánynak, még nagyobb körre terjesztették ki a nyomozást. Felkeresték azokat, akik a munkájukból adódóan abban az időintervallumban járhattak arra, amerre H. Nóra. Megkeresték a pékségek autóin, kenyereskocsijain dolgozókat, a kamionsofőröket, biztonsági őröket, a környéken dolgozó alkalmimunka-vállalókat, építkezési cégeket. Feltérképezték azokat, akik korábban nőket inzultáltak. Megkeresték a büntetés-végrehajtási intézeteket, hogy igazolják azoknak a fogvatartottaknak a hollétét, akik a környéken laknak, és esetleg abban az időben kaptak eltávozást. Az eltelt egy-másfél hónapban száznál is több tanút hallgattak ki, tucatjával küldték a DNS-mintákat a szakértői intézetnek.

Poligráfos vizsgálatból is jó néhányat végeztek, a több kétes eredmény miatt további nyomozási cselekményekre volt szükség, de végül mindenkét kizártak. A Sztójka család három tagja önként vállalta a hazugságvizsgálatot, és december 1-jén egyértelműen kiderült, hogy nem volt köztük a cselekményhez.

A rengeteg munka ellenére nem volt gyanúsított, és csak telt az idő. A rendőrség mind több embert állított rá az ügyre, tervszerűen haladtak előre, és tudták, hogy előbb-utóbb megtalálják az elkövetőt.

Kövér László sajtótájékoztatója

December 5-én a Pest Megyei Rendőr-főkapitányság kiadott egy sajtóközleményt, amelyben cáfolta, hogy a három Sztójka-fiú emberölés ügyében történő meghallgatása gyanúsított kihallgatás lett volna. Röviden ismertette a nyomo-

zás menetét: folyamatban van a sértett kapcsolatrendszerének feltérképezése, zajlanak a tanúkihallgatások, számos szakértő kirendelésére került sor.

Ezen a napon tartott sajtótájékoztatót a közbiztonságról *Kövér László*. Rögtön a beszéd elején kitért a Kiskunlacházán történetekre, az ottani közhangulatra. A Fidesz választmányi elnöke szerint „*A rendőrség nem képes teljesíteni elsődleges feladatát*”. Szerinte az állam demoralizálja a rendőrség szervezetét azzal, hogy óriási anyagi és létszámihiányt teremt. Kiemelte, hogy a Kiskunlacházával szomszédos Ráckeve, Szigetszentmiklós környete és Budaörs környéke a legfertőzöttebbek közé tartozik, és hogy ezekben a régiókban ugyanannyi rendőr teljesít szolgálatot, mint 1990-ben. Beszélt a rendőrök pályaelhagyásáról, elmondta, hogy a rendőrségnél az átlagéletkor harminc év körül mozog. Az állomány korösszetételének változásáért az ésszerűtlen nyugdíjkezelvényt kárhoztatta. Hozzátette, hogy az állomány szakmai értelemben „*kivéreztetett*”, mert a rutinos, ereje és tudása teljében lévő tapasztalt rendőrök mennek nyugdíjba. Kövér László bírálta az akkori rendőrfőkapitány, *Bencze József* munkáját is, mondván: „*lényegtelen dolgokkal foglalkozik a valós problémák megoldása helyett*”. Szerinte ezzel a hozzáállással lovat adnak a bűnözők alá, akik megfélemlítik az embereket. Az elkövetőket pedig nem védeni kellene megélhetési bűnözés címszó alatt, hanem börtönbe vetni. „*[a kormány] a bűnözés egyre súlyosbodó problémájába erőnek erejével etnikai motívumokat akar keverni, úgy gondoljuk, hogy ez a szándék a magyar társadalom további dezintegrációjára, megosztására, a feszültségek előbb-utóbb kezelhetetlenné válására vezetnek.*” Zárógondolata: mindenkinél joga van a védelemhez, és senkinek sincs joga ahhoz, tartozzon bármely kisebbségi, vallási, etnikai csoporthoz, hogy büntetlen maradjon, ha bűncselekményt követ el. Álláspontja szerint ennek biztosítására a kormány, a kormányfő, a belügyminiszter, a rendőrfőkapitány és a rendőrség nem képes.

Bencze József válasza

Az országos rendőrfőkapitány a *hvg.hu*-nak adott interjúbán reagált a Fidesz politikusának beszédére. Bencze József elismerte, hogy az akkoriban történt erőszakos bűncselekmények nagy közfelháborodást keltettek, de úgy gondolja, az embereknek nem kell félniük az utcán. Ezt az állítását statisztikai adatokkal támasztotta alá.

„*Természetesen más a statisztika és más az emberek szubjektív biztonságérzete, de az, hogy valaki a lét- vagy anyagi biztonságát érzi veszélyben, nem feltétlenül kapcsolódik a közbiztonsághoz.*” Hozzátette, hogy azokon a

településeken, amelyeken a közelmúltban súlyos kimenetelű bűncselekmények történtek, huszonnégy órás ellenőrzést rendelt el, és intézkedett a körzeti megbízottak számának növelésére. Az interjúban kitért a szervezeten belüli további átalakításokra, arra a javaslatra, miszerint a rendőrképzésben a gyakorlatok számát szeretnék növelni, és kijelentette, hogy a rendőrség „szívesen fogadja” az emberi és anyagi forrásokat. Végül szűkszavúan nyilatkozott a közelmúltban történt, nagy visszhangot kapó bűncselekményekről, köztük a kiskunlacházi gyilkosságról is. Cáfolta, hogy a három roma fiatal volt az elkövető, ők a rendelkezésre álló bizonyítékok és a poligráfos vizsgálat alapján kizárhatók.

Nyomravezetői díj felajánlása

Az eltelt két és fél-három hónapban folyamatosan küldték a DNS-mintákat vizsgálatra. A barátok, ismerősök feltérképezése a végéhez közeledett, az eddig meghallgatott 336 ember tanúvallomása alapján pontos képet kaptak a nyomozók a gyilkosság éjszakáján történekről. Mégsem találtak az elkövetőre konkrétan utaló jelet. H. Nóra egyedül indult haza, ezután többé senki nem látta senki élve. Mivel a lehetséges elkövetők nagy részét már kizárták, koncepcióváltásra volt szükség. Még mindig bíztak abban, hogy az elkövető valamiképp kötődik Kiskunlacházához, és nem csak átutazóban járt arra. A Pest Megyei Rendőr-főkapitányság Bűnügyi Osztályán úgy döntöttek, felfosztyák a települést kisebb régiókra, és a nyomozók házról házra járnak majd.

Az országos rendőrfőkapitány 2009. február 20-án sajtóközleményt adott ki, ebben a kiskunlacházi gyilkosság elkövetőjének megtalálása érdekében tízmillió forintot ajánlott fel a nyomravezetőnek. Továbbá röviden tájékoztatt arról, hol tart a felderítés, milyen részeredményeket értek el. A Nemzeti Nyomozóiroda munkatársai is csatlakoztak a nyomozáshoz, ők segítették az elemző-értékelő munkát.

A sajtótájékoztatók azonban nem nyugtatták meg a közvéleményt. Habár az eset már lekerült a címlapokról, egyre nőtt a nyomás a rendőrség „életes” nyomozóiin. A kutatás még mindig nagy erővel folyt, de a helyzet egyre kilátástalanabbnak tűnt.

Május végén a híváslisták alapján látókörbe került egy helyi férfi. A bűncselekmény feltételezett időpontja körül többször használta a mobiltelefonját. A mobiltelefon átjátszóantennákra való feljelentkezése alapján nyomon követhető volt a mozgása, így beidéztek kihallgatásra. Vallomásában elmondta,

hogy azon a novemberi éjszakán két barátjával, a szintén helybeli *B. Balázssal* és *P. Józseffel*, 22 óra körül egy dunavarsányi diszkóba mentek bulizni. Ott ittak egy kevés alkoholt, de nem maradtak sokáig, mert közben a barátnőjével telefonon beszélt, és összevesztek. Ezért szólta a haverjainak, hogy induljanak haza. Így is tettek, de nem tudtak túl gyorsan autózni, mert nagyon hideg volt, és csúsztak az utak. Kiskunlacházára érve meglátta a barátnőjét az utcán sétálni, ezért a másik két srácot kirakta az autóból és utána sietett. A férfi által elmondottak valószínűnek tűntek. Felkeresték a másik két férfit is, ők ugyanezt mondták, kiegészítve azzal, hogy miután kiszálltak az autóból, egy darabig együtt mentek, majd néhány perc múlva elváltak, és mindketten hazamentek. 2009. június 19-én DNS-mintát vettek tőlük, az eredmény június 25-én érkezett a Pest Megyei Rendőr-főkapitányságra.

A gyilkos elfogása

A hemogenetikus megállapította, hogy a H. Nóra testén talált ondómaradványból eredő DNS-profil és a P. Józseftől származó szájnyalakahártya-törletből származó DNS-képlet megegyezik. Egyértelművé vált, hogy csak ő lehet a gyilkos. Összeállt a kép: P. és két barátja megérkeztek Kiskunlacházára a diszkóból, ő és B. Balázs kiszálltak az autóból, egy darabig együtt mentek, végül különváltak. P. József hazafelé tartott.

Eközben H. Nóra is elindult a művelődési házból, majd P. a Kinizsi Pál utcán utolérte őt, a kiserdőnél pedig megerőszakolta és megfojtotta. 2009. június 26-án, hajnali kettőkor az otthonában fogták el, alig kétszáz méterre az elkövetés helyszínétől. Gyanúsított kihallgatásán részletes beismerő vallomást tett, ezután a bíróság elrendelte az előzetes letartóztatását. A vallomásaiban megjelölte azt a helyet, ahol H. Nóra táskáját, iratait, telefonját és nyakláncait elrejtette. A lakásán tartott házkutatáskor ezeket megtalálták egy porszivóban. Az elfogásról a rendőrség rögtön sajtóközleményt adott ki és még aznap sajtótájékoztatót is tartott. A média közölte az elfogás hírét, bár nem akkora szenzációként, mint a 2008. novemberi gyilkosságot.

P. József az első kihallgatásán részletes beismerő vallomást tett, bár a nemi erőszakot tagadta. Később ezt a vallomását visszavonta és más történettel állt elő, miszerint a lány önként közöszült vele, és még élt, amikor elváltak. Az utolsó verziója szerint nem erőszakolta meg, de lehet, hogy az aktus hevében megfojtotta. A védekezése több ponton sem állta meg a helyét, a bizonyítékokból egyértelműen megállapítható volt, hogy ő követte el a bűncselek-

ményt. Az igazságügyi pszichológus szerint elsősorban szexuális és érzelmi téren P.-nek súlyos személyiségzavara van. A bizonyítás során igazságügyi elmeorvos szakértő is megvizsgálta, megállapította, hogy elmebetegsége nincs, személyiségzavara beszámítási képességét nem korlátozza. Tehát a felelősségre vonását nem befolyásolja az elmeállapota. Az elsőfokú bírósági ítélet után az ügyészség súlyosbításért fellebbezett, majd 2011. szeptember 15-én megszületett a végleges ítélet: P. Józsefet aljas indokból elkövetett emberölés és erőszakos közöszlész bűntette miatt jogerősen életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték.

A média a nagyközönség elé tárta a tárgyalás nyilvános részleteit és az ítéletet. Cikkeztek az elkövetőről is, a családi háttéréről, arról, hogy bujkált-e, vagy sem és hogy miért H. Nórát választotta. A találgatások aztán lassan elcsendesültek. Ma már sehonnan sem hallani az ügyről, így annak a tudatában, hogy az elkövető bűnhődik a tettéért, megnyugodhat a helyi lakosság, és talán némiképp enyhül a szülők mérhetetlen fájdalma is. De valóban elfogadták az emberek az ítéletet? Azok, akik hónapokon át kételkedtek a rendőrség munkájában és egészen más végkifejletet vártak, megváltoztatták a véleményüket?

A sikeresen lezárt nyomozás után sokan fenntartották korábbi álláspontjukat, továbbra is többfős cigány bandákról és nagy fekete autóról beszéltek, az egyértelmű bizonyítékok ellenére. A rossznyelvek szerint P. József csak egy szerencsétlen bolond, akinek a nyakába varrták a gyilkosságot, hogy a rendőrség végre felmutathasson valamit, és lecsillapodjanak a kedélyek.

Készítettem egy kérdőívet, amelyet interneten keresztül sok emberhez eljuttattam. A nyolcvan válaszadó név nélkül, a saját szavaival töltötte ki a kérdőívet. A kérdésekkel az volt a célom, hogy megtudjam, hogyan emlékeznek ma az emberek; az események idején miről és honnan értesültek; mi a véleményük a rendőrség munkájáról; élnek-e még a régi kétes történetek; tudják-e, mi lett az ügy végkifejlete, és mit gondolnak róla.

1. Figyelemmel kíséri-e a bűnügyi híreket? Ha igen milyen módon? – a válaszadók nagy többsége a televízióból és az internetről gyűjti az információkat. Inkább az esti híradóból, néhányan pedig megemlítik a *Kékkő* című bűnügyi magazint. Az interneten a hírportálok és a fórumok a legnépszerűbbek. Ez után következnek az újságok, a nyomtatott sajtó, amely sokkal kevésbé bizonyult népszerűnek az általam vártnál: mindössze tizenhárom felelték, hogy ezekből vagy ezekből is követik a világ történéseit. A rádióra csupán hatan voksoltak. A válaszadók tizenhét százaléka pedig egyáltalán nem vagy

csak nagyon ritkán figyeli a bűnügyi híreket, akadt olyan is, aki hozzátette, hogy szándékosan kerüli az ilyen témájú műsorokat. Valaki megjegyezte, hogy ha akarná, sem tudná elkerülni, hiszen a tévében „*gyakorlatilag csak bűnügyi hírekről szól az egész híradó*”.

2. *2008-ban megölték H. Nóra kiskunlacházi lakost. Honnan értesült először a gyilkosságról?* – a válaszolók negyvenkét százaléka ismerősöktől, rokonoktól, barátoktól hallott az esetről. Ebben valószínűleg az is közrejátszik, hogy a kitöltők közül sokan kötődnek valamiképp Kiskunlacházához és a környező településekhez. Harmincöt százalékuk valamelyik tévéhíradóból, huszonhárom százalékuk az internetről szerzett tudomást a bűntényről. Többen is megjelölték az internetes közösségi oldalt is hírforrásként. Rádióból csupán ketten, egyvalaki pedig a *Zsaru Magazin*ból értesült a történetről. Kevesebb mint egy százalékuk egyáltalán nem hallott az esetről, vagy nem emlékszik már rá. Ezek az arányok is alátámasztják a korábban írtakat, miszerint a helyi szóbeszédnek nagyban befolyásolták a közvéleményt, mivel később a médiák is lehozták ezeket. Sokan érezték úgy, ha a helyiektől kérdezősködnek, első kézből kaphatnak valós információkat.

3. *Nyomon követte-e a gyilkosság utáni eseményeket valamilyen módon?* – ezt a kérdést azért tartottam fontosnak, mert kíváncsi voltam rá, hogy azok közül, akikhez az első sokkoló hírek eljutottak, hányan és milyen mélységben követték a további fejleményeket. A válaszokból megállapítható, hogy azok, akik az elején hallottak a történetről, szinte mind figyelemmel kísérték a későbbi eseményeket is. Az alig egy százalékhoz – akik egyáltalán nem is hallottak akkor az ügyről – alig néhány személy csatlakozott. Ők csak az első híradásokban látták, és azután már nem foglalkoztatta őket az eset.

4. *Ha nyomon követte az eseményeket, miért, ha nem, miért nem?* – a többséget megdöbbentette az eset, és érdekelte a nyomozás, kíváncsi volt, ki lehetett az elkövető: „*érdekelt, hogy kikövette el, miért és hogy hogyan bukott le*”. Néhányan leírták, hogy személyes tragédiájuk volt az ügy, mert ismerték H. Nórárt vagy a családját. Több környékbeli, helyi lakos is írta: „*a közelben történt*”. Sokan azért érdeklődtek, mert sajnálták a lányt, vagy annyira felháborította őket az eset, hogy nem tudtak elmenni mellette szó nélkül: „*Mert felháborított az eset, és együtt érzem a családjával*”; „*ami vele történt, akár velünk is megtörténhetett volna*”. Van, aki szerint lehetetlen volt nem

hallani a fejleményeket: „sokan beszéltek róla, így nem tudtam nem követni”; „a média rám erőszakolta”.

5. *Ha figyelemmel kísérte az eseményeket, honnan informálódott? – a kapott válaszokból azt a következtetést tudtam levonni, hogy néhányan – azok közül, akik korábban csak ismerősöktől kapták a híreket – próbáltak utánaolvasni a fejleményeknek interneten vagy újságokban, de még mindig a helyi lakosok szavára adtak leginkább: „Elsősorban helyi forrásokból próbáltam informálódni, csak utána a tv.”*

6. *Részt vett-e a H. Nóra emlékére tartott felvonuláson, megemlékezésen? Ha igen, melyiken? – a korábbi kérdésekre adott feleletekből kiderült, hogy a válaszadók jelentős része Kiskunlacházán vagy a környékén lakik, és ebben az időben még aktívabban vettek részt a helyi közösség életében. Ezért meglepő számomra, hogy a *Demonstráció az erőszak ellen az életért* jelmonddal tartott felvonuláson csupán négyen vettek részt a válaszadók közül. Közülük egyvalaki pedig 2009 szeptemberében részt vett a Jobbik helyi csoportja által szervezett demonstráción. Szerintük ismét elszaporodtak Kiskunlacházán a bűncselekmények, romlott a közbiztonság, ezt a helyi romákkal hozták összefüggésbe, ezért végigvonultak a „cigánysoron”. A már feloszlott Magyar Gárda öltözetében megjelenő háromszáz tüntetővel együtt tiltakoztak az erőszak ellen. Ez a fellépés annyiban kapcsolódhatott H. Nóra esetéhez, hogy róla is említést tettek a felvonuláson, továbbá az ő esetében is sokáig roma elkövetőkről beszéltek. A lány temetésén a kérdőívre válaszolók közül egyvalaki volt jelen.*

7. *A nyomozás lezárása előtt hallott-e lehetséges elkövető, elkövetőkről? – a megkérdezettek több mint hatvan százaléka hallott lehetséges elkövetőkről, sokan megjegyzik, hogy „pár roma fiatal is szóba került”. Akad, aki igen racionálisan gondolkodik, ezt írja: „Megpróbáltam nem tulajdonítani jelentőséget a találgatásoknak és a pletykáknak.”*

8. *Emlékszik-e valamilyen pletykára, találgatásra? Ha igen, mi volt az? – azt hiszem, az előzmények ismeretében senki nem lepődik meg az eredménnyel. Az, aki hallott valamit a szóbeszédekből, több elkövetőről és cigány fiatalokról ír: „a pletykák szerint több roma elkövető volt”; „Azt mondták az elején, hogy nem csak egy DNS-t találtak a testen, hanem többet is, meg azt is mondták, hogy egy roma társaság már előre kinézte magának a Nórit...” Egy*

másik válasz: „*Sztojka*”. Volt olyan is, amit eddig még nem hallottam: „*Hentes foglalkozású elkövető, a lány barátja, a lány apja...*” De emlékeznek még a rosszindulatú fecsegésekre is, amelyekben a lányt hibáztatták az áldozattá válásában.

9. *Őn szerint mi volt az oka, hogy sokáig cigány fiatalokat vélték elkövetőknek?* – ez a kérdés osztotta meg leginkább a válaszadók táborát. Két nagyobb, ellentétes véleményű csoport alakult ki, és egy kisebb semleges. Az első nagy csoportot azok a szélsőségesen gondolkodók alkotják, akik a bűnözés szó hallatán egyből a cigányságra gondolnak. Szerintük a cigánybűnözés igenis jelen van Magyarországon, a közbiztonságot rossznak ítélik meg, és ezért a kisebbséget okolják Kiskunlacházán vagy akár az egész országban. A másik nagy csoport szimpla rasszizmust vél a találgatások mögött, és azt, hogy általánosan jellemző az, hogy „*magyar felfogás szerint a cigányok bármikor elkövetnek ilyesmit, és könnyebb mást hibáztatni, mint a saját környezetünkben, a saját fajtánk közt szétnézni*”. „*Az emberek csak rájuk tudnak gondolni mostanában, ha valami baj történik*.” Egy-két hozzászólásból pedig arra lehet következtetni, hogy a felfokozott közhangulatnak, a bűnbakke-resésnek és a média általi befolyásolásnak tulajdonítható az alaptalan vádak elterjedése.

10. *Mi a véleménye a rendőrség munkájáról az esettel kapcsolatban?* – pozitív véleményt harminchárom százalék adott. Szerintük a nyomozás szakszerű, célirányos és tudatos volt. Bár néhányan hozzátették, hogy kissé lassúnak találták, sokallják az eltelt hét hónapot. Negatívan értékelte a rendőrség munkáját a válaszadók huszonöt százaléka. Ők nagyon lassúnak és elnagyoltnak látták a nyomozást, sőt volt, aki ezt írta: „*Látszólag úgy tűnt, hogy nem csinálnak semmit...*” Közülük a legtöbben nem indokolták meg a véleményüket, csak egy szóval válaszoltak: „*hanyag*”; „*gyatra*”; „*elnagyolt*”.

Szintén huszonöt százalékot tesz ki azoknak a tábora, akik nem tudják megítélni a munkafolyamatot, sokan arra hivatkozva, hogy nincsen róla elég információjuk. A maradék tizenkét százalék semlegesén értékelt: „*tették a dolgukat*”; „*megcsinálták, amit kell*”.

11. *Hallott-e arról, hogy elfogták az elkövetőt? Ha igen, honnan értesült róla?* – meglehetősen sokan, a válaszadók nyolcvanöt százaléka értesült róla, hogy P. Józsefet elfogták. Ellentmondást mutat, hogy az, aki figyelemmel kísérte a fejleményeket, végül mégsem tudott az elfogásról, míg más, akít

nem foglalkoztatott az ügy, tud az eredményről. Az információk forrásában jelentős eltérést nem tapasztaltam, továbbra is ismerősök, környékbeliek állnak az első helyen, amit a televízió, majd az internet követ.

13. Tud-e arról, hogy milyen jogerős ítélet született? Ön szerint a rendőrség valóban H. Nóra gyilkosát fogta el? – a kérdőívet kitöltők majdnem fele, negyvenhat százaléka egyáltalán nem hallott arról, hogy elítélték P. Józsefet. Tizenhárom százalékuk hallott valamit róla, de pontosan nem tudta, mi lett a végkifejlet. Negyvenhárom százalék tud a másodfokú jogerős ítéletről. Negyven százalékuk igennel válaszolt arra, hogy valóban a gyilkost fogták-e el, huszonegy százalék viszont még a lehetőségét is egyértelműen elutasítja. Ők a mai napig is ragaszkodnak a többelkövetős verziókhöz. Náluk többen vannak azok, akik nem biztosak benne, vagy nem tudják megítélni, hogy mi az igazság.

Az utolsó kérdés pedig szorosan kapcsolódik az előzőhöz, arra voltam kíváncsi, hogy az ott adott választ mire alapozták.

Az első csoport indoka legtöbb esetben a DNS egyértelműsége, vagy az elkövetőnél talált bizonyítékok, H. Nóra táskája, iratai, a nyakláncai. A kételkedők indokai: „*Szerintem csak rákenték a balhét*”; „*Mert nem volt meggyőző, a rendőrség, meg csak azért kapott el valakit, hogy meglegyen a statisztika.*” Végül, akik nem tudtak állást foglalni: „*Arra, hogy nincsen semmilyen kapcsolat, ahonnan részletesebben hallottam volna az ügyről. Egy-két lenyeges hírt tudok, csak annak alapján meg nem ítélnék meg.*”

Ugy gondolom, hogy a kérdőívben szereplő válaszok alátámasztják azt a korábbi állításhoz, hogy nagyon sokakat érdekelt a bűntény felderítésének alakulása. A hamis információk gyökere a helyiek találgatása, aztán a média mindezt tovább fokozta, ezzel több hónapig fenntartva az érdeklődést. Az elfogásról már kevesebben tudtak, ez nem volt akkora szenzáció. Sok szélsőséges véleményt is megírtak, de megnyugtató, hogy vannak, akik nem hisznek el minden mendemondát. A nyomozás folyamán a kezdeti negatív vélemény, bár nem teljes mértékben, de pozitívabb irányba változott.

A nyomozás hét hónapjának értékelése

Egy Pest megyei nagyközségben megerőszkoltak és megölték egy 14 éves diáklányt. A helyiek megrendültek, egy ország figyeli az eseményeket. A rendőrség nagy erővel nyomozni kezdett, a média pedig minden lépését kö-

vette. A Kiskunlacházi Önkormányzat képviselő-testülete felajánlott egymillió forint nyomravezetői díjat és lépéseket tett a település közbiztonságának megerősítése érdekében. A kezdeti információk és a helyszínen talált nyomok biztatók, DNS-mintát is sikerült rögzíteni. Az elsődleges adatgyűjtések arra irányultak, kinek lehetett indoka a bűncselekmény elkövetésére. A rendőrség első körben a művelődési házban szórakozók körét, majd a lány ismerőseit térképezte fel. Ez elég hosszú folyamat volt, mivel nagyon sok ember számításba jöhetett. A helyiek találgatásba kezdtek, a sajtó pedig folyamatosan cikkezett. Több cigány származású elkövetőről beszéltek. A valótlán információkat a rendőrség cáfolta, de sokan megerősítést véltek felfedezni a helyi polgármester szavaiban. A találgatások középpontjában állt három helyi cigány fiú, de ők azt állították, nincs közük a tethez, és ezt a poligráfos vizsgálat is igazolta. Családjuk további egymillió forinttal növelte a nyomravezetői díj összegét. Kövér László is megszólalt, párhuzamot vonva az ország közbiztonsági helyzete és a Kiskunlacházán uralkodó feszültség között. A magyar rendőrséget is keményen bírálta, erre a rendőrfőkapitány tényszerű, határozott választ adott. Az idő telt, gyanúsított nem volt, és a nyomozókon egyre csak nőtt a nyomás. A harmadik hónap után sok embert kizártak, és úgy tűnt, az első verziók nem vezetnek eredményre. Konceptióváltásra volt szükség, ki kellett terjeszteni a nyomozást nagyobb személyi körre. E közben folyamatosan zajlott a híváslisták elemzése, az internetes kapcsolatok feltérképezése, a DNS-minták rögzítése és a tanúkihallgatások sora. Hét hónap után került a rendőrség látókörébe az a háromfős társaság, amelynek egyik tagja volt az elkövető: P. József. A DNS egyértelművé tette, hogy ő az, akit keresnek. Az elfogás után a bizonyítás következett. Bár a nemi erőszakot mindvégig tagadta, sikerült bebizonyítani az ellenkezőjét. P. József jelenleg is életfogytig tartó szabadságvesztését tölti.

Véleményem szerint a nyomozás mindvégig ésszerű, logikus és szakszerű volt. Nem hibáztatható a hatóság azért, hogy hét hónap kellett az elkövető elfogásához.

Összegzés

Az általam tanulmányozott bűncselekmény kommunikációja kapcsán ezen következtetéseket vontam le: a találgatások, pletykák és a rendőrség munkájának kritizálása elkerülhető lett volna. Véleményem szerint mindkét oldalon követtek el hibát. A rendőrség mindig tényszerű és hiteles sajtóközleménye-

ket adott ki, a nyomozás érdekében visszatartott információk nem jutottak ki a szervezettől. Az ügyet azonban igen nagy érdeklődés övezte és ehhez képest nagyon minimális volt a rendőrség által az állampolgároknak nyújtott tájékoztatás. Ez adhatott okot arra, hogy valótlan cikkek láttak napvilágot. Mivel a lakosság nem kapott újabb információkat, ezért joggal gondolhatta, hogy nem halad a nyomozás, a szervezet iránti bizalom pedig fokozatosan csökkent. Szerencsésebb lett volna folyamatos tájékoztatást adni a nyomozás állásáról, arról, mire jutottak, és merre haladnak tovább.

Például amikor felismerték, hogy az első elképzelésük nem hoz eredményt, és változtatni kell a koncepción, nem csak annyit kellett volna közölni az emberekkel, hogy az „*adatgyűjtés kiszélesítése vált szükségessé*”. Ebből egy laikus csak annyit tud leszűrni, hogy amit eddig csináltak, nem ért semmit. Ha már látták, hogy az elkövető nem az ismeretségi körből származik, talán meg lehetett volna osztani a nyilvánossággal az első verziót és a lefolytatott nyomozati cselekmények egy részét. Természetesen nem azt akarom mondani, hogy mindent közszemlére kellett volna tenni, de többet lehetett volna elárulni, persze csak addig, amíg az nem veszélyezteti az eljárás eredményességét.

A másik oldal a tömegkommunikáció, a média. Elsődleges hibája, hogy folyamatosan áruba bocsátja az objektivitást és a hitelességet. A nagyobb szenzáció és ezzel a nagyobb népszerűség és bevétel érdekében számtalanszor torzítja a tényeket. Sokszor a hiányos információkat saját „ötletekkel” kiegészítve alkotják meg a történeteket. Ezek a problémák a kiskunlacházi ügy kapcsán is mindvégig jelen voltak. Bár a rendőrség próbált mindenféle ráhatástól mentesen dolgozni, a folyamatosan megjelenő valótlan állításokkal és az őket támadó szidalmazásokkal mégis nagy nyomást gyakorolt rá a média.

Azzal, hogy egy aktuális eseményből, hírből milyen részeket emelnek ki, hangsúlyoznak, jelentősen manipulálhatják a közönséget. A találgatások alapja lehet a pontatlan fogalmazás, a szakkifejezések ismeretének hiánya is. A felkészületlen újságírók sokszor követnek el ilyen hibákat. Ennél még nagyobb probléma, ha ténykérdésekben hibáznak, ami a vizsgált bűncselekménnyel kapcsolatban kirívóan sokszor fordult elő. A médiáknak némi önmérséklet kellene tanúsítaniuk, a közölt híryanag hitelességére törekedniük, hiszen azazal, hogy tömegekhez jutnak el nap mint nap, óriási hatalom van a kezükben, és ezzel nem lenne szabad visszaélniük.

A média és a rendőrség kölcsönösen függnek egymástól. Normál esetben a hírpiramis csúcán a hírforrás áll, alatta a média. Napjainkban ez megfordulni látszik, de ez nem vezet jóra. Ezért ki kell építeni egy jól működő rend-

HÍRES BŰNÜGYEK, TANULSÁGOS NYOMOZÁSOK

szert, amelyből mindkét fél profitálhat. Bár a céljuk sok szempontból ellentétes, meg kell találniuk a közös hangot. A média nagyon sok bűnügyi információra tart igényt, ezek leghitelesebb forrása a rendőrség. A rendészeti szervezetnek pedig szükségük van a médiára, hiszen rajta keresztül elérhetik a nyilvánosságot. Ezt a kapcsolatot kéne erősíteni, és tanulni a korábbi hibákból. A rendészet és a média együttműködésére akkor lenne igazán lehetőség, ha mindkét fél megismerhetné a másik munkáját, és tudatosulna, hogy bár eltérő érdekektől vezérelve, egymástól különböző szakmák szabályai szerint, de közös céljuk a társadalom szolgálata lehetne. Bízom benne, hogy a közeljövőben ez megvalósulhat!

KÖNYVISMERTETÉS

Müller Rolf: Politikai rendőrség a Rákosi-korszakban
Jaffa Kiadó, Budapest, 2012, 240 oldal

Müller Rolf kötete 2012 novemberében jelent meg. Bár témaválasztás szempontjából nem nevezhetjük hiánypótlónak a művet¹, afelől nem lehet kétségünk, hogy egy új, sokkal olvasmányosabb megközelítést készített el a magyar történelem e vitatott fejezetének, mint az eddigi, pusztán a szakmának készült munkák. Ezzel a kötettel a szerző a szélesebb közönséget is el kívánta érni, ennek fontosságát pedig nem kell hangsúlyoznunk: az ÁVO, ÁVH szavak hallatán még mindig igen nagy ellentmondásokat találunk a magyar köztudatban, és erre nemegyszer rá is világít. Mindazonáltal a hangvétel és a terjedelmi határok korlátokat is szabnak az átadható ismeretek mennyiségének: sok kérdést csak érintőlegesen, az érdekesebb történetek rovására találunk meg a kötetben, és ahogy majd a történeti eseményekkel foglalkozó fejezet bemutatásánál kitérek rá, az államvédelem „végjátéka” szinte teljes egészében hiányzik a munkából. Mindezzel együtt a könyv finoman egyensúlyoz a száraz tényanyag és az olvasmányosság között.

Miben hoz újat e munka? Már a tartalomjegyzék átfutásakor szembeötlő, hogy a tematika egyedi és valóban újragondolt. Az öt nagyobb fejezetben izgalmas képet kapunk a kor egyedi hatalomgyakorlási formájáról, továbbá mindennapi kérdések, életszerű portrék jelennek meg előttünk. A személyes sorsok összekapcsolódnak a politikai akarattal, és fordítva: a rendszer „megeszi saját gyermekeit is”. Az 1945 utáni milió, a háborúból kilábaló, a kommunisták kezére jutó ország közhangulata éles kontrasztban áll az azóta eltelt húsz év tizedek alatt kialakult kollektív gondolatokkal, amelyek sokszor félrevezetik a tájékozatlan érdeklődőt a tekintetben, mit is jelentett egy fekete autó a ház előtt, vagy egy államvédelmi „invitálás” az Andrássy útra.

Ahogy arra utaltam, a munka talán legfontosabb feladata a köztudatban keringő téves elképzelések eloszlátása. Nem véletlenül kezdődnek a történeti ívvel foglalkozó oldalak az elnevezés kérdésével. „ÁVO vagy ÁVH?” – teszi fel a kérdést Müller Rolf, és egyértelmű választ is kapunk arra, mikor volt az államvédelem a Belügyminisztérium része, mikor lett önálló szervezet, és mikor került vissza ismét a belügy alá (vagy ahogy a könyv is felveti: mikor

¹ Korábbi összefoglaló munka Kiszely Gábor: ÁVH – Egy terroriszervezet története. Korona Kiadó, Budapest, 2000

„ette meg” a belügyet). A szervezeti kérdéseket a munka később is tárgyalja mélyebben², de első körben csak a kialakulását vázolja. Igen fontos kérdés ez, hiszen már az Ideiglenes Nemzetgyűlés indulásakor erős szovjet kontroll alatt két szervezet is megjelenik: Tömpe András pozíciói erősebbeknek tűnnek, hiszen Debrecenben, a döntéshozáshoz közel, nagy létszámú alakulatot tud felmutatni, miközben Péter Gábor Budapesten jelentősen kisebb létszámot képes csak mozgósítani (az ekkor szintén megjelenő, egyéb karhatalmi erőkről nem tesz említést³). Mégis, amikor Tömpe alakulatai Budapestre érkeznek (január 26. vagy 29.), és kezdetét veszi kettejük személyes harca, Péter kerül ki belőle győztesen. Ehhez a kevéssé ismert és ezért okkal hangsúlyozott helyzethez érdekes adalékokat olvashatunk a kötet utolsó fejezeteiben, amelyekből az államvédelem (ekkor még PRO) szervezeti keretei mellett például megtudhatjuk, hol is létezett az a valóságban. Az Andrassy út 60. elfoglalása körüli viták, az ott közösen eltöltött idő alatt már látszott, milyen elszántan védelmezi majd az akaratát Péter Gábor Tömpe Andrással szemben. A vidéki és budapesti jogkörökre szétosztott szervezet csak ideiglenes megoldást jelenthetett, hiszen az 1946-tól ÁVO⁴-ként működő egységétvágya csillapíthatatlan volt: nem csak a GRO⁵-t kebelezte be (38. o.)⁶, de szemet vetett az ekkor még függetlenül működő Katonapolitikai Osztályra, vagyis a KatPolra.

A végül 1950 februárjában beolvasztott egység bővebb ismertetésével adós marad a könyv. Az olvasó joggal mondhatja: igen, hiszen e munka keretei előre kijelölték, hogy csak az államvédelemmel foglalkozik, így azonban elmegy a tény mellett, hogy a korszak másik, méltán rettegett karhatalmi szervezete a KatPol volt, amely sok tekintetben meg is haladta az államvédelmet. A *Kubinyi Ferenc* által írt, a KatPolról készült hasonlóan olvasmányos munka⁷ érdekes összehasonlításokra ad lehetőséget: 1948 elején háromszáz ember tartozott a KatPol kötelékébe⁸, az ÁVO létszáma ekkor már bőven meghaladta a kétezret (34. o.) (és hol volt még a beolvasztáskor, 1950 elején számlált kilencezres gárda...). Ehhez képest, ha a két nyomozószerv által kezdeményezett eljárások számát vizsgáljuk, azt találjuk, hogy a PRO/ÁVO 1946 végéig 18 528 embert internált, 10 084-et rendőri felügyelet

² Foglalkozik az Államvédelmi Bizottság működésével is (132. o.).

³ Kiszely Gábor: i. m. 15. o.

⁴ Magyar Államrendőrség Államvédelmi Osztálya.

⁵ Gazdasági Rendészeti Osztály, vezetője Villányi András; 1948 novemberében került az ÁVO-hoz.

⁶ Bővebben: Kiszely Gábor: i. m. 30. o.

⁷ Kubinyi Ferenc: *A katonapolitika regénye*. Malomfalvi Kiadó, Budapest, 1994

⁸ Uo. 282. o.

alá helyezett, és 7762 személyt adtak át a Népjegyésztségnek (24. o.), míg a KatPol a működése idején 11 625 ítélethez adott nyomozati háttérrel (katonai törvényszékek ítéletei)⁹, vagyis nem volt nagyságrendi eltérés. A számok mellé adalékként érdemes megemlíteni, hogy a KatPol-nyomozók sokkal kegyetlenebb eljárásokat alkalmaztak, mint államvédelmis társaik: a Magyar Közösség elleni vizsgálat lefolytatását éppen azért vette át az ÁVO, mert a KatPol emberei súlyosan bántalmazták a vádlottakat (41. o.)¹⁰. 1950 után a Katonapolitikai Osztályról átvett nyomozók később sem hagytak fel kemény módszereik gyakorlásával.

Ha már a Magyar Közösség elleni pert említettük, érdemes rátérni Müller Rolf írásának másik fontos szempontjára: kikre és mikre irányult az államvédelem figyelme? A válasz elsöre egyértelműnek tűnhet: a „rendszer ellenségeit” kívánták semlegesíteni; a munka azonban kiválóan árnyalja, hogy kezdetben volt valós társadalmi igény arra a feladatra, amit a nyomozók elvégeztek: rengeteg nyilast és háborús bűnöst juttattak rács mögé (még ha az eljárás velük szemben méltatlan volt is). A figyelem fókusza csak ezt követően fordult a politikai ellenfelek, főleg a pártok irányába. A koncepciós perekhez szükséges „bizonyítékok” szolgáltatásának kényszere aztán a nagytöke és a civil szerveződések és persze nem utolsósorban az egyházak felé fordította Péter Gábor tekintetét (42. o.). Érdeklődésben pedig nem volt hiány: az államvédelem szinte korlátlan urának elképzeléseiben egy mindenek felett álló szervezet képe lebegett, még több nyomozóval és erőforrással. Az utolsó lépés a független határőrség beolvasztása volt 1950. január 1-jén.

Ami ez után következett, nevezhető akár az ÁVH fénykorának is, hiszen Péter Gábor 1953-as letartóztatásáig a szervezet felett csak a Minisztertanács illetékesei álltak. Megszületett a „totális elhárítás”, amelynek feladata lett a „magyar demokrácia védelmezése” belföldön és külföldön egyaránt (43. o.). Eddig nem említettem, de újabb érdekes szempont és szál a szerzőtől a szerkezeti változás bemutatása, amelyet fejezetről fejezetre, átlátható táblázatok formájában tár az olvasó elé. Mintegy ennek kiteljesedéseként, külön részben számol be a Rajk-perről és az államvédelem abban betöltött szerepéről.

Nem aratott viszont ekkora sikereket Péter Gábor csapata az említett külföldi elhárításban. Ez igen nehézkesen szerveződött, és hatásfoka igen alacsony volt. Ahogy Rákosi kezdte kritikáját 1952. május végén: „... a *hírszer-*

⁹ Uo.

¹⁰ Kubinyi könyve itt Farkas Vladimírra hivatkozik. Kozák Gyula: Múltba nézés. Mozgó Világ, 1988/11., 96. o.

KÖNYVISMERTETÉS

zés. Ez az én legnagyobb bánatom” (47. o.). Szintén kudarcnak tekinthető a határsávok kérdése: bár a déli, Jugoszlávia ellen létrehozott határőrizeti sáv csökkentette az elfogott „kémek” számát¹¹, a politikai enyhüléssel párhuzamosan gyorsan meg is szüntették¹².

Az 1953-as „összevonásról” a szerző is megállapítja, hogy az államvédelem súlya alig csökkent, létrejött egy „kvázi-ÁVH” (63. o.). Amint a szervezeti átszervezés megtörtént, ismét önálló ÁVH-ról kezdtek gondolkodni, ennek gondolata 1955-re határozottan felvetődött. A forradalom aztán megakadályozta a döntéshozókat, hogy másodszor is létrejöjjön egy Államvédelmi Minisztérium. A szervezet történetének bemutatását az 1953-as amnesztia-rendelet hatásaival, a korlátozott felülvizsgálatokkal, a nyilvántartások felülvizsgálatával és az ügynöki hálózat átszervezésével zárja, amit súlyos hiányosságként róhatunk fel. Bár Nagy Imre 1956 októberében feloszlatta az ÁVH-t, világos, hogy ez nem tükrözte a valóságot (eddig a kijelentésig Müller is eljut). Fontos és említést érdemlő azonban a személyi állomány „átöltötzetes” utáni szerepe és felelőssége a történet kapcsán. Ezt a történeti kutatás alaposan vizsgálta¹³, és megállapítható, hogy fontos feladatok jutottak az államvédelmiekeknek nem egy sortűz levezénylésében, de a kettős hatalom felszámolásában is. Szintén nem esik szó az egykori állomány szabadságharc utáni átvételéről és más formában való újjászervezéséről sem.

Ahogy korábban már szóltam róla, a szerző fontos lépést tesz annak érdekében, hogy az „egyszemélyi” felelősséget, annak képét végre eloszlassa, és ehhez a történeti szál ismertetése után kiválóan vázolja néhány prominens szereplő tevékenységét. Erős küldetésstudattal teszi ezt, de nem elvakultan. Nem végtelen listák vagy abszolút hibások megnevezése a célja (72. o.). Természetesen Péter Gáboré az első hely, de mögötte sorakozik Tömpe András, Fehér Lajos (94. o.), Hortobágyi Endre (97. o.), Kovács János (99. o.), Bittman István (99. o.), Timár István (100. o.), Ferencsik József (104. o.) és Szűcs Ernő (101. o.) neve is (a teljesség igénye nélkül). Életrészük „festmények” ezek, amelyekken keresztül emberközeli bibe teszi a félelmetes karaktereket. Mindenki jött valahonnan: megjárták a kommunisták útját, a háború alatt kaptak új nevet, megízlelték az illegálitást, majd 1945 után nagy lendülettel és lelkesedéssel vágtak bele a kommunizmus építésébe – ki-ki a maga képességeivel és lehetőségeivel. Szubjektív válogatás, de teljes kört lehet kirakni az elemekből.

¹¹ 1951-ben 321 elfogott: 84 amerikai, 66 angol, 106 jugoszláv (45. o.).

¹² Okvách Imre: *Bástya a béke frontján*. Aquila Kiadó, Budapest, 1998, 312. o.

¹³ Kahler Frigyes – M. Kiss Sándor: *Kinek a forradalma?* Püski Kiadó, Budapest, 1997

A Péter Gábor vezette szervezet (pontosabban: szervezetek) valóban állam volt az államban? – teszi fel a jogos kérdést Müller. A könyv harmadik nagy részében konkrét eseteken keresztül mutatja be, hogy miféle érdekek és hatalmi szálak húzódtak az államvédelem felett, ezen keresztül mutatva rá a felső vezetés közvetlen felelősségére. Hogyan működött a párt és az ÁVH belső logikája, amikor a kettő egymásnak feszült Nagy József államvédelmi tiszt és Szegedi Andor pártfunkcionárius személyében (122. o.)? Hogyan viszonyultak 1945 után a Tanácsköztársaság egykori keményvonalasaihoz (123. o.)? De ami még az előbbi példánál is szemléletesebb: kik gyakorolták az államvédelem kontrollját? Utóbbi kérdés megválaszolása során világossá válik (tulajdonképpen már a vezetők életrajzainál is az volt), hogy a politikai rendőrség vezetése kezdettől a kommunisták kezében volt, de nem kizárólagosan. Péter Gábor helyettesei közül többen is más pártokból érkeztek (igaz volt ez a középszintű vezetésre is; 130. o.), hogy a hatalom átvételével aztán távozzanak, átadva helyüket „megbízható” egyéneknek (127. o.). Az ÁVH szervezetének jobb megértéséhez, helyzetének átlátásához újabb érdekes adalékokat kaphatunk, amikor a könyv részletezi, hogy milyen formában és kik küldtek jelentéseket és cetliket felfelé és lefelé. Ezekben a forrásokon keresztül az is világossá válik, hogy a szervezet szakmai minőségével mind Péter alatt, mind utána súlyos gondok voltak: a gyorsan cserélődő állomány, a megfelelő kiképzés hiánya lehetetlenné tette, hogy az ÁVH elérje a Horthy-korszak titkos rendőrségének hatékonyságát (135. o.).

A kötet utolsó két tartalmi egysége ismét csak azt hangsúlyozza, hogy életszerű képet fessen a háború utáni Magyarország hangulatáról, légköréről. Érzékletesen mutatja be, hogy a fizikai terror mellett a lelki sokkal jelentősebb volt: több tízezres besúgóhálózat, hatalmas nyilvántartás, megfigyelések, lehallgatások, a levelezés megfigyelése, egyszerűen: ott lenni mindenhol. Bármennyire nehéz feladat volt ez, és akármennyire hiányt szenvedett a politikai rendőrség megfelelő káderekből és felszerelésből, mégis mindent elkövettek a megvalósításért. És ahogy az államvédelmi tiszték figyeltek egykor, az utolsó részben mi is úgy figyelhetjük őket: kik voltak ők? – teszi fel a kérdést Müller, és válaszol is: hogyan lehetett az ÁVH sorállományába kerülni, mit jelentett ez a háborús pusztítást elszenvedő országban? Hogyan szórakoztak a tiszték és milyen fegyelmi problémák voltak? Milyen volt a sportélet? Hogyan változott a megjelenés, az egyenruha, a fegyverek és a géppark? Hol volt az ÁVH székhelye, és mi lett az Andrássy úti ingatlan későbbi sorsa? Mind-mind kiváló és hasznos adalékok az olvasó és a történész számára.

KÖNYVISMERTETÉS

Teljesítette-e a szerző a könyv elején kitűzött célt? A válasz egyértelmű igen. Olvasmányos és hasznos munkát kapunk tőle: a megfelelő szempontok megválasztásával élvezhetően ír erről a komor témáról. Mellékelte a megfelelő hivatkozásokat is, és olyan oldalait is be tudta mutatni a korszaknak és a szervezetnek, amiket pusztán kronológiai elgondolás alapján nem lehetett volna. Munkájában éppúgy megjelennek mentalitástörténeti szempontok, mint általános társadalomtörténeti vonások és egy-egy mikrotörténeti betekintés is.

Készítette: Horváth Krisztián

EURÓPAI UNIÓ

A hónap eseményei
az EU belügyi együttműködése terén
(március)

AZ ÍR ELNÖKSÉG ALATT AZ ELSŐ RENDES TANÁCSÜLÉSRE MÁRCIUS 7–8-ÁN KERÜLT SOR BRÜSSZELBEN. Mivel az Európai Bizottság az ülésen arról számolt be, hogy valamennyi jogi és technikai előfeltétel teljesült, a tanács elfogadta a Schengeni Információs Rendszer második generációja (SIS–II) éles üzemi működésének időpontját meghatározó tanácsi határozatok tervezeteit; ezek alapján az új rendszer április 9-én kezdi meg a működését. A tanács ismét elnapolta a Románia és Bulgária schengeni térséghez való csatlakozásáról szóló határozat meghozatalát. Bár több tagállam foglalt állást amellett, hogy nem lenne szabad tovább várakoztatni a két tagjelöltet, és világos perspektívát kellene kínálni számukra, érdemi előrelépés nem történt. A bizottság bemutatta az intelligens határok kapcsán elkészült javaslatcsomagját, amelyről a miniszterek előzetes vitát is folytattak. A csomag célja, hogy a legújabb és leghatékonyabb technológia bevezetésével garantálja a határok biztonságát, természetesen ezzel egy időben jelentős fontosságot tulajdonít az adatvédelmi és egyéb alapjogi kérdéseknek.

A LISSZABONI SZERZŐDÉSNEK MEGFELELŐEN AZ EURÓPAI BIZOTTSÁG JAVASLATOT NYÚJTOTT BE AZ EUROPOL JELENLEGI JOGALAPJÁT MEGTEREMTŐ 2009/371/IB HATÁROZAT FELVÁLTÁSÁT CÉLZÓ RENDELETRE. Az előzetes konzultációk alapján várható volt az is, hogy javaslatával a bizottság nem csupán a határozati forma rendeletire váltására törekszik, hanem el kívánja érni a jelenleg önállóan működő Európai Rendőrákadémiának, a Cepolnak az Europolba olvasztását is. A javaslat ezen eleme mindenképpen nagy vitát vált majd ki mind a tanácsban, mind az Európai Parlamentben. A két ügynökség egybeolvasztásával az Európai Bizottság jelentős költségmegtakarítással kalkulál, amelyet azonban a tervezethez kapcsolt hatástanulmányban számításokkal nem támaszt alá megfelelően. Az Európai Bizottság álláspontja szerint az Europol és a Cepol összevonása összhangot és hatékonyabb működést idézne elő. Önmagában az összevonás nyomán várható megtakarítások összege körülbelül 17,2 millió euró lehet a 2015 és 2020 közötti időszakban. Bár a két ügynökség összevonása megtakarításokkal járna, az új feladatok és

hatáskörök (a rendőrtisztek képzése és az Európai Kiberbűnözés Elleni Központ) miatt a megtakarításoknál lényegesen jelentősebb mértékű kiegészítő pénzügyi forrásokra lesz szükség. Az összevont szervezetet érintené továbbá az uniós intézményeknél zajló ötszázalékos létszámleépítés is. A javaslat egyik kulcseleme, hogy a tagállamok a nemzeti irodáikon vagy a hatáskörrel felruházott hatóságaiakon keresztül immáron kötelesek lennének az Europolnak a céljai eléréséhez szükséges adatot továbbítani, ami magában foglalja az unió által kiemelten kezelt bűncselekményekkel kapcsolatos információk haladéktalan átadását is. A javaslat az eddigiekhez hasonlóan erős adatvédelmi irányítást látszik teremteni, mindazonáltal egyes hatáskörbővülések miatt az eddigieknél jóval jelentősebb információmennyiség felett kell majd örködnie, garantálva az alapjogok megfelelő szintű érvényesülését. Ehhez elsősorban az európai adatvédelmi biztos és egy független belső felelős segítségét venné leginkább igénybe az új joggal működő szervezet. Elvárás volt, hogy a javaslat teremtse meg az Europolnak az Európai Parlament és a tagállami parlamentek általi ellenőrizhetőségét, a transzparenciát. A tervezet ezért rögzíti, hogy az Európai Parlament és a nemzeti parlamentek minden évben megkapják az Europol éves tevékenységi jelentését, valamint pénzügyi elszámolását. Információt kapnak továbbá a fenyegetettségértékelésekből, a stratégiai elemzésekből és általános helyzetjelentésekből, amelyek az Europol céljához kapcsolódnak, valamint a tanulmányokból és egyéb értékelésekből. Kézhez kapják az éves munkaprogramot, a tagállamok információszolgáltatásáról szóló jelentéseket, illetve az Europolról érintő kérdésekről tárgyalhatnak az igazgatóval, valamint az Europol igazgatótanácsának elnökével. Ezen felül az Európai Parlament költségvetésről döntő szervként jár el, egyeztetni kell vele a többéves munkatervet, illetve az igazgatót és az igazgatótanács elnökét meghallgatásra hívhatja valamely bizottsága elé. Régi probléma az EP-képviselők minősített adatokhoz való hozzáféréseinek gyakorlati megoldása. Például az Európai Unió és az Egyesült Államok között létrejött úgynevezett TFTP- (a terrorizmus finanszírozásának felderítését célzó program) megállapodás kapcsán például az Europol jelentős kontrollszerepet tölt be a pénzügyi információk továbbításának engedélyezésével. Az Európai Parlament rendszeresen kér tájékoztatást az Europoltól e megállapodás megfelelő működéséről és az alapjogi garanciák érvényesüléséről. Az Europol azonban e tevékenység körében nem tud megfelelő mélységben nyílt információkat szolgáltatni, a megállapodás működését az Egyesült Államokban ellenőrző értékelőcsoportnak pedig titoktartási nyilatkozatot kell tennie. Ez rendszeresen támadásnak teszi ki az Europolt. A rendelettervezet e tekin-

tetben rögzíti, hogy az Europolnak az Európai Parlamenttel együttműködési megállapodást kell kötnie az Europol által kezelt minősített és szenzitív adatokhoz történő hozzáférésről. Europol Akadémia néven a képzésre új szervezeti egység jöjjön létre az Europolon belül, ennek a feladata lenne az európai rendészeti képzési rendszer megteremtése, amelyre vonatkozóan a bizottság külön közleményben ismertette az elképzeléseit. A képzési rendszer az állami és rendészeti szervek minden munkatársát célozza, beosztástól és rangtól függetlenül. Az igazgatótanács munkáját egy új, tudományos képzési bizottság segítené. Az Europol lehetőséget kapna arra, hogy speciális bűnözési formák elleni küzdelemben központokat hozzon létre, hasonlókat, mint a már létező, például az Európai Kiberbűnözés Elleni Központ (EC3).

AZ EURÓPAI BIZOTTSÁG MÁRCIUS 27-ÉN AZ EUROPOL-RENDELETTERVEZETTEL EGY IDŐBEN FOGADTA EL AZ EURÓPAI RENDÉSZETI KÉPZÉSI RENDSZER (LAW ENFORCEMENT TRAINING SCHEME; LETS) CÍMŰ KÖZLEMÉNYÉT. Az uniós rendészeti képzés rendszerszerű kiépítését a stockholmi program sürgette, és követelményként fogalmazta meg, hogy a rendszer hozzáférhető legyen a tagállamok rendészeti szerveinél dolgozók széles körének. Az Európai Parlament is régóta igényelt egy erősebb igazságügyi és rendőrségi képzési keretet. Az igényeknek megfelelően a képzési rendszer az állami és rendészeti szervek minden munkatársát célozza, beosztástól és rangtól függetlenül. Az új elképzelésben kiemelt szerepet kapna a Cepol–Europol összevonása után megalakítani tervezett Europol Akadémia, miközben a határrendészet vonatkozásában a Frontex képzési feladatai megmaradnának. A képzési rendszer felállításának szükségességét indokolja, hogy a határon átnyúló nyomozások vonatkozásában hiányoznak a megfelelő oktatók és konzultáns tananyagok, akárcsak olyan speciális területeken, mint a gazdasági bűncselekmények, a pénzmosás, az ember- és a kábítószer-csempészés. Természetesen a képzés terén is tapasztalható, hogy a források és eszközök, a meglévő kapacitások kihasználása nem hatékony, sok a duplikáció és a hiányosság egyaránt. Kiemelt szerepet tulajdonít a közlemény az idegen nyelvi képzések szükségességének, amely számos tagállam mellett Magyarország számára is fontos terület. Mindezek alapján a közlemény egy négylépcsős rendszer felállítását kezdeményezi, ebben az első két lépcső – az uniós rendészeti együttműködés alapismereteinek továbbadása és a hatékony regionális és kétoldalú együttműködés megvalósításához szükséges ismeretek – a tagállamok kompetenciájába tartozna. A harmadik lépcsőben már meghatározott bűncselekmények, bűnügyi jelenségek, nyomozati módszerek, hálózat-

EURÓPAI UNIÓ

építés és tapasztalatcsere, illetve az ügynökségekkel való együttműködés oktatása történe, tematikusan, az Európai Akadémia égisze alatt, limitált létszámú rendészeti tisztviselőnek. Negyedik elemként egy fontos területre is kitér a közlemény, mégpedig a missziókban részt vevők felkészítésére, e területen ugyanis jelentős hiányosságok tapasztalhatók.

HARMADIK ÁLLAMOKBÓL ÉVENTE KÉTSZÁZEZER DIÁK ÉS KUTATÓ ÉRKEZIK AZ EURÓPAI UNIÓBA. Az e személyek belépésére és tartózkodására vonatkozó szabályokat eddig két külön legális migrációs irányelv szabályozta. A bizottság most ezek összevonását és bizonyos értelemben a bővítését javasolja. A tervezet alapján az ilyen jogcímen utazóknak új eljárási garancia lenne, hogy a tagállamok hatóságai számára maximum hatvannapos határidőt szabhatnak arra, hogy a vízumokról és tartózkodási engedélyekről döntsenek. Az egyéb szabályok egyszerűsödése és rugalmasabbá válása révén a kutatóknak, a diákoknak és a javadalmazásban részesülő gyakornokoknak több lehetőségük lenne az unión belüli mozgásra. A kutatók családtagjai is kapnának bizonyos mobilitási jogokat. Ahhoz, hogy megfelelően eltarthassák magukat és részt vállalhassanak a gazdasági folyamatokban, a diákok hetente minimum húsz órát dolgozhatnak. A kutatók a kutatásaik végén, illetve a diákok a tanulmányaik befejeztével, bizonyos feltételek teljesülése esetén, további tizenkét hónapig maradhatnak az unió területén, hogy feltérképezhessék az álláslehetőségeket vagy vállalkozásba kezdhessenek. Az irányelv hatálya kiterjedne bizonyos egyéb, harmadik országbeli csoportok általános védelmére is, mint az au paires, általános és középiskolások, valamint a javadalmazásban részesülő gyakornokok, akik jelenleg kívül esnek az uniós jogszabályok hatókörén. A tizenkét hónapos álláskeresési célú tartózkodás, illetve a kiterjesztett személyi hatály minden bizonnyal éles vi-
tákat gerjeszt.

A BIZOTTSÁG KÖZZÉTETTE A KÖZÜTI KÖZLEKEDÉSBIZTONSÁGGAL KAPCSOLATOS CSOMAGJÁT. A csomag tartalmazza a 2020-ig szóló uniós közúti közlekedésbiztonsági cselekvési programot, valamint a sérülések visszaszorítására irányuló stratégiát és a közúti közlekedés folyamán elszenvedett súlyos sérülésekről szóló dokumentumot. Az utóbbiban szereplő statisztikai adatok tanúsága szerint a tagállamok elérhetik, hogy 2020-ra a felére csökkentsék a közúti balesetek halálos áldozatainak számát, de megkezdődött a sérülések visszaszorítására irányuló stratégia kidolgozása is. A cselekvési program a gépjárműveknek, az infrastruktúrának és az úthasználók magatartásának ja-

EURÓPAI UNIÓ

vítésára irányuló ambiciózus javaslatokat tartalmaz például a nagy teljesítményű motorkerékpárok használatához, a nemzeti közúti ellenőrzési tervekhez, vagy például a határon átnyúló jogérvényesítési szabályok alkalmazásához kapcsolódva.

Összeállította: Szabó Adrienn

Ára: 530 Ft

